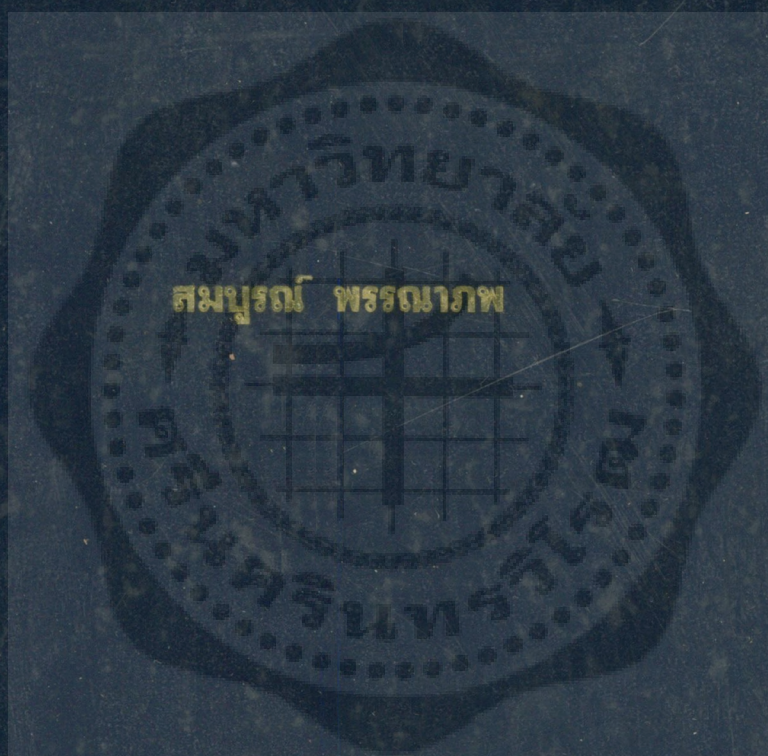

Educ. 412 : Teaching of Social Studies in the Elementary School

(วิธีสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา)

สมบูรณ์ พรรณภาพ

307

ส

ร.6

คณะวิชาการศึกษา

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

ว.ร.พ.
Korn Simmer
21 Dec. 01

307

ส

จ.บ

Educ. 412: Teaching of Social Studies in the
Elementary School

(วิธีสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา)

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK THAILAND

ผู้เขียน นายสมบูรณ์ พรรณภาพ

คณะศึกษาศาสตร์

วิทยาลัยศึกษาศาสตร์ ประสานมิตร

S 158232

ประมวลการสอน

Educ. 412: Teaching of Social Studies in the Elementary School.

1. Introduction
  - 1.1 Definition of Social Studies, Social Science and Sociology
  - 1.2 Various Subjects included in the field of Social Science
  - 1.3 Relationship of Social Studies to other field of Study in the Curriculum
  - 1.4 Misconceptions about Social Studies and their teaching methods
  - 1.5 Cultural heritage and the Social Studies
2. Objectives of Social Studies
  - 2.1 The 1960 (2503) NEP and the statement of educational objectives
  - 2.2 The Objective of democratic citizenship
  - 2.3 Statement of S.S. objectives in various text books, curriculum guides, and course of study
3. Social Studies and Child Development
  - 3.1 Characteristics of children relating to the teaching of Social Studies
  - 3.2 Principles of Learning Applied to Social Studies Lessons
  - 3.3 Individual differences in the Social Studies
4. Methods used in teaching Social Studies
  - 4.1 Teaching separate subject areas of the social studies
  - 4.2 Using text book or teacher's note as guides
  - 4.3 Combination of Text book and activities program
  - 4.4. Separate Subject Units
  - 4.5. Comprehensive Social Studies Units
5. Scope and Sequences of Elementary Social Studies
  - 5.1 Consider the subject matter and experiences in the lower elementary grades
  - 5.2 Consider the subject matter and experiences in the upper elementary grades
6. History in the Social Studies Program
  - 6.1 Major purposes of history study
  - 6.2 Concept of time and chronology
  - 6.3 The importance and the relationship of places, people and events.
  - 6.4 Hisotry in a comprehensive social study unit
7. Geography in the Social Studies Program
  - 7.1 Major purposes of geography study
  - 7.2 Developing geographical concept
  - 7.3 Developing skills in geography lessons
  - 7.4 Teaching geograpy to the lower grades
  - 7.5 Teaching geography to the upper grade
8. Teaching Current Affairs and International Understanding
  - 8.1 Purposes of Current Affairs Study
  - 8.2 Building Background for World Understanding
  - 8.3 Extending experiences for World Understanding
  - 8.4 The place of current affairs in the total social studies' program.
9. Civic Responsibilities and Moral Concepts in the Social Studies program
  - 9.1 Cultural Values and generalization
  - 9.2 Installation of Values in the grades
  - 9.3 Buddhism and the Moral Concepts
  - 9.4 Toleranem of other beliefs
  - 9.5 Civic Responsibilities

10. Conservation of Natural Resources
  - 10.1 Conservation in the Social Studies program
  - 10.2 Conservation as civic responsibility
  - 10.3 Imperative needs of teaching conservation in the elementary school
  - 10.4 Activities leading to skills and attitudes in conservation
11. The Use of Instructional Materials
  - 11.1 Maps
  - 11.2 Globes
  - 11.3 Charts
  - 11.4 Graphs
  - 11.5 Reading Materials
  - 11.6 Community Resources
12. Evaluation of the Social Studies Learning
  - 12.1 Appraising pupil's growth in social studies
  - 12.2 Evaluation of Social skills
  - 12.3 The social studies teacher made tests
  - 12.4 Assisting social growth through the use of test results and observation

รายชื่อหนังสืออุเทศหรือตำราอันพึงใช้

1. ก่อ สวัสดิพานิช : วิธีสอนสังคมศึกษาในชั้นประถม
2. ประเสริฐ วิทยาวัตร : วิธีสอนภูมิศาสตร์ชั้นประถมแผนใหม่
3. ACEI : Social Studies for Children
4. Jarolimek, John : Social Studies in Elementary Education
5. Metropolitan School Study Council : Education for Citizenship
6. Michaelis, John U. : Social Studies for Children in a Democracy
7. Miel, Alise and Brogan, Peggy : More than Social Studies
8. Moffatt, M.P. and Howell H.W. : Elementary Social Studies Instruction
9. N.C.S.S. : Citizenship and a Free Society in Education for the Future
10. N.S.S.E. : Social Studies in the Elementary School
11. Preston Palph C. : Teaching Social Studies in the Elementary School
12. U.S. Department of Health and Welfare, Bulletin No. 5 : Social Studies in the Elementary School Program
13. Tiogs, Ernest W. and Adams, Fay : Teaching the Social Studies, a Guide to Better Citizenship
14. Wesley, Edgar B. and Adams, Mary A. : Teaching Social Studies in Elementary Schools
15. หนังสือ เอกสาร และอนุสารอื่น ๆ อีกตามที่เหมาะสม

I. ความหมายของ "สังคมศึกษา"

คำว่า "สังคมศึกษา" แปลมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า "Social Studies" และคำนี้ได้มาจากชื่อของ National Council for the Social Studies ซึ่ง The National Education Association แห่งประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศตั้งเป็นทางการในปี ค.ศ. ๑๙๑๖ คำว่าสังคมศึกษาเริ่มเป็นที่รู้จักในประเทศไทย เมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา

ก่อนที่จะอธิบายความหมายของคำว่า "สังคมศึกษา" ควรจะได้อธิบายเรื่องราวทั่วไปเกี่ยวกับคำว่า "ศาสตร์" หรือ "วิทยาศาสตร์" ซึ่งนักปราชญ์ทั้งหลายได้จัดรวบรวมขึ้น และจำแนกออกเป็น ๒ สาขาใหญ่ ๆ คือ

- (๑) วิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical Science) อันได้แก่วิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งของต่าง ๆ เป็นต้นว่า วิชาเคมี, ชีวะ, ฟิสิกส์ ฯลฯ
- (๒) วิทยาศาสตร์สังคม หรือ สังคมศาสตร์ (Social Science) อันได้แก่วิชาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวความเป็นอยู่ของมนุษย์ และการอธิบายเรื่องราวที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ

ในสาขาสังคมศาสตร์ หรือ วิทยาศาสตร์สังคมนี้อาจจำแนกออกได้หลายแขนงวิชา เท่าที่ยอมรับกันว่าเป็นแขนงวิชาที่อยู่ในสาขาสังคมศาสตร์ปัจจุบันมีอยู่ ๑๐ แขนงวิชา คือ

๑. รัฐศาสตร์ (Political Science)
๒. เศรษฐศาสตร์ (Economics)
๓. ประวัติศาสตร์ (History)
๔. นิติศาสตร์ (Jurisprudence)
๕. มนุษยวิทยา (Anthropology) เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของมนุษย์
๖. ทดทวิทยา (Penology) สาขาหนึ่งของอาชญาวิทยา
๗. สังคมวิทยา (Sociology)
๘. ภูมิศาสตร์สังคม (Human Geography) เป็นวิชาภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของมนุษย์
๙. จิตวิทยาสังคม (Social Psychology)
๑๐. จริยศาสตร์ (Ethics)

นักการศึกษาสมัยปัจจุบันพิจารณาเห็นว่าการศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในแขนงวิชาต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์นั้น ควรอยู่ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา คือในระดับวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย ดังนั้นนักการศึกษาสมัยปัจจุบันจึงได้คิดรวบรวมวิชาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มาจากหลาย ๆ แขนงวิชาของสังคมศาสตร์ เพื่อให้เหมาะสม

กับวัย, ระดับความสามารถ และ ความต้องการของเด็กวัยประถม และมัธยมศึกษา วิชาความรู้ที่รวบรวมเข้า เป็นหมวดหมู่ใหม่นี้ เรียกชื่อว่า "สังคมศึกษา" (Social Studies)

ในตอนนี้อาจสรุปได้ว่า "สังคมศาสตร์" (Social Science) กับ "สังคมศึกษา" (Social Studies) มีทั้งที่แตกต่างและคล้ายคลึงกันดังนี้.—

ก. ส่วนที่คล้ายคลึงกัน คือทั้งสังคมศาสตร์ และสังคมศึกษา ต่างก็เป็นหมวดวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ และความเกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ข. ส่วนที่แตกต่างกัน คือ สังคมศาสตร์ หมายถึงหมวดวิชาความรู้ที่เหมาะสมแก่การเรียนในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา นั่นคือในวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย แต่วิชาสังคมศึกษาเป็นหมวดวิชาความรู้ที่รวบรวมขึ้นเพื่อให้เหมาะกับการเรียนของเด็กวัยประถม และมัธยมศึกษา

ความหมายของสังคมศึกษา ตามที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรของโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา และ หลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ ของไทย มีดังนี้คือ.—

๑. ในหนังสือ The Social Studies Program for the Schools of California, Sacramento: State Department of Education, 1948, p.3 และในหนังสือ Teaching Guide, Social Studies, Kindergarten through Grade Six. San Francisco: Public Schools, 1947, p. 11 สรุปได้ดังนี้

"สังคมศึกษาหมายถึงวิชาที่ช่วยให้นักเรียนได้สร้างการเรียนรู้ เพื่อเขาจะได้รับ ความเข้าใจ ในเรื่องอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทาง ๆ ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของเขา เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความต้องการของเขา และรู้จักวิธีการที่จะช่วยให้เขาสำเร็จตามความต้องการนั้น ๆ ทั้งยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อสถาบันทางสังคมของมนุษย์ และระหว่างสถาบันต่อบุคคลด้วยกัน การเรียนวิชาสังคมศึกษาย่อมมุ่งที่จะให้นักเรียนได้รับทั้งความรู้และความเข้าใจ ทักษะ ทัศนคติ และนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน"

๒. หลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓ กำหนดความหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้.—

"สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และทางธรรมชาติของมนุษย์ ในการสอนสังคมศึกษานั้น ครูควรมุ่งจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติอันพึงปรารถนาในสังคมของตน"

อาจกล่าวสรุปเกี่ยวกับความหมายของสังคมศึกษาได้ดังนี้

สังคมศึกษาเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) ของวิชาสังคมศาสตร์ (Social Science) โดยที่สังคมศาสตร์เป็นวิชาความรู้ซึ่งจัดไว้ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เพื่อให้มีการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดละออ กว้างขวาง ลึกซึ้ง และก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ ส่วนสังคมศึกษานั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนในระดับประถมและมัธยมศึกษา โดยที่สังคมศึกษาเป็นวิชาความรู้ที่รวบรวมขึ้นโดยอาศัย หลักเกณฑ์ ทฤษฎี ข้อเท็จจริง และผลการค้นคว้าต่าง ๆ จากทุก ๆ แขนงวิชาของสังคมศาสตร์ เพื่อให้สะดวกแก่การเรียน การสอนและในการที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทัศนคติ และนิสัย อันพึงปรารถนา และจำเป็นแก่การอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน

นอกจากจะพิจารณาความหมายของสังคมศึกษาอย่างละเอียดและออแล้ว ควรจะใส่ใจและเข้าใจคำต่อไปนี้คือ.-

๑. การศึกษาทางสังคม (Social Education)
๒. การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning)
๓. ขบวนการชีวิตการอยู่ร่วมกันทางสังคม (Social Living)

๑. การศึกษาทางสังคม หมายถึงขบวนการชีวิตที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับความเจริญงอกงามทางสังคม บ่มพร้อมทั้งการจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับส่งเสริมให้นักเรียนได้รับวุฒิภาวะทาง

๒. การเรียนรู้ทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก และเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่สังคมปรารถนา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาทางสังคมของเด็ก

๓. ขบวนการชีวิตการอยู่ร่วมกันทางสังคม บ่มหมายถึงการจัดเตรียมโครงการ แผนงานและอื่นภายในโรงเรียน ให้มีสภาพใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันในสังคม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติขั้นต้นที่จำเป็นแก่การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์

II. ขอบข่ายของสังคมศึกษา

จากความหมายของ "สังคมศึกษา" ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วในตอนแรก บ่มช่วยให้มองเห็นขอบข่ายกว้าง ๆ ของสังคมศึกษาว่า เป็นวิชาความรู้ที่เกี่ยวกับ "ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ" ซึ่งอาจจะแจกแจงออกได้ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถาบันทางสังคมของมนุษย์
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกและสุริยจักรวาล
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับผลผลิตของโลกอันได้แก่ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอื่น ๆ

ที่กล่าวนี้เป็นวิธีการกำหนดขอบข่ายของสังคมศึกษา โดยแจกแจงตามความหมายที่กำหนดไว้ในตอนแรก นอกจากจะพิจารณาขอบข่ายของสังคมศึกษาโดยวิธีแรกนี้แล้ว ยังมีวิธีอื่น ๆ อีกคือ.-

- ก. วิธีที่ใช้ "หน้าที่ ๆ บุคคลพึงปฏิบัติต่อสังคม" เป็นเกณฑ์
- ข. วิธีที่ใช้ "กิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์" เป็นเกณฑ์
- ค. วิธีที่ใช้ "ขบวนการชีวิตประจำวันของสังคม" เป็นเกณฑ์

การกำหนดขอบข่ายของสังคมศึกษา ทั้ง ๓ วิธี มีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้.-

- ก. หน้าที่ ๆ บุคคลพึงปฏิบัติต่อสังคม (Basic Social Functions)

หน้าที่ ๆ บุคคลพึงปฏิบัติต่อสังคม หมายถึงกิจกรรมสำคัญที่มนุษย์ทุกคนพึงปฏิบัติได้ เพราะมีความจำเป็นแก่การดำเนินชีวิตให้เป็นสุขในสังคมปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๑๐ ข้อ คือ.-

๑. การผลิต (Production)
๒. การจำหน่าย (Distribution)
๓. การขนส่ง (Transportation)
๔. การสื่อสาร (Communication)
๕. การปกครอง (Government)
๖. การศึกษา (Education)
๗. การสงวนรักษาทรัพยากร (Conservation)
๘. การแสดงออกทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Expression)
๙. การปฏิบัติศาสนกิจ (Religious Expression)
๑๐. การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation)

(แปลจากหนังสือ Social Studies for Children in a Democracy ของ J.U. Michaelis ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า ๓๗)

ข. กิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ (Basic Human Activities)

Hana กล่าวไว้ในบทความชื่อว่า "Generalization and Universal Values: Their Implications for the Social Studies Program." Social Studies in the Elementary School. 56th. Yearbook of the National Society for the Study of Education, Part II p. 31: Chicago. University of Chicago Press, 1957 แบ่งออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้.-

- ๑) การป้องกัน การถนอมและรักษาชีวิต สุขภาพอนามัย ทรัพยากร และทรัพย์สินอื่น ๆ
- ๒) การผลิต การจำหน่าย การอุปโภค และบริโภคอาหาร เสื้อผ้า ที่พักอาศัย สินค้าอื่น ๆ และการให้บริการในร้านค้าต่าง ๆ
- ๓) การขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร
- ๔) การสื่อสาร ความรู้สึกและความคิดเห็น
- ๕) การจัดการศึกษา
- ๖) กิจกรรมทางสันทนาการ (Recreation)
- ๗) การสังคมและการปกครอง
- ๘) การแสดงออกทางสุนทรียภาพและศรัทธา

ค. ขบวนการชีวิตประจำวันของสังคม (Persistent Life Situations)

ในรายงานของ The National Council for the Social Studies เกี่ยวกับเรื่อง "Concepts and Values" อยู่ในหนังสือ A Guide to Contents in the Social Studies, Report of the NCSS on Concepts and Values (Washington, D.C., NEA, 1957) กำหนดขอบข่ายของสังคมศึกษาไว้ดังนี้.-

๑. การรู้จักใช้พลังงานธรรมชาติให้เป็นประโยชน์
๒. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างสังคมมนุษย์กับสังคมมนุษย์ด้วยกัน
๓. การยอมรับนับถือสิทธิมนุษยย์
๔. การรักษาและส่งเสริมสันติภาพของโลก
๕. การศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมประชาธิปไตย
๖. ความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ตนเองและต่อหมู่คณะ
๗. หน้าที่ ๆพึงปฏิบัติต่อครอบครัว
๘. การสร้างคุณธรรมประจำตนเอง
๙. รักความยุติธรรม
๑๐. การรู้จักรักษาและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์
๑๑. การรู้จักแสดงออกตามแนวความคิดเห็นและความเชื่อของตนได้อย่างเหมาะสม
๑๒. การร่วมมือร่วมใจกันในการรักษาสันติสุขและสวัสดิภาพของสังคม
๑๓. การพัฒนาสังคมเพื่อการอยู่ดีกินดีร่วมกัน
๑๔. ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ทั้งสามวิธีที่ใช้ในการกำหนดขอบข่ายของวิชาสังคมศึกษา ดังกล่าวแล้วข้างต้นนี้ ย่อมมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ต่างก็มุ่งถึงปัญหา ขบวนการชีวิต และกิจกรรมที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบันของมนุษย์

หลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้กำหนดขอบข่ายของสังคมศึกษาไว้ แตกต่างจากหลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓ ตรงที่ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ได้กำหนดขอบข่ายวิชาสังคมศึกษาโดยแยกเป็นรายวิชาดังนี้.-

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และทางธรรมชาติของมนุษย์ ในการสอนสังคมศึกษานั้น ครูควรมุ่งจัดประสบการณ์ และกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีความทักษะ และทัศนคติอันพึงปรารถนาในสังคมของตน ให้มีการสอนตามรายวิชาต่อไปนี้คือ.-

๑. ศีลธรรม	๔. ประวัติบุคคลสำคัญ
๒. หน้าที่พลเมือง	๕. สถานที่และวัตถุสำคัญของชาติ
๓. ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์	๖. ช่างและเหตุการณ์

อาจสรุปได้ว่า ขอบข่ายของสังคมศึกษากลุ่มถึงสิ่งต่อไปนี้.-

- ก. ขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ย่อมเกี่ยวข้องกับ
  - ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม
  - ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- ข. ขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ย่อมเกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้น

ที่สำคัญ คุณธรรมประจำใจ หลักเกณฑ์ และทักษะ ที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันของมนุษย์ซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้.-

- ๑) ปัญหาเกี่ยวกับอาหาร การผลิต การจำหน่าย การซื้อขาย
- ๒) ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การรักษาร่างกายให้แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
- ๓) ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม
- ๔) ปัญหาเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ
- ๕) ปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- ๖) ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้
- ๗) ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการเศรษฐกิจ
- ๘) ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ และกับสถาบันทางสังคม

III ประวัติการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

๑. ยุโรปสมัยโบราณ (ศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘)

ประมาณศตวรรษที่ ๑๕ พวก Hebrew สอนบทเรียนเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ให้แก่เด็กของเขา ทั้งได้เน้นความสำคัญของการฝึกอบรมจริยศึกษา และศาสนามากที่สุด อียิปต์เป็นชาติที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มในการสอนวิชาภูมิศาสตร์ และยังได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวกรีกอีกด้วย ชาวโพลินีเซียนในมาดามั้นพวกที่มีความรู้เกี่ยวกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนอย่างกว้างขวางมากกว่าชาติอื่นในสมัยพันกว่าปีก่อนพระคริสต์เกิด เพราะพวกนี้ไคทองเที่ยวทางเรือไปทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และได้ค้นพบสถานที่ต่าง ๆ พวกสเปนตาตาร์ เอเชนส์ และโรมัน ในสมัยโบราณได้สั่งสอนธรรมเด็ก ๆ ของเขาให้มีความรู้และทักษะในทางการเป็นพลเมืองดี และในการเป็นพลเมืองดี นั้น สำหรับพวกสเปนตาตาร์ขอมหมายถึง "การเป็นนักรบที่ดี" ดังนั้นชาวสเปนตาตาร์จึงได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวิชาทหารและระเบียบวินัย จุดมุ่งหมายของการศึกษาของชาวสเปนตาตาร์ก็คือ "เพื่อฝึกคนให้สามารถรับใช้ประเทศชาติ" วิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรของการเรียนได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้แก่ประวัติของบุคคล และสถานที่ กล่าวถึงวีรกรรมของวีรบุรุษต่าง ๆ วิชาวรรณคดีซึ่งส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับความรู้ทางศาสนา การเรียนก็ใช้วิธีท่องจำ และวิธีสอนก็เป็นวิธีบอกเล่า ในระยะต้นศตวรรษที่ ๑๕ มีการกำหนดให้เด็กผู้ชายกรีก ที่มีอายุประมาณ ๗ ขวบเข้าโรงเรียนและกำหนดให้เรียนวิชาวรรณคดี หรืออักษรศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนา ประวัติศาสตร์ และนาฏศิลป์

ในระหว่างยุคกลาง (ค.ศ. ๕๖๐ - ๑๕๐๐) ตามโบสถ์ต่าง ๆ ของฝ่ายศาสนาคริสต์ ได้เริ่มสอนวิชาประวัติศาสตร์ โดยถือว่าเป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวีรกรรมของบุคคลสำคัญ และได้ยึดถือเอาเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิต ในระยะยุคเรเนซัง (Renaissance) คือระหว่างศตวรรษที่ ๑๔, ๑๕ และ ๑๖ คนส่วนมากยอมรับกันว่า วิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่สามารถสอนให้คนได้รับความรู้ทางจริยศึกษาได้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว Plutarch's Lives เป็นวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่สอนให้คนมีความรู้ในด้านศีลธรรม, จรรยา, มารยาท และคุณธรรมประจำใจได้ดีเยี่ยมที่สุด

คำว่าโรงเรียนประถมศึกษาดังที่เราเข้าใจกันในสมัยปัจจุบันนี้ยังไม่เกิดขึ้นในยุคโบราณ แม้แต่ในระยะต้นแห่งยุคปฏิรูปของพวกคัลท์โปรเตสแตนต์ (Protestant Reformation) ก็ยังไม่เกิดขึ้น แต่หลายคนลงความเห็นว่าเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นเพราะการปฏิรูปของพวกโปรเตสแตนต์ และคำว่า โรงเรียนประถมศึกษาได้ปรากฏมีขึ้นในระยะต้นของศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งในระยะนั้นได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดว่า

"ทุกคนจะต้องรับผิดชอบในการศึกษาของหาสของตน เพื่อให้ตาสามารถอ่าน Holy Scriptures ออก"

นับเป็นจุดเริ่มต้นของการประถมศึกษา โดยมุ่งหมายจะให้การศึกษาแก่บุคคลเพื่อใ้รับใช้พระเจ้าเป็นเจ้า

๒. ยุคแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา

เมื่อชาวยุโรปอพยพไปตั้งรกรากในทวีปอเมริกา ก็ได้นำเอาแนวความคิดเดิมเข้าไปด้วย นั่นคือ การจัดการศึกษาโดยเน้นความสำคัญของการศาสนา ได้แก่ "การสอนให้นักเรียนมีความสามารถอ่าน คัมภีร์ไบเบิลได้อย่างชัดแจ้ง และมีความรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของพระบิดาในดวงสวรรค์" หนังสือตำราต่าง ๆ ก็เป็นหนังสือที่พิมพ์ในประเทศอังกฤษ ซึ่งล้วนแต่เป็นหนังสือเกี่ยวข้องกับทางศาสนาทั้งสิ้น เป็นต้นว่า

Hornbook, Primer, Psalter, Testa และ Bible

หนังสือเล่มที่ใช้ติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานที่สุดคือ The New England Primer ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๖๕๐ ได้ใช้เป็นตำราเรื่อยมาจนถึง ประมาณ ปี ค.ศ. ๑๗๗๕ บรรดาตำราที่เกี่ยวข้องกับวิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ยังไม่ได้จัดพิมพ์ขึ้นในสมัยที่เป็น The Colonial Elementary Sch.

หลังจากที่รัฐต่าง ๆ ๑๓ รัฐ ประกาศรวมกันเป็นสหรัฐโดยไม่ยอมรับต่อประเทศอังกฤษแล้ว มีปัญหาต่าง ๆ หลายอย่างเกิดขึ้น ปัญหาเหล่านั้นได้แก่

๑. เอกภาพ (Unity)
๒. ความจงรักภักดีต่อชาติ (Loyalty)
๓. การป้องกันเอกราช (Defense)
๔. สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง (Citizenship)
๕. การขยายอาณาเขต
๖. การค้าขายและการขนส่งสินค้า

ด้วยเหตุนี้เองบรรดาบรรพบุรุษทั้งหลายที่พิมพ์ในประเทศอังกฤษจึงไม่เหมาะสมแก่การศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาในระบายนั้น ทำให้มองเห็นความจำเป็นในการผลิตหนังสือตำราขึ้นใช้เองในสหรัฐอเมริกา และควรเป็นตำราที่คนอเมริกาเขียนขึ้น ปรากฏว่าในปี ค.ศ. ๑๗๘๕ Jedidiah Morse ได้เขียนตำราวิชาภูมิศาสตร์ประเทศสหรัฐอเมริกาเล่มแรกขึ้น ชื่อ 'American Geography' และเขาได้แก้ไขใหม่แล้วจัดพิมพ์อีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๗๙๓ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๐๑ เขาก็ได้พิมพ์หนังสือ Elements of Geography นับเป็นการเริ่มต้นของหนังสือตำราที่เกี่ยวกับสังคมศึกษาในระยะแรก ต่อมาก็ได้มีคนอื่นจัดพิมพ์หนังสือตำราที่เกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์ขึ้นอีกหลายคนเช่น ในปี ค.ศ. ๑๘๒๕ Worcester พิมพ์ Elements of Geography ปี ค.ศ. ๑๘๒๘ Leavett พิมพ์หนังสือ Juvenile Geography และ William C. Woodbridge ก็ได้พิมพ์หนังสือภูมิศาสตร์ออกมาสองเล่มเช่นกัน คือ ในปี ค.ศ. ๑๘๒๔ เล่มหนึ่ง และ อีกเล่มหนึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๘๓๓

ในระยะแรกเริ่มนี้ การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นนั้น ไม่ได้จัดแยกออกไปโดยเด็ดขาด คงจัดสอนเป็นครั้งคราว ตามโอกาสอันเหมาะสมในขณะที่สอนภูมิศาสตร์ และสอนโดยอาศัยบทเรียนที่รวบรวมไว้ในรูปนิทาน หรือ บทสอนอ่านในหนังสือสำหรับใช้สอนอ่าน ส่วนใหญ่ของหนังสือนิทาน หรือ หนังสือสำหรับใช้สอนอ่านนั้นรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษในสงครามปฏิวัติ เอกกราชบ้าง การต่อสู้กับพวกอินเดียนแดงบ้าง และนิยายเก่าแก่บ้าง

สำหรับการสอนวิชาศีลธรรมนั้น อาศัยการเรียนจากหนังสือ The American Spelling Spelling Book ซึ่ง Webster's Institute จัดพิมพ์ขึ้นในปี ๑๘๖๐ และเรียนจริยศึกษาจากหนังสือ The Columbian Reader ซึ่ง Rodolphus Dickinson จัดพิมพ์ขึ้นในหนังสือเล่มนี้ได้เขียนบทสอนอ่านที่มุ่งจะสอนให้คนเข้าใจในเรื่อง ความมั่งคั่ง ความอดุสาหพยายาม ความสุภาพอ่อนน้อม การเสียสละเพื่อการกุศล และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ควรจะมีให้เกิดขึ้นในเด็กวัยหนุ่มสาวของอเมริกาในระบายนั้น

หนังสือตำราวิชาประวัติศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มตีพิมพ์ออกมาในระยะประมาณหลังปี ค.ศ. ๑๘๖๕ เป็นต้นว่า Charles A. Goodrich เขียนหนังสือ A History of the United States (1827); The First Book of History (1834); Hall and Baker แต่งหนังสือ School History of the United States (1836); John Frost เขียนหนังสือ History of the United States (1837) และ Willson ก็ได้เขียนหนังสือ History of the United States (1847)

หนังสือตำราวิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาในระบายนั้น มีความมุ่งหมายสำคัญที่ต่องานเน้นมากที่สุด คือ

๑) หน้าที่พลเมือง และ

๒) ความรักชาติ

ทั้งสองส่วนนี้อาศัยหนังสือตำราวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือช่วยสอน และสอนควบคู่กันไป ยังไม่มีการจัดพิมพ์เรียนสำหรับสอนวิชาหน้าที่พลเมืองโดยเฉพาะ จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๘๘๖ จึงเริ่มมีการเขียนหนังสือเกี่ยวกับวิชาหน้าที่พลเมืองขึ้นใช้ในโรงเรียนตั้งมี Shurtleff เขียนหนังสือ The Governmental Instructor ขึ้นเป็นเล่มแรก กล่าวถึงระบอบการปกครอง และหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ขององค์การรัฐบาล

แม้จะมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าหนังสือตำราวิชาภูมิศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ และวิชาหน้าที่พลเมือง จะได้พิมพ์ขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกามานานแล้วก็ตาม แต่ไม่มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าในระยะแรกนี้ (ก่อนปี ค.ศ. ๑๘๕๐) ได้บรรจุวิชาทั้งสามเข้าไว้ในหลักสูตรโรงเรียนประถมศึกษาอย่างเป็นทางการ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้บรรจุวิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ และหน้าที่พลเมืองไว้ในหลักสูตร ระดับประถมศึกษา อย่างเป็นทางการนั้น อยู่ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๕๐ และ ๑๘๗๐ อันเป็นระยะหลังสงครามกลางเมือง ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องรวบรวมเข้าให้เป็นเอกภาพ

๓. การเริ่มต้นยุคปัจจุบันในสหรัฐอเมริกา

Jimmie Lee Gibbons

กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ของเขาชื่อเรื่อง

"Historical Development of the Social Studies Program in American Elementary School (Doctor's Dissertation; University of Texas, 1953) ว่า ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๕๐ - ๑๙๒๕ เป็นระยะที่โครงการสอนสังคมศึกษาได้รับการปรับปรุงอย่างจริงจัง ในประเทศสหรัฐอเมริกา" ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยสาเหตุสำคัญสองประการคือ

(๑) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๒๑ - ๑๘๒๕ (สงครามกลางเมืองระหว่างพวกเหนือกับพวกใต้)

(๒) ระหว่าง ปี ค.ศ. ๑๘๓๐ - ๑๘๔๐ เป็นระยะที่มีพัฒนาการทางอุตสาหกรรม การอพยพไปสู่ดินแดนตะวันตก การขยายเมืองใหม่ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้การขนส่งได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น

เหตุการณ์ทั้งสองระยะที่กล่าวแล้ว ทำให้สหรัฐอเมริกาเริ่มสนใจอย่างจริงจังว่าจะทำอย่างไรโรงเรียนจึงจะช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าไปตามแนวทางแห่งระบบประชาธิปไตยโดยอย่างแท้จริง ชาวอเมริกาเริ่มหันไปศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของชาวยุโรปมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ปรับปรุงขบวนการจัดการศึกษาให้คล้ายคลึงกับแนวความคิดของชาวยุโรป และได้นำเอาแนวความคิดของนักศึกษาค้นสำคัญ ๆ มาใช้เช่น Jean Jacques Rousseau (1712 - 1776) ; John Heinrich Pestalozzi (1746 - 1827) ; Frederich Wilhelm Froebel (1782 - 1852) และ John Frederich Herbart (177 - 1841) อิทธิพลต่าง ๆ ที่ได้รับมานี้ทำให้นักการศึกษาของสหรัฐอเมริกาในครั้งนั้น รวบรวมทฤษฎี และแนวความคิดใหม่ ๆ ของตนเองขึ้น เช่น G. Stanley Hall ได้เริ่มเรียกร้องให้คนสนใจเกี่ยวกับ การศึกษาธรรมชาติของเด็ก และนำเอาความรู้เรื่องพัฒนาการของมนุษย์มาใช้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของขบวนการสอน แนวความคิดของ G. Stanley Hall เริ่มมีบทบาทสำคัญเมื่อประมาณปี ค.ศ. ๑๘๘๐ และ ยิ่งกว่านั้น ปรัชญาของนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุคปัจจุบัน คือ John Dewey ก็ได้แพร่หลายออกมาและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดเกี่ยวกับ ขบวนการวิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) ของเขามีคนยอมรับมาก ในระยะนี้ จึงกล่าวได้ว่าเป็นระยะที่สหรัฐอเมริกาได้ปรับปรุงโครงการสอนสังคมศึกษากันอย่างจริงจัง ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. ๑๘๘๘ Charles Degarmo ได้แต่งหนังสือ Essentials of Method ขึ้น และ Charles A. McMurry เขียนหนังสือ General Method (1892) ; หนังสือ Method of the Recitation (1897) และหนังสือ Special Method in History (1905) สำหรับ B. A. Hisdale นั้นได้เขียนหนังสือ How to Study and Teach History ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๘๓ หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้เกิดความมุ่งหมายอย่างใหม่และแนวความคิดอย่างใหม่ สำหรับใช้ในการปรับปรุงโครงการสอนสังคมศึกษาให้มีลักษณะ เป็นโครงการสอนสังคมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมในสมัยนั้นมากยิ่งขึ้น

ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๘๐ - ๑๘๒๐ มีคณะกรรมการแห่งชาติเกิดขึ้น ๓ คณะ เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตร คณะกรรมการทั้งสามนั้นได้แก่ -

(๑) ในปี ค.ศ. ๑๘๘๒ N E A ได้ตั้ง The Committee of Ten ขึ้นเพื่อพิจารณาหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา คณะกรรมการชุดนี้ได้เสนอหัวข้อวิชาประวัติศาสตร์ ที่ควรจักสอนทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา

(๒) ในปี ค.ศ. ๑๘๘๓ the Department of Superintendence (NEA) ได้แต่งตั้ง The Committee of Fifteen ขึ้น เพื่อพิจารณาโครงการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษา คณะกรรมการชุดนี้ได้จัดแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม แต่ละกลุ่มก็ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง ในจำนวน ๓ กลุ่มนี้ มีกลุ่มหนึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับ "สหสัมพันธ์ระหว่างการเรียนวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรประถมศึกษา"

(๓) ในปี ค.ศ. ๑๘๘๖ The American Historical Association มอบหมายให้ The Committee of Seven พิจารณาหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา และต่อมาได้แต่งตั้ง The Committee of Eight ขึ้นในปี ๑๘๘๘ เพื่อพิจารณาหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา คณะกรรมการทั้งสองชุดนี้ ต่างก็ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา ทำให้ทุกคนซาบซึ้งในคุณค่าของวิชาประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ คณะกรรมการชุดนี้ยังได้กล่าวไว้ในรายงานด้วยว่า " ควรสอนให้นักเรียนประถมศึกษาทุกระดับชั้น เข้าใจทั้งในสิ่งที่ เป็นคติและเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเหมาะสมกับสมรรถภาพของเขาและสมควรอย่างหนึ่งที่จะสอนให้เขา รู้กว้างขวางออกไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์"

แนวความคิดของ Herbart ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสอนสังคมศึกษา พอสรุปได้ดังนี้.-

- (๑) เขามีความเชื่อว่า "จุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ของการศึกษาคือการพัฒนาอุปนิสัยของบุคคลเพื่อเตรียมตัวเขาให้เป็นคนมีประโยชน์ต่อสังคม"
- (๒) เขามีความเชื่อว่า "ความสนใจ" เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการเรียนและการสอน ดังนั้นในชบวนการเรียนของ Herbart จึงเริ่มต้นด้วยขั้นเตรียมเพื่อเร้าความสนใจของนักเรียน
- (๓) เขามีความเชื่อว่า การสอนที่ดีคือการทำให้ประสบการณ์เก่าและประสบการณ์ใหม่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงได้พยายามจัดลำดับเนื้อหาวิชาและพยายามที่จะทำให้เกิดเนื้อหาวิชาต่าง ๆ รวมกัน หรือมีสหสัมพันธ์กัน
- (๔) เขามีความเห็นว่า วิชาประวัติศาสตร์และวรรณคดีควรเป็นแกนกลาง หรือ ศูนย์รวมของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร เพราะวิชาทั้งสองนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในจริยศึกษา และความสามารถในการตัดสินใจ

จากความเชื่อของ Herbart ดังกล่าวแล้วข้างต้นนี้ ทำให้เกิดวิธีสอนแบบบันได ๕ ขั้นของแฮร์บาร์ต (Herbartian Five Formal Steps) ซึ่งในสมัยก่อนมีคนนิยมมากที่สุดถึงกับทำให้นักการศึกษาอเมริกันที่ชื่นชมในความคิดเห็นของ Herbert ได้รวมกลุ่มกันเข้าจัดตั้งเป็น The National Herbart Society ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๘๕ และเปลี่ยนชื่อมาเป็น The National Society for the Study of Education ในปี ค.ศ. ๑๙๐๘ ซึ่งสมาคมนี้มีความสนใจในเรื่องการสอนสังคมศึกษา มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากหนังสือประจำปีที่จัดพิมพ์ขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๒ - ๑๙๓๓ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษาไว้อย่างมากมาย และยังเป็นประจักษ์พยานที่จะช่วยชี้ให้เห็นวิวัฒนาการเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี จะนำมากล่าวเพียง ๒ เล่มคือ

(๑) The First Yearbook (1902) มีอยู่ตอนหนึ่งที่กล่าวถึงโครง

การสอนวิชาประวัติศาสตร์ ดังนี้.-

- Grade 1 and 2 - Stories from the Iliad, the Odyssey, the Aeneid, the Sagas, the Nibelungenlied, Stories of King Arthur, Odin, Hiawatha, Robinson Crusoe, Arabian Nights.
- Grade 3 and 4 - Biographies of the characters prominent in the history of Greece, Rome, Germany, France, England, Southern Europe, North Europe and America.
- Grade 5 - Ancient history to 800 A.D.
- Grade 6 - Medieval history
- Grade 7 - Modern history to the present time
- Grade 8 - American history
- Grade 9 - Ancient history to circa (about) 800 A.D.
- Grade 10 - Medieval and Modern history from circa (about) 800 A.D. to the present time.
- Grade 11 - English history.
- Grade 12 - American history, including civil government.

(๒) The Second Yearbook (1903) ในตอนที่ ๑ ของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงโครงการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา และนับเป็นข้อเสนอแนะที่มีอิทธิพลสำคัญมาก และเป็นที่สนใจของนักการศึกษาจำนวนมากที่สุด ผู้เขียนข้อเสนอแนะตอนนี้คือ Charles A. McMurry.

- Grade 1 - Occupations: Making and furnishing playhouses (In this connection the primary arts associated with food, clothing, and shelter were introduced.)
Studies: Comparison of methods of work with those of primitive peoples.
- Grade 2 - Occupations: Cooking, making furniture, weaving, simple needle work.
Studies: Primitive people in the hunter and shepherd stages.
- Grade 3 - Occupations: Cooking, making pottery and gardening.
Studies: Primitive farming and the beginning of trade and city life.
- Grade 4 - Occupations: Wood and metal work
Studies: Local industries and their evolution, means of intercommunication, stories of famous explorers, simple problems of public service.
- Grade 5 - Occupations: Weaving and sewing
Studies: Colonial history and the textile industry in colonial times.
- Grade 6 - Occupations: Weaving, sewing, work in wood and clay
Studies: Colonial history, our struggle for independence and similar struggles in previous times, as in Greece, Switzerland, Hohland, physical culture and games of Greece, Greek architecture, and sculpture; notable buildings in the local community.
- Grade 7 - Occupations: Printing and bookbinding
Studies: The period of discovery and exploration in American history and the settlement of the West, development of the arts of printing and of inventions connected with navigation.

Grade 8 - Occupations: Wood and metal
Studies: Home economics, including civic regulations regarding housing and sanitation; Roman or English history, with emphasis upon the evolution of government; structure of the local government.

๔. ยุคปัจจุบันในสหรัฐอเมริกา

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นต้นมา ย่อมกล่าวได้ว่าเป็น "ยุคปัจจุบันแห่งการสอนสังคมศึกษา" และเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือเหตุการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ (๑๙๑๗) และ สงครามโลกครั้งที่ ๒ (๑๙๔๕) ซึ่งอเมริกามีส่วนร่วมอยู่ด้วย จำเป็นจะต้องรับผิดชอบต่อสันติภาพของโลก ยิ่ง กว่านั้นเป็นระยะที่มีการก่อกวนประชิษฐภาพยนต์เสียงขึ้น ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ก็เป็นของธรรมดาที่คนทุกคนจะต้อง มีประจำบ้าน การเปลี่ยนแปลงโครงการสอนสังคมศึกษาในยุคปัจจุบันที่สามารถมองเห็นได้เด่นชัดคือ—

- (๑) นำเอาผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเด็กมาใช้อย่างจริงจังในการสอนสังคมศึกษา
- (๒) เกิดมีแนวความคิดใหม่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
- (๓) เนื้อหาวิชาไม่ได้แยกกัน คือจัดให้รวมกันเป็นหมวดวิชาอันเดียวกันและให้สัมพันธ์กัน
- (๔) ขอบข่ายของเนื้อหาวิชากว้างออกไป เพราะรวบรวมมาจากแขนงต่าง ๆ ของ

สังคมศาสตร์

- (๕) มีการจัดหลักสูตรสังคมศึกษาโดยคณะครูหรือเจ้าหน้าที่ ๆ ทั่วๆ ไปโดยตรง
- ไม่ได้ยึดถือเอาหนังสือตำราเรียนเป็นหลักสูตรอย่างในสมัยแรกเริ่ม
- (๖) วิชาที่สอนที่ส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ
  - (๗) ใจอุปกรณ์สอนมากขึ้น
  - (๘) ความมุ่งหมายของการสอน กล่าวไว้ในรูปของพฤติกรรมที่มุ่งที่จะปรับปรุง

พฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ให้เป็นไปตามแนวทางที่สังคมปัจจุบันต้องการ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโครงการสอนสังคมศึกษา ดังกล่าวข้างต้นนี้ เริ่มขึ้นเมื่อ NEA ได้ประกาศตั้ง The National Council for the Social Studies ใน ปี ค.ศ. ๑๙๑๖ (NCSS ได้รวบรวมจัดตั้งคณะกรรมการเข้าบริหารงานอย่างจริงจังในปี ค.ศ. ๑๙๒๑) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๓๐ เป็นต้นมา การสอนสังคมศึกษายังมีวิวัฒนาการเกิดขึ้นมากมาย หลายอย่าง ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ดังนี้คือ— "ได้นำเอาหลักเกณฑ์ และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ค้นพบในวิชา สังคมวิทยา จิตวิทยาสมัยใหม่ ปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดความหมายและ ขอบข่าย ความมุ่งหมายระเบียบวิธีสอน และการวัดผล การสอนสังคมศึกษา มากยิ่งกว่าที่เคยปฏิบัติมาในระยะ ก่อน ๆ " ซึ่งอาจแจกแจงออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้—

- (๑) ความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษา
  - ขอบข่ายของความมุ่งหมายกว้างออกไป ไม่ใช่เพื่อเอกกัญบุคคล แต่เพื่อประชากรทั้งโลก
  - เน้นความสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีสมรรถภาพในการรักษาและพัฒนาวิถีชีวิตตามแบบสังคมประชาธิปไตย

- เน้นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรของโรงเรียนกับความเป็นจริงในสังคมมากยิ่งขึ้น

(๒) ความหมาย, ขอบข่าย, และเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา

- ความหมายและขอบข่ายขยายกว้างออกไป ครอบคลุมวิชาแขนงต่าง ๆ ของสังคมศาสตร์
- เนื้อหาวิชาจัดขึ้นเพื่อสนองทั้งความต้องการของสังคมและของเอกบุคคลด้วย และทั้งสองส่วนต้องสมดุลกัน
- ผู้มีหน้าที่กำหนดขอบข่ายของเนื้อหาวิชา ไม่ใช่ผู้เขียนตำรา แต่ต้องอาศัยครูหรือเจ้าหน้าที่ ๆ ได้รับความฝึกฝนอบรม และมีความรอบรู้ในการสอนสังคมศึกษาอย่างกว้างขวาง เป็นผู้จัดทำ

(๓) ครูและเจ้าหน้าที่ (เช่นศึกษานิเทศก์)

- กำหนดให้มีหลักสูตร และโครงการฝึกอบรมโดยเฉพาะ
- มีองค์การหรือสมาคมคอยให้คำแนะนำ และทำการวิจัย เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงให้เหมาะสมกับเหตุการณ์อยู่เสมอ

(๔) โครงการสอน หรือการจัดหลักสูตรสังคมศึกษา

- อาศัยผู้เชี่ยวชาญ, ครู, นักเรียน, ผู้ปกครอง และองค์การอื่น ๆ
- จัดตามแบบบูรณาการ (Integrated program)
- การกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรเป็นแบบ Social centered มากกว่าที่จะเป็นแบบ Child - centered

(๕) ระเบียบวิธีสอนสังคมศึกษา

- ใช้วิธีสอนแบบหน่วย (Unit Teaching)
- ยึดถือหลักจิตวิทยาการเรียนรู้แบบใหม่
- เน้นความสำคัญของขบวนการแบบหมู่พวก (Dynamic Group process)
- ใช้กิจกรรมและเทคนิคหลาย ๆ อย่างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ตามแนวทางที่ปรารถนา

(๖) ห้องเรียน

- พยายามจัดให้เป็นห้องเรียนแบบ Self - contained class room
- พยายามจัดให้เป็นแบบ Ungraded classroom
- บรรยายภาคีในห้องเรียนมุ่งส่งเสริมความเจริญงอกงามทางสังคมแบบประชาธิปไตย
- จัดห้องเรียนเพื่อส่งเสริม Social living ตามอุดมการณ์ของลัทธิประชาธิปไตย

(๗) อุปกรณ์การสอน

- ใช้อุปกรณ์การสอนหลายๆ อย่าง ต่างชนิดกันตามความเหมาะสม
- เน้นความสำคัญของอุปกรณ์การสอน ที่มีอยู่ในชุมชน
- มุ่งให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะให้ครูเป็นคนใช้แต่ผู้เดียว

(๘) การวัดผลการสอน

- ใช้เครื่องมือเฉพาะอย่างเพื่อวัดความเจริญงอกงามเฉพาะส่วน
- ส่งเสริมให้มีการวัดผลความเจริญงอกงามด้วยตนเอง
- อาศัยวิธีการร่วมมือกันในหมู่คณะ (Group participation) มากขึ้น
- พิจารณาความเจริญงอกงามเฉพาะตัวบุคคลมากกว่าที่จะพิจารณาเปรียบเทียบกับส่วนรวม(ตัดสินเป็นรายบุคคล)

๕. ประวัติการสอนสังคมศึกษาในประเทศไทย

ประวัติเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษาในประเทศไทย อาจแบ่งออกพิจารณาได้เป็นระยะ ๆ ดังนี้

ก. ยุคโบราณ (พ.ศ. ๑๙๘๑ - ๒๔๒๕) แบ่งออกเป็นหลายสมัยคือ

๑. สมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. ๑๙๘๑ - ๑๙๒๑)
๒. สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๘๓ - ๒๓๑๐)
๓. สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๓ - ๒๓๒๕)
๔. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๑๑)
๕. สมัยริเริ่มจัดตั้งโรงเรียน (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๓๕) ซึ่งอยู่ในรัชสมัยของ

สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓)

ยุคนี้การศึกษาของไทยเป็นแบบ Informal Education คือไม่มีโรงเรียน ไม่มีกำหนดระดับชั้น ไม่มีการรวบรวมหลักสูตร และไม่มีครูอาชีพ ให้การศึกษาแก่เยาวชนโดยอาศัยวัด บ้าน ครอบครัวและสำนักของเจ้าขุนมูลนาย อาศัยหลักฐานทางประวัติการศึกษา ย่อมกล่าวได้ว่าในยุคนี้ การศึกษาทางสังคม (Social Education) ของไทย แอบแฝงอยู่ในหมวดวิชาความรู้ทางอักษรศาสตร์ หรือวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งมุ่งอบรมให้คนเข้าใจในหัวข้อธรรมของพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

ข. ระยะแรกเริ่มของหลักสูตรสังคมศึกษา (พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๘๘)

จากการสำรวจหลักสูตรโรงเรียนประถมศึกษาของไทย จะพบว่าหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นหลักสูตรฉบับแรก ที่กล่าวถึงความรู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษาอยู่บ้าง ดังได้แสดงไว้ข้างล่างนี้

พ.ศ. ๒๔๓๘ แบ่งการเรียนออกเป็น ๓ ประโยค และกำหนดหลักสูตรที่เกี่ยวกับสังคมศึกษาไว้ดังนี้

ประโยค ๑ ชั้น ๓ วิชาอ่าน ให้อ่านหนังสือพระราชพงศาวดารย่อ ตอนกรุงเก่า เพื่อให้ได้ทราบความเป็นมาของบ้านเมืองในสมัยโบราณ

- ประโยค ๒ ชั้น ๒ วิชาอ่าน ให้อ่านหนังสือพระราชพงศาวดารพิศดาร เล่ม ๑
- ประโยค ๒ ชั้น ๓ วิชาอ่าน ให้อ่านหนังสือพระราชพงศาวดารพิศดาร เล่ม ๒
- ประโยค ๓ ชั้น ๑ วิชาภูมิศาสตร์
- ภูมิศาสตร์พิถีแกด แปนและแผนที่
  - ภูมิศาสตร์สยามและเมืองไกลเคียง
- ประโยค ๓ ชั้น ๒ วิชาภูมิศาสตร์
- ทวีปเอเชีย และยุโรป
  - เขียนแผนที่
- ประโยค ๓ ชั้น ๓ วิชาภูมิ-ศกศตร
- ของโลก
  - เขียนแผนที่จากสมอง
- ประโยค ๓ ชั้น ๔ วิชาภูมิศาสตร์
- ภูมิศาสตร์ทางค้าชวย
  - อาการโลกอย่างสูง เช่น ลม มหาสมุทร สายน้ำ เหตุของจุกุน้ำขึ้น น้ำลง ฯลฯ
  - เขียนแผนที่จากสมอง

ยอมกล่าวได้ว่าหลักสูตรฉบับ พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นจุดเริ่มต้นของการรวบรวมหลักสูตรสังคมนาศึกษาในประเทศไทย ต่อจากนั้นก็ได้มีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสังคมนาศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของบ้านเมืองในระยะต่าง ๆ ที่ผ่านมาคงจะเห็นได้จากหลักสูตรประดมนาศึกษาในปีต่าง ๆ ซึ่งได้นำมาแสดงไว้ในตอนต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๔๕ มีการเปลี่ยนแปลงระบบโรงเรียนใหม่ เปลี่ยนจากชั้นประโยคมาเป็นชั้นประดมนา มัธยม และมีมัธยมชั้นสูง ในชั้นประดมนาได้กำหนดให้เรียนวิชาจรรยา และภูมิศาสตร์ ทั้งยังได้แต่งหนังสือภูมิศาสตร์ชั้น ๒ เล่ม สำหรับใช้ในชั้นประดมนาปีที่ ๒ และ ๓ ส่วนปีสุดท้ายคือชั้นประดมนาปีที่ ๔ ให้เรียนภูมิศาสตร์สยามโดยสังเขป คือให้รู้ภูเขา แม่น้ำ เมืองสำคัญ การค้าชวย การปกครอง ต้องรู้ประเทศที่ไกลเคียง และให้หัดเขียนแผนที่สยามด้วย

วิชาจรรยานั้นสอนทกระดับชั้น มีหัวข้อศีลธรรม และความประพฤติ เช่น

ชั้นประดมนาปีที่ ๑ กำหนดไว้ในหลักสูตรว่า

- ก. ศีล สอนข้อห้ามในการฆ่า การทำร้ายร่างกาย การทรมานสัตว์ ประพฤติเป็นโจร กล่าวคำเท็จ
- ข. ธรรม สอนข้อแนะนำให้มีเมตตากรุณา ความกตัญญู
- ค. ความประพฤติ ให้ครูอบรม ทววจตราคุณแลความประพฤตินักเรียนอยู่เสมอ

เพื่อฝึกหัดคักคัสันคานให้เป็นไปตามคำสอนในหัวข้อ ศีลธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ กำหนดไว้ในหลักสูตรว่า

- ก. ศีล เพิ่มเรื่องกริยาเป็นฉายาโจรกรรม รับประทานแล้วไม่ทำตามรับ และให้ซ้ำข้อที่สอนมาแล้วในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ให้ละเอียด และพิศดาร
- ข. ธรรม สอนเรื่องความซื่อตรงต่อมิตร ความไม่เลินเล่อในการทำงาน และซ้ำของเก่า

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ กำหนดไว้ว่า

- ก. ศีล เพิ่มข้อห้ามความเลียงชีพอนุโลมโจรกรรม อนุโลมมุสา คิมน้ำเมา เสด็จของเมา
- ข. ธรรม สอนความสวามิภักดิ์ในเจ้าของตน ความรู้จักประมาณในอาหาร ฟังบริโภคนิยม ความมีสติสัมปชัญญะในการประพฤติตัว

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

- ก. ศีล เพิ่มเติมการประพฤติผิดในกาม และความประพฤติผิดธรรมดา และให้สอนวิธี ๓
- ข. ธรรม สอนข้อแนะนำให้มีสัมมาอาชีพะ ความสำรวมในกาม ความเที่ยงธรรมในกิจการอันเป็นหน้าที่ ความไม่ประมาทในธรรม กับทวนของเก่า (ความประพฤติทั้งในชั้นประถมที่ ๒ - ๓ - ๔ ใช้อย่างเดียวกับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ แต่ได้เน้นไว้ว่าให้ทวนซ้ำมากยิ่งขึ้น)

พ.ศ. ๒๔๕๒

กรมศึกษาธิการได้เพิ่มประโยคมูลศึกษาชั้น และกำหนดให้หลักสูตรมูลศึกษา และประถมศึกษาเรียนวิชาต่าง ๆ ดังนี้.-

ประโยคมูลศึกษา

๑) ให้เรียนวิชาจรรยาตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. ธรรม สอนความประพฤติใกล้ชิดต่อความจำเป็นซึ่งจะต้องปลูกฝังก่อน เป็นต้นว่า ให้กตัญญูรู้จักคุณค่ามารดาครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ เป็นเบื้องต้น ให้เป็นคนสุภาพอ่อนน้อม เชื่อฟังคำสั่งสอน ให้รู้จักรัก รู้จักปราถนาปรนอมต่อพี่น้องวงศ์ญาติญาติและผู้อื่น ๆ ให้รู้จักแสดงอัธยาศัยที่ต่อกันและกัน มีความเมตตากรุณา ให้เป็นคนหมั่นและเพียร ให้เป็นผู้ตรงและจริงต่อการทำงาน ให้รู้จักถนอมข้าวของของตน และไม่ประทุษร้ายของของผู้อื่น และของที่เป็นสาธารณะประโยชน์ ให้มีใจอาจหาญ ให้รู้จักรักบ้านเกิดเมืองบ้าน และทำความดีต่อ ให้รู้จักศีล ๕ และกรรมบถ ๑๐ เหล่านี้เพื่อให้เป็นเครื่องชักจูงให้ตั้งตนอยู่ในสุจริตธรรม

ข. ข้อปฏิบัติ ชักนำให้เกิดความเจนตาเจนหู ในการสวดมนต์ไหว้พระ และการฟังธรรม พอให้เป็นปัจจัยอุทิศหนุนสนทนากัน ให้อ่อนน้อมเข้าในพุทธศาสนา

๒) ให้เรียนความรู้เรื่องเมืองไทย (ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร) โดยกำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า "เพื่อจะได้เกิดความรักชาติบ้านเมือง และคิดบำรุงชาติบ้านเมือง โดยตั้งตัวให้เป็นพลเมืองดี"

มีรายการสอนแบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ

- (๑) ภูมิศาสตร์ของประเทศไทย
- (๒) ประวัติศาสตร์ และ
- (๓) ระบบการปกครอง

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้.-

ก. ให้รู้ว่าอาณาเขตประเทศสยามโตเล็กเท่าใด ตั้งอยู่ที่ไหน ติดต่อกับประเทศใดบ้าง ประกอบด้วยลักษณะคือสูงต่ำ เป็นที่สูง ที่ราบ เวียงใด ไกลใกล้ทะเล ซึ่งเป็นทางผ่านไปมาของนานาชาติประเทศอย่างไร มีสินค้าแลกเปลี่ยนกับนานาชาติประเทศอย่างไรบ้าง

ข. ให้รู้พงศาวดารโดยย่อของชาติไทย ว่าเดิมสืบกันมาแต่ไหน รวบรวมกันเข้าอย่างไร ต้องแข่งขันสู้รบกับใครบ้าง แล้วเปลี่ยนมาโดยลำดับเวลา จนถึงลงเป็นหลักฐานตั้งปรากฏในทิววันนี้อย่างไร

ค. ให้รู้จักวิชิปกรรณบ้านเมืองในเวลาขึ้นแต่โดยสังเขป คือรู้ว่า พระเจ้าแผ่นดินคืออะไร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงนครบาล มีไว้ทำไม โรงศาลมีทำไม ทหารมีไว้ทำไม โรงเรียนมีทำไม เทศบาลมีทำไม ผู้ว่าราชการเมือง นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คืออะไร ราษฎรจะต้องเชื่อฟังคำของหัวหน้าเหล่านั้นอย่างไร ทั้งนี้เป็นต้น

ประโยชน์ประถมศึกษา

๑) ให้เรียนวิชาจรรยา โดยกำหนดความมุ่งหมายไว้ว่า "ให้เป็นการกล่อมเกลาสันดาน อธิยาศัยใจคอ ผิดหักให้ไ้รู้ปสมควรแก่ฐานะที่จะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอันดีสืบต่อไปในเมื่อเติบโตขึ้นภายหลัง" และ กำหนดรายสอน ไว้ว่า "สอนตามแนวมูลศึกษา แต่ให้ละเอียดยิ่งขึ้น ให้เป็นผู้มีความคิดริ้นคิดชอบชั่วดี รู้สิ่งควรประพฤติ รู้ศีลธรรมและให้พยายามปฏิบัติ ภาย วาจา ใจ ทัพให้เป็นคนอยู่ในศีลในธรรมที่ชอบ ทั้งที่เป็นธรรมสำหรับตน และสำหรับเกี่ยวข้องกับผู้อื่นทั่วไป ความรักชาติภูมิ และความจงรักภักดี ต่อพระมหากษัตริย์ เป็นข้อที่จะต้องให้ฝังมั่นอยู่ในใจของเด็กด้วย"

๒) ให้เรียนวิชาภูมิศาสตร์กับพงศาวดาร ซึ่งกำหนดความมุ่งหมาย ไว้ว่า "ให้มีความรู้ เรื่องบ้านเมืองของตัวเอง เรื่องโลกและมนุษย์ต่าง ๆ ชาติพยเป็นเลา ๆ เพื่อประกอบความคิดและความรู้ให้กว้างขวางขึ้น กับให้รู้ว่ประเทศสยามเกี่ยวข้องกับประเทศอื่น ๆ อย่างไร เพื่อให้เกิดความรักชาติ และปรารถนาที่จะบำรุงบ้านเมืองของตน" และ ได้กำหนดรายการสอน ดังนี้คือ.-

ก. ภูมิศาสตร์ - ให้รู้เรื่องโลกตามแนวในการสอนอ่านภูมิศาสตร์ เล่ม ๑ และ เล่ม ๒ กับภูมิศาสตร์โลก เพียงขั้นแผนที่เข้าใจ ซึ่งประเทศสำคัญ ๆ กับทะเลและมหาสมุทรต่าง ๆ ในแผนที่โลกได้ถูก และทราบว่ประเทศไหนเป็นชาติภูมิของคนชาติใด มีสิ่งสำคัญอย่างไร เลือกลงแก่ประเทศที่สำคัญ ๆ ทั่วโลก

- ภูมิศาสตร์สยามโดยละเอียด จำแผนที่สยามได้ แบ่งมณฑลดูรู้ที่ตั้ง ที่ว่าการมณฑล ทางรถไฟ แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขาที่สำคัญ ๆ ฝั่งทะเล และทางไปมาติดต่อกับต่างประเทศ สินค้าสำคัญที่เกิดในประเศสยาม สินค้าขาออกและขาเข้า ทางไปมาแห่งสินค้าเหล่านี้ วิธีสอนให้สอนด้วยความมุ่งหมายที่จะบำรุงสินค้าในบ้านเมืองเราด้วย

- รัฐภูมิศาสตร์ประเทศใกล้เคียงกับพระราชอาณาจักรสยาม และประเทศที่เกี่ยวข้อง
ด้วยประเทศสยาม (คือหมายเอาที่เกี่ยวข้องกันทางการค้าขายเป็นประมาณ) พอเป็นเค้าว่าการปกครองของ
เขาเป็นอย่างไร คนชาตินั้นเป็นอย่างไร มีสำคัญเกี่ยวข้องในทางการค้าขายติดต่อกับประเทศเราอย่างไร

ข. พงศาวดาร - สอนสังเขปพงศาวดารของชาติไทย และวิธีปกครองบ้านเมืองตาม
แนวที่กล่าวมาแล้วในหลักสูตรมูลศึกษา แก้ให้ละเอียดขึ้น
- ให้รู้เรื่องบ้านเมืองของประเทศใกล้เคียงที่เรียนแล้วในภูมิศาสตร์
กับรู้วิธีการปกครองของเขาด้วย

พ.ศ. ๒๔๕๖ ประกาศใช้หลักสูตรหลวง ปรับปรุงระบบชั้นใหม่ ชั้นมูลศึกษากลายเป็นประถมศึกษา ประถม
มัธยม และมัธยมสูงกลายเป็นมัธยมตอนต้น กลาง และปลายตามลำดับ การเรียนวิชาสังคม
ศึกษาในหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้กำหนดให้ชั้นประถมศึกษาเรียนวิชา จรรยา ซึ่งได้แก้ไข
ปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่วนวิชา ภูมิศาสตร์ (ความรู้เรื่องเมืองไทย) และ พงศาวดารและการปกครอง
นั้น ราชการสอนไม่ได้เปลี่ยนแปลง เหมือนหลักสูตรชั้นประโยคมูลศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖

วิชาจรรยา (ในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖) ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วมีหัวข้อที่จะต้องสอน ดังนี้

- ๑) ให้มีศรัทธา ซื่อตรง และจริงใจในการทำงานทั้งปวง
- ๒) มีใจอารีต่อแม่ คิดถึงประโยชน์ของหมู่คณะมากกว่าประโยชน์ของบุคคล หรือประโยชน์
ของตน
- ๓) มีใจจงอาจกล้าหาญ แต่อ่อนน้อมสุภาพราบเรียบ
- ๔) กตัญญูกตเวที รู้คุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และผู้อื่น ตลอดจน
หมู่คณะ และบ้านเมือง รักและพยายามสนองคุณผู้มีคุณ ตลอดจนจิตช่วยทำนุบำรุงหมู่
คณะและชาติบ้านเมืองให้เจริญ
- ๕) มีขันติ คือพอคิ ไม่สู้รบสู้รบ และไม่ตระหนี่ในส่วนการใช้จ่าย รู้จักยอมจำนนแต่ที่
ควรและเท่าที่ควร ในส่วนการสงเคราะห์ ไม่โลภ รู้ยอมในการเสีย
- ๖) เพียร ชยัน ทำการงาน ทำประโยชน์ทดแทนสมมติของโลก ซึ่งตนต้องกินและใช้ให้
หมดเปลืองไป ทำตนให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ ไม่ปล่อยเวลาและอายุให้เปลืองไป
โดยหาประโยชน์มิได้

หลักสูตรฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๖ นี้ ใจติดต่อกันไปจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ว่าในปี พ.ศ. ๒๔๖๔
จะได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและโครงการศึกษา แต่หลักสูตรการเรียนวิชา จรรยา ภูมิศาสตร์ และ พงศาวดาร
ยังคงเดิมอยู่

พ.ศ. ๒๔๘๔ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้หลักสูตรสังคมศึกษาเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะจำเป็น
จะต้องสอนให้นักเรียนเข้าใจระบอบการปกครองใหม่ วิชาจรรยา ขยายออกไปเป็น วิชาหน้าที่
พลเมือง และ วิชาศีลธรรม ส่วนวิชา ภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์นั้นคงอยู่ในลักษณะเดิม

(ในระดับชั้นประถมศึกษาเรียกว่าความรู้เรื่องเมืองไทย) หลักสูตรสังคมศึกษามัธยม
พ.ศ. ๒๔๘๔ มีสิ่งที่น่าสังเกตดังนี้

รายการสอน แบ่งออกเป็น
วิชาหน้าที่พลเมือง ได้แก่

- ๑) หน้าที่พลเมือง - ใ้รู้หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อครอบครัว ต่อหมู่คณะ ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ
- ใ้รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ไรและ ถือกันอยู่ในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่
- ๒) ระบอบรัฐธรรมนูญ - ใ้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทยตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เป็น คนว่ามีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย ป้องกันประเทศชาติ ช่วยเหลือราชการ การและการเลือกตั้ง
- ๓) การปกครองท้องถิ่น - ใ้รู้จักระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาค และเทศบาล
- ๔) วันสำคัญ - ใ้รู้จักวันสำคัญต่าง ๆ และมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อวันนั้น ๆ เช่นวันฉลอง รัฐธรรมนูญ วันวิสาขบูชา และวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น

วิชาศีลธรรม ได้แก่การสอน.-

- ๑) ใ้รู้จักมรรยาทในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่บ้าน ที่โรงเรียน ในที่ชุมนุมชน และในสถานที่ที่ควร เคารพเป็นต้น
- ๒) ใ้มีความซื่อสัตย์ในกรงาน และอื่น ๆ
- ๓) ใ้เป็นผู้มีน้ำใจดี มีจิตเมตตา กรุณา และโอบอ้อมอารี เผื่อแผ่ คิถึงประโยชน์ของหมู่คณะ มากกว่าประโยชน์ของบุคคล หรือประโยชน์ของตน
- ๔) ใ้มีความกล้าหาญในสิ่งทั้งปวง แต่อ่อนน้อมสุภาพเรียบร้อย
- ๕) ใ้มีความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้อื่น ตลอดถึงหมู่คณะและชาติบ้านเมือง
- ๖) ใ้มีความมัธยัสถ์ในการใช้จ่าย
- ๗) ใ้มีความอดุสาหะในการงานและในการอาชีพ ทำตนให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ
- ๘) ใ้รู้จักหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อสิ่งอันเป็นสาธารณะประโยชน์ และความปลอดภัยของสาธารณะสถาน

(หลักสูตรฉบับนี้ใ้ยกเลิกการเรียนความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา เบญจศีลและเบญจธรรม

เพราะถือว่าในการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะต้องไม่บังคับใ้บุคคลศึกษาศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ที่ใ้บรรจุลงในรายการสอนศีลธรรมนั้น ถือว่าเป็นจริยธรรม ที่มีอยู่ในทุก ๆ ศาสนา)

ภูมิศาสตร์ ใหญ่เรื่อง

- ๑) ทิศ ภูเขา ที่ราบ ทะเล เกาะ มหาสมุทร แผ่นดิน รูปพรรณสัณฐานของโลก ทวีป ให้ยกตัวอย่างสิ่งที่อยู่ใกล้เคียงกับที่อยู่ของนักเรียน
- ๒) กลางวัน กลางคืน ฤดู ให้สอนในส่วนที่เกี่ยวกับสยาม
- ๓) ภูมิศาสตร์สยามกับประเทศใกล้เคียง เช่น อินโดจีน พม่า มลายู และจีน พอเป็นทางเปิดหู เปิดตาสำหรับพลเมืองทั่วไป ส่วนในภูมิศาสตร์สยามให้สอนหนักไปในทางอาชีพสำคัญของพลเมือง ในท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ สาระสำคัญส่วนใหญ่เป็นไปตามหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๖๔ สิ่งที่เพิ่มเข้ามาในรายการสอนคือ การพาเที่ยวอุทยานที่ ซึ่งเขียนไว้ว่า "ให้พานักเรียนเที่ยวอุทยานที่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมความรู้รอบตัวบ้าง ความรู้ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์บ้าง กับทั้งปลูกใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ"

พ.ศ. ๒๔๘๑ ปรับปรุงแก้ไขจากหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๘ กำหนดรายการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้.-

วิชาศีลธรรม

- ๑) พระรัตนตรัย พระพุทธประวัติโดยย่อ เบญจศีลและเบญจธรรม
  - ๒) มารยาทในการรับประทาน มารยาทในการประชุม สัมมาคารวะโดยทั่ว ๆ ไป ความเชื่อฟัง ซื่อสัตย์สุจริตตรงต่อเวลา ขยันในการทำงาน และทำงานด้วยความ มีระเบียบ การถือประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนบุคคล
- (สำหรับนักเรียนที่ต่างศาสนา ให้ปฏิบัติโดยอนุโลมตามความเหมาะสม)

หน้าที่พลเมือง

- ๑) หน้าที่ต่อโรงเรียน
- ๒) หน้าที่ต่อครอบครัว
- ๓) หน้าที่ต่อประชาคม
- ๔) หน้าที่ต่อชาติ
- ๕) หน้าที่ต่อพระมหากษัตริย์
- ๖) หน้าที่ต่อรัฐธรรมนูญ

ภูมิศาสตร์

- ๑) ทิศสำคัญและแผนที่
- ๒) รูปพรรณสัณฐานของโลก แผ่นดิน ภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ทะเล ฝั่งทะเล เกาะ
- ๓) กลางวัน กลางคืน ลม ฝน ฤดูในประเทศไทย
- ๔) ทวีป และมหาสมุทร
- ๕) ประเทศไทยโดยทั่ว ๆ ไป เน้นหัวข้อที่ส่งผลและโรคทวีปของประเทศ การทำมาหากินของท้องถิ่นของประเทศ การคมนาคม
- ๖) ประเทศใกล้เคียงได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินโดจีน มลายู พม่า และอินเดีย

ประวัติศาสตร์

- ๑) ประวัติอย่างย่อของชาติไทย ตามหัวข้อต่อไปนี้ ถิ่นเดิมของไทย การอพยพ การตั้งภูมิลำเนา สมัยสุโขทัย สมัยศรีอยุธยา สมัยธนบุรี
- ๒) ประวัติศาสตร์อย่างย่อของสมัยกรุงเก่า

๓) เรื่องราวที่สำคัญเกี่ยวกับพระเจ้ารามคำแหง พระนเรศวร พระนารายณ์ พระเจ้าตาก พระจุลจอมเกล้าฯ พระสุริโยทัย ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวสุรนารี ชาวบ้านบางระจัน พันท้ายนรสิงห์

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับจีน อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศสโดยสังเขป

พ.ศ. ๒๔๕๔ นับเป็นหลักสูตรฉบับแรกที่จัดรวบรวมวิชาหมวดสังคมศึกษาขึ้น แต่ก็ยังเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น สิ่งที่น่าสนใจในการจัดทำหลักสูตรฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีดังนี้

๑) แก้ไขและคัดแปลงมาจากหลักสูตร พ.ศ. ๒๔๕๑

๒) กำหนดความหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า "เป็นหมวดวิชาการของวิชาต่าง ๆ เช่น หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม สุขศึกษา ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ พลศึกษา การฝีมือ คนตรี และขับร้อง ฯลฯ"

๓) ได้กำหนดความมุ่งหมายของสังคมศึกษาไว้ดังนี้.-

"เพื่อให้เด็กรู้จักว่าการที่คิดมาและอยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่หนึ่ง เป็นประสพการณ์อย่างหนึ่ง และเป็นปัญหาที่มนุษย์ต้องช่วยกันส่งเสริมให้บังเกิดความเป็นอยู่ตามแนวเสรีประชาธิปไตย เด็กควรได้รับการอบรมให้อยู่ร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความรู้รักเห็นอกเห็นใจกัน เสียสละให้แกกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เด็กมีความรู้ในสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันและในสิ่งที่ได้ผ่านไป แล้ว และในรูปร่างอื่นที่มีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับตน ฉะนั้น ทุกคนจึงต้องพึ่งพาอาศัยกัน และให้รู้สึกว่แต่ละคนมีเสรีภาพ และโอกาสที่จะช่วยตัวเอง ให้แสดงความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ใต้อบรมผลเต็มที่ ทั้งให้เด็กรู้สึกชื่นชมและรักความสวยงามแห่งธรรมชาติที่แวดล้อม และทำให้เด็กรู้จักปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้เหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ให้เด็กมีความรู้เข้าใจในความจำเป็นเบื้องต้นของการดำรงชีวิต..."

ส่วนรายการสอนยังคงแจกแจงออกเป็นรายวิชาเฉพาะและใช้แนวการสอนตามหลักสูตร

พ.ศ. ๒๔๕๑

ค. การสอนสังคมศึกษาตามแนวการศึกษาแผนใหม่

ย่อมกล่าวได้ว่าระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา การศึกษาในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะผลของสงคราม และแนวความคิดใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษาที่ได้รับมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ความจริงแล้วแนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษาตามแบบอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา เริ่มแทรกซึมเข้ามาในวงการการศึกษาของไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นต้นมา จะสังเกตเห็นได้จาก "ผลการประชุมสัมมนาเพื่อปรับปรุงการศึกษาประชาบาล ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ซึ่งจัดขึ้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร พระนคร" นับตั้งแต่การประชุมสัมมนาครั้งนั้น แนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษาก็ค่อย ๆ แพร่หลายออกไปอย่างเชื่องช้า ปัจจุบันสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ระบบการศึกษาของไทยเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ ในระยะหลังนี้คือ.-

๑) โครงการทดสอบปรับปรุงการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

๓) โครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาล จังหวัดชลบุรี

ความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษา

ความสำคัญของความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายของการสอนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญมาก เพราะ

๑. ความมุ่งหมายเป็นเครื่องช่วยในการกำหนดแนวทางสำหรับดำเนินการสอน เช่นช่วยในการตัดสินใจได้อีกทั้งว่าประสบการณ์ใดเป็นประสบการณ์เพื่อการศึกษา (Educative experiences) หรือ ไม่ใช่ประสบการณ์เพื่อการศึกษา (Miseducative experiences) และความเจริญของงานชนิดใดที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

๒. ความมุ่งหมายเป็นเครื่องช่วยในการเลือกชนิดของประสบการณ์ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับการเรียนรู้ตามความปรารถนา ทั้งนี้เนื่องจากว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ นั้นย่อมมีอยู่มากมาย ดังนั้นสิ่งแรกที่ควรนำมาพิจารณาก็คือ "ความมุ่งหมายของการสอน" เพื่อยึดถือเป็นเกณฑ์ในการเลือกประสบการณ์ได้อย่างถูกต้อง นั่นคือประสบการณ์ต่าง ๆ จะต้องสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของความมุ่งหมายของการสอน เช่น สมมติว่า ความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาได้กำหนดไว้ว่า "เพื่อให้นักเรียนได้รับทักษะในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นหมู่คณะแบบประชาธิปไตย" ดังนั้นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ควรจัดให้แก่เด็กเรียนย่อมมีมากมายหลายอย่าง ไม่ใช่ประสบการณ์ที่ได้รับจากการอ่านหนังสือที่ครูกำหนดให้ หรือ การฟัง คำบรรยายของครูเท่านั้น

๓. ความมุ่งหมายย่อมเป็นเครื่องช่วยในการกำหนดเกณฑ์ หรือ มาตรฐาน เครื่องมือ และวิธีการ ของการวัดผลการสอน

พื้นฐานของความมุ่งหมายของการสอน

ความมุ่งหมายของการสอนย่อมรวบรวมขึ้นจากสิ่งต่อไปนี้.-

๑. ปรัชญาการศึกษา อันได้แก่ความเชื่อที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติของการจัดการศึกษา
๒. ความรู้ที่ได้จากการศึกษาได้เข้าใจสภาพที่เป็นจริงของสังคม อันได้แก่วิชาสังคมวิทยา
๓. การศึกษาให้เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน อันได้แก่ความรู้ที่เกี่ยวกับวิชาจิตวิทยา พัฒนาการของมนุษย์
๔. ความรู้ที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้ อันได้แก่การศึกษาให้เข้าใจถึงกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ว่ามนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร
๕. คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละแขนงวิชา ในสาขาสังคมวิทยา

วิธีการรวบรวมความมุ่งหมายของการสอน

การเริ่มต้นรวบรวมความมุ่งหมายของการสอน อาจจะใช้ปฏิบัติดังนี้.-

๑. สืบรวจจากรากฐานสำคัญของหลักสูตรโรงเรียนประถมศึกษา ที่ใช้อยู่โดยทั่วไป รากฐานสำคัญนั้นได้แก่รากฐานทางจิตวิทยา และรากฐานด้านสังคมวิทยา

๒. กำหนดให้ครูแต่ละคนเขียนความมุ่งหมายของการสอน ตามแนวความคิดเดิมของเขา แล้วจึงนำความมุ่งหมายเหล่านั้นมาพิจารณาเปรียบเทียบ โดยมีคณะกรรมการกลางเป็นผู้พิจารณาในชั้นสุดท้าย

๓. ยอมรับเอาความมุ่งหมายที่มีอยู่ในแผนการศึกษาแห่งชาติ หรือความมุ่งหมายของหลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้แล้ว นำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

๔. ให้ครูสอนวิชานั้น ๆ รวบรวมจากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่พบเห็นภายในระยะเวลาปัจจุบัน เช่น ในสภาพนั้น ในเวลานั้น หรือ ในภาคเรียนนั้น แล้วให้คณะครูสอนวิชานั้น ๆ ร่วมกันพิจารณาสรุปเพื่อจะได้อบรมรวมใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ทั้ง ๔ วิธีที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าวิธีสุดท้ายเป็นวิธีการรวบรวมความมุ่งหมายของการสอนที่มีเหตุผลที่สุด

หลักปฏิบัติในการเขียนความมุ่งหมายของการสอน

ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้.-

- ๑. จะต้องแสดงไว้อย่างชัดเจน อย่าให้คลุมเคลือ นั่นคือจะต้องอ่านเข้าใจง่าย
- ๒. จะต้องแสดงไว้เฉพาะความมุ่งหมายที่แน่ใจว่าสามารถจะนำมาปฏิบัติได้ และมีผู้ที่จะทำให้ไว้ได้เท่านั้น /สำเร็จ
- ๓. จะต้องแสดงไว้เฉพาะความมุ่งหมายที่ผู้ร่วมงานยอมรับและเห็นด้วยเท่านั้น
- ๔. จะต้องเพ่งเล็งถึงประโยชน์อันพึงเกิดแก่ส่วนบุคคลและส่วนรวม
- ๕. จะต้องเพ่งเล็งถึงขอบข่ายการพัฒนาการและเจริญงอกงามของมนุษย์ นั่นคือจะต้องแสดงออกมาทั้งในด้าน

- (๑) ความรู้และความเข้าใจ
- (๒) ทักษะ ความสามารถ และความชำนาญ
- (๓) ทศนคติ หรือ นิสัย ซึ่งจะต้องพิจารณาให้พฤติกรรมทั้งสามส่วนนี้สัมพันธ์กันและกลมกลืนกัน

๖. ความมุ่งหมายของการสอนจำเป็นจะต้องมีเอกภาพ ความแน่นอน คือดำเนินไปภายในขอบข่ายที่กำหนดไว้ คุ้มเหตุนี้จึงนิยมแสดงความมุ่งหมายออกมาโดยแบ่งออกเป็น

- (ก) ความมุ่งหมายพื้นฐาน (Basic Objectives)
- (ข) ความมุ่งหมายเฉพาะ (Specific Objectives)

หรืออาจจะพิจารณาแบ่งความมุ่งหมายได้เป็น ๒ ระดับคือ

- (ก) ระดับแห่งชาติ (National Level)
- (ข) ระดับเฉพาะท้องถิ่น (Local Level)

๗. ก่อนที่จะเขียนความมุ่งหมายของการสอน จะต้องคำนึงถึงนโยบายการวัดผลการศึกษาด้วย เพื่อให้สอดคล้องกัน ซึ่งโดยปกติแล้ว ทั้งสามส่วนนี้คือ

- (๑) ความมุ่งหมาย
- (๒) ขบวนการสอน และ
- (๓) ขบวนการวัดผล ต้องกำหนดให้อยู่ในลักษณะที่สัมพันธ์กัน และสอดคล้องกัน และต้องระลึกว่าทั้งสามส่วนนี้จะต้องเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

ตัวอย่างความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษา

I. San Francisco Public Schools

หนังสือคำแนะนำสำหรับครูวิชาสังคมศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ของ San Francisco Public Schools ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ได้แสดงความมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้

ก. ความมุ่งหมายขั้นพื้นฐาน

ความมุ่งหมายขั้นพื้นฐานของการสอนสังคมศึกษา คือการได้การศึกษาทางสังคมแก่บุคคล เพื่อให้เขามีสมรรถภาพพอที่จะเป็นพลเมืองที่ดี มีความเข้าใจในหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย มองเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคมแบบประชาธิปไตย และพร้อมที่จะดำเนินชีวิตให้สอดคล้องตามอุดมการณ์ของลัทธิประชาธิปไตย การสอนสังคมศึกษาจำเป็นต้องช่วยให้นักทุกคนมีความสามารถพอที่จะคิดแก้ไขปัญหากลางในชีวิตทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวมได้เป็นอย่างดี ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แก้ไขได้แก่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้.-

- ๑) สิทธิของเอกเทศบุคคล
- ๒) ความเสมอของเอกเทศบุคคล
- ๓) สวัสดิภาพของส่วนรวม
- ๔) อธิสระเสรีภาพของเอกเทศบุคคล
- ๕) การปกครอง (รัฐบาล)
- ๖) เสรีภาพในการคิดและศึกษาหาความรู้
- ๗) การไต่ถามความสุจริตตน

ข. ความมุ่งหมายเฉพาะ

ความมุ่งหมายเฉพาะของการสอนสังคมศึกษา แบ่งออกได้ดังนี้คือ.-

- ๑) ช่วยให้นักเรียนได้สร้างการเรียนรู้ทางสังคม อันได้แก่การสร้างพฤติกรรมทางสังคมตามแนวทางที่สังคมปรารถนา ในเรื่องต่อไปนี้.-
  - การสร้างบุคลิกภาพตามอุดมคติของลัทธิประชาธิปไตย
  - การอยู่ร่วมกันในสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เช่น ในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ชนชาติ และโลกสมัยปัจจุบัน
  - การทำตนให้เป็นพลเมืองที่ดีและมีประโยชน์
  - การปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของสังคมได้เป็นอย่างดี
  - การร่วมหมู่และช่วยกันแก้ไขปัญหของส่วนรวม
- ๒) ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ที่จำเป็นในสิ่งต่อไปนี้.-
  - วัฒนธรรม คุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ
  - ประวัติและความเป็มาของชาติ
  - ระบอบการปกครองและแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ
  - รัฐธรรมนูญของประเทศ
  - การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

- ระบบเศรษฐกิจของสังคม

II. . Wisconsin

โรงเรียนประถมศึกษาใน Wisconsin ได้แสดงความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาไว้ในหนังสือ Scope and Sequence of the Social Studies, Bulletin No. 14 Madison, Wisconsin: State Department of Education 1947 จึงคัดไปนี้. - pp. 6-7

ความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาจำแนกออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้คือ. -

ก) ความเข้าใจ

๑. คุณมกติของลัทธิประชาธิปไตยย่อมมีความสำคัญต่อสวัสดิภาพและสันติภาพของมนุษย์
๒. คุณมกติของลัทธิประชาธิปไตยย่อมมีส่วนช่วยให้สังคมปัจจุบันเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างมั่นคง
๓. กาลังต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเช่น กาลังทหารของสหประชาชาติ ฯลฯ ย่อมปรารถนาที่จะรักษาสันติภาพของโลก
๔. อิทธิพลทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ย่อมทำให้บุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ แตกต่าง
๕. ความจำเป็นที่ทุกคนในสังคมจะต้องร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาคงส่วนรวม
๖. สาเหตุอันเกิดจากสุขภาพจิตและการถูกบีบบังคับทางอารมณ์ของบุคคลย่อมก่อให้เกิดปัญหาที่ยากทางสังคมหลายอย่าง

ข) ทัศนคติ

๑. มีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมโลกทุกคน โดยมีความเห็นว่าคุณสมบัติทุกคนต่างก็มีสิทธิเสมอภาคกันในการเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมมีความต้องการเสรีภาพและชีวิตที่เป็นสุขด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าเขาจะเป็นคนในเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ใด ๆ ทั้งสิ้น
๒. พรหมที่จะเข้าร่วมเมื่อกับคนอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติงานร่วมกันในการรักษาสวัสดิภาพ สันติภาพ และเสรีภาพของสังคมประชาธิปไตยในทั่วทุกแห่งของโลก
๓. ยินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ เพื่อแก้ไขปัญหาคงส่วนรวม และเพื่อปรับปรุงสังคมให้ดียิ่งขึ้น
๔. มองเห็นคุณค่าของการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะแบบประชาธิปไตย และมองเป็นความสำคัญของการประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อตัดสินใจร่วมกัน และการยอมรับเอามติของที่ประชุมไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ

ค) ทักษะและความสามารถ

๑. สมรรถภาพในการอธิบายเป็นหมู่เป็นคณะแบบประชาธิปไตย
๒. สมรรถภาพในการเตรียมโครงการร่วมกับหมู่คณะ
๓. สมรรถภาพในการคิดหาช่องทางแก้ไขปัญหาคงส่วนรวม
๔. ทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ ความสามารถในการเลือกใช้แหล่งวิชา และความสามารถในการนำเอาความรู้ที่ได้รับมาแก้ไขปัญหาคงส่วนรวม

๕. ทักษะในการประเมินคุณค่าของความคิดเห็นและข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากแหล่งข่าวเช่นจากบุคคล หนังสือพิมพ์ วิทยุ หนังสือตำรา สำนักแถลงข่าว ฯลฯ ว่ามีประโยชน์ต่อสวัสดิภาพของส่วนรวมมากน้อยเพียงไร

III. สรุปผลการสำรวจความมุ่งหมายวิชาสังคมศึกษา

จากหนังสือ 'Social Studies for Children in Democracy' หน้า ๑๑ - ๑๒ ของ John U. Michealis และหนังสือ 'Modern Elementary Curriculum' หน้า ๒๕๐ ของ William B. Ragan ซึ่งพอสรุปได้ว่า โดยทั่วไปแล้วโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหลายในประเทศสหรัฐอเมริกา แสดงความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษาไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกันดังนี้ :-

๑. สมรรถภาพในการร่วมกิจกรรมของหมู่คณะ
๒. สมรรถภาพในการครองชีพอย่างสำเร็จและเป็นสุขทั้งในโรงเรียน ครอบครัวยุวมุขุมชน
๓. ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง
๔. ทักษะในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ นั่นคือจะต้องรู้จักวิธีการรวบรวม การประเมินผล และวิธีการนำเสนอข้อเท็จจริงนั้น ๆ
๕. พร้อมที่จะ ฝึกติดตามความเชื่อในกฎเกณฑ์ หรือหลักการต่าง ๆ ที่มีผลเกี่ยวข้องกับ ความเต็มใจ
๖. วิธีการร่วมปรึกษาหารือกันเป็นหมู่คณะแบบประชาธิปไตย ยอมรับความสำเร็จมาสู่การแก้ไขข้อขัดข้องของส่วนรวม
๗. การยอมรับนับถือความสำคัญของคนกลุ่มน้อยว่ามีประโยชน์ต่อคนกลุ่มใหญ่ และคนกลุ่มใหญ่ควรจะได้เอาใจใส่
๘. รู้จักแหล่งวิชาความรู้ที่เชื่อถือได้ว่ามีอยู่ที่ใดบ้าง เพื่อความสววกในการดึงเอามาใช้ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง
๙. ทักษะในการวิเคราะห์ข่าวโฆษณาต่าง ๆ ว่าข่าวใดควรเชื่อถือมากน้อยเพียงไร
๑๐. เข้าใจในความหมายของศัพท์เทคนิคเป็นอย่างดี
๑๑. เอาใจใส่ในเหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ ของสังคมอยู่เสมอ
๑๒. นิสัยรักการคนกว่าและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อไปปรอดชกการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม
๑๓. ยอมรับนับถือในบุคลลิกภาพของบุคคล โดยไม่คำนึงว่าเขาจะเป็นคนในเชื้อชาติ ศาสนา วรณะ ผิวพรรณ และลัทธิใด
๑๔. ความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนชาติอื่น
๑๕. ความเข้าใจและชื่นชมในประวัติศาสตร์ของตน
๑๖. ความเข้าใจในเรื่องเสรีภาพของบุคคลและของหมู่คณะ
๑๗. รู้จักว่าทรัพยากรธรรมชาติมีความจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และพร้อมที่จะสงวนรักษาและรู้จักวิธีใช้ให้เกิดประโยชน์

- ๑๘. ยอมรับนับถือความคิดเห็นของคนอื่น แม้ว่าจะแตกต่างกับของตนเองก็ตาม
- ๑๙. มองเห็นความสำคัญของคุณธรรมที่แตกต่างกันของบุคคลที่มีอาชีพแตกต่างกัน
- ๒๐. รู้จักแสดงคารวะตามศรัทธาของคนที่มิใช่ครอบครัวโดย

IV. หลักสูตรปรัชญาระดับประถมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๐๓

กำหนดความมุ่งหมายของการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้นไว้ดังนี้.—

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ช่วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางธรรมชาติของมนุษย์ ในการสอนสังคมศึกษานั้น ครูควรมุ่งจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติอันพึงปรารถนาในสังคมของตน

การสอนสังคมศึกษามีความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

- ๑. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม
- ๒. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความเป็นมาของชนชาติไทยและชาติต่าง ๆ ทางด้านการปกครอง การสังคม และวัฒนธรรมที่ได้สร้างสัมพันธ์มาตามประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ
- ๓. ให้เด็กยอมรับคุณค่าในทางศีลธรรม และวัฒนธรรม และยินยอมปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ
- ๔. ให้เด็กมีความเข้าใจว่า สมาชิกของสังคมย่อมมีหน้าที่ด้านวชิระปฏิบัติให้แก่สังคมตามวิถีทางของเขา สอนให้เด็กรู้จักเคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ และฐานะทางสังคมของบุคคลนั้น
- ๕. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบบการปกครองในปัจจุบัน
- ๖. ให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบ ซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศชาติ
- ๗. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการผลิตการบริโภค และการสงวนทรัพยากรของสังคม
- ๘. ให้เด็กรู้จักเหตุผล รู้จักประเมินผล ยอมรับหลักการและกระบวนการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา

การสอนในโรงเรียนควรส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักวิชา และข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวมานี้ โดยจัดเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ ตามความสนใจของเด็ก ทั้งนี้ควรคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนด้วย นอกจากนั้นครูควรใช้วิธีการที่ถูกต้องในการสอน เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีทักษะ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อสังคมเป็นส่วนรวม ทั้งนี้การสอนสังคมศึกษา จึงควร เริ่มต้นด้วยการจัดประสบการณ์ให้เด็กมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับชุมชน แล้วจึงค่อยๆ ขยายวงให้กว้างออกไปจนคลุมถึงประเทศและโลก

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตย การสอนสังคมศึกษาจึงจำเป็นต้องเน้นหนักในเรื่องฝึกซ้อมรบให้เด็กเลื่อมใสและปฏิบัติตามหลักและวิธีการประชาธิปไตย ในระหว่างที่เด็กอยู่ในโรงเรียนนั้นครูต้องสอนให้เด็กรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ รู้จักช่วยเหลือกัน สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ ให้มีสัมมาคารวะต่อกัน และที่สำคัญที่สุดคือ ให้เด็กรู้จักค้นคว้าในปัญหาของสังคม และกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้นให้ดีขึ้น

พัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษา กับโครงการสอนวิชาสังคมศึกษา

หลักเกณฑ์สำคัญที่ควรระวัง

การศึกษาให้เข้าใจเรื่องพัฒนาการและความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ของเด็ก เป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อการเตรียมโครงการสอนของครูเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการและความเจริญงอกงามทางสังคมและอารมณ์ของเด็กวัยประถมศึกษา ย่อมเป็นสิ่งที่ครูสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษา จะต้องเข้าใจและเอาใจใส่กันกว่าให้ใครรายละเอียดอยู่เสมอ เพราะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการเตรียมโครงการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับระดับความสามารถความสนใจ และความต้องการของเด็กวัยนี้ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะช่วยให้เด็กได้รับการศึกษาทางสังคมได้เป็นอย่างดีที่สุด

ก่อนที่จะกล่าวถึงพัฒนาการและความเจริญงอกงามด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยประถมศึกษา ควรจะได้พิจารณาหลักเกณฑ์สำคัญที่ควรระวัง อันเป็นหลักการเกี่ยวกับกระบวนการและพัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ ดังต่อไปนี้ :-

๑. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ ย่อมเป็นค่อยไปทีละน้อย คือดำเนินไปตามลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องกัน และอาศัยซึ่งกันและกัน จะไม่มีการข้ามขั้นเป็นอันขาด
๒. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ ย่อมดำเนินไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง นับตั้งแต่แรกเริ่มปฏิสนธิ
๓. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ย่อมดำเนินไปอย่างไม่สม่ำเสมอ และไม่เป็นที่แน่นอน หรือไม่สามารถกำหนดให้แน่นอนได้ว่า ทางด้านใดจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลัง อย่างละมายน้อยเท่าใด และเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะดำเนินต่อไปเป็นระยะเวลานานเท่าใด เป็นการยากที่จะกำหนดให้แน่นอนได้
๔. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน ไม่ซ้ำแบบกัน
๕. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ย่อมนับได้ว่า เป็นขบวนการที่สัมพันธ์กัน ไม่อาจจะแยกออกพิจารณาเป็นส่วน ๆ ได้โดยเด็ดขาด เพราะในแต่ละส่วนย่อมมีผลสัมพันธ์กัน เป็นแบบสหสัมพันธ์ ย่อมไม่อาจจะทดแทนกันได้ เช่นสมัยก่อนครุบางคนเข้าใจว่า เด็กที่เก่งทางพลศึกษา จะไม่เก่งทางวิชาคณิตศาสตร์นั้น ย่อมไม่เป็นความจริงเสมอไป

๖. อัตราแห่งพัฒนาการและความเจริญงอกงามของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน เช่นบุคคลในวัยเดียวกัน คนหนึ่งอาจจะมีปริมาณและประสิทธิภาพแห่งพัฒนาการทางกายภาพในอัตราที่เร็ว และมีขนาดมากมาย

๗. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของบุคคลเดียวกันย่อมแตกต่างกันได้ เมื่อสิ่งแวดล้อม และวัยเปลี่ยนแปลงไป

๘. วัตถุประสงค์ภาวะแห่งพัฒนาการและความเจริญงอกงามของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน

๙. พัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ย่อมอยู่ภายในขอบเขตจำกัดของสิ่งแวดล้อม และพันธุกรรม

๑๐. ความรู้สึกอบอุ่นทางอารมณ์ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญของพัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์ หมายความว่าความรู้สึกอบอุ่นใจ ความรู้สึกสบายใจ ความมั่นใจ ฯลฯ จะช่วยให้พัฒนาการด้านต่างๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและคงทนถาวร

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการและความเจริญงอกงามของมนุษย์

สิ่งต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการและความเจริญงอกงามของบุคคลนั้นมีหลายอย่าง ซึ่งแต่ละอย่าง ย่อมสัมพันธ์กัน และอาจจำแนกออกได้เป็น ๖ ส่วน คือ.-

๑. สภาพทั่วไปทางร่างกายของบุคคล
๒. ความรักและความอบอุ่นใจที่ได้รับจากครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว
๓. สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในชุมชน หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นต้นว่า วัด โรงเรียน ชุมชนนิยมประเพณี วาจาฯ ฯลฯ
๔. ความรักและความอบอุ่นใจที่ได้รับจากเพื่อนเล่นวัยเดียวกัน อันได้แก่ฐานะทางสังคมที่บุคคลได้รับจากเพื่อนฝูง
๕. ความนับถือตามธรรมชาติ ^{เขา}
๖. ความสามารถในการปรับตัวให้กับสิ่งแวดล้อม

ครูจะต้องศึกษาให้เข้าใจปัจจัยสำคัญทั้ง ๖ อย่างนี้ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาหาหาช่องทางที่จะช่วยให้เด็กได้รับพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลกัน

การกำหนดอายุของเด็กวัยประถมศึกษา

การศึกษาให้เข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของเด็กวัยประถมศึกษาในประเทศไทย ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับเกณฑ์อายุมาตรฐานที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๓ ซึ่งกำหนดไว้ว่า อายุมาตรฐานของเด็กวัยประถมศึกษา คืออายุระหว่าง ๖ - ๑๒ ปี และเพื่อให้สอดคล้องกับการพิจารณา จึงเห็นเป็นการเหมาะสมที่จะแบ่งวัยของเด็กประถมศึกษา ออกเป็น ๓ ระยะ คือ.-

๑. ระยะแรกของวัยประถมศึกษา ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง ๖ - ๘ ปี ซึ่งเป็นอายุมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ และ ๒
๒. ระยะที่สองของวัยประถมศึกษา ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง ๘ - ๑๑ ปี ซึ่งเป็นอายุมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๓, ๔ และ ๕
๓. ระยะที่สามของวัยประถมศึกษา ได้แก่เด็กที่มีอายุระหว่าง ๑๒ - ๑๓ ปี ซึ่งเป็นอายุมาตรฐานของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๖ และ ๗

เนื่องด้วยยังขาดการค้นคว้าและรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการและความเจริญงอกงามของเด็กไทย หรือแม้จะมีองค์การบางแห่งกำลังทำอยู่ แต่ก็ยังไม่มีการเผยแพร่ ดังนั้นรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการและความเจริญงอกงามของเด็กวัยประถมศึกษา ซึ่งจะนำมากล่าวในตอนต่อไปนี้ ได้รวบรวมและคัดแปลงมาจากหนังสือต่างประเทศคือ

๑) หนังสือ Social studies for children in a Democracy ของ John U. Michaelis ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ ค.ศ. ๑๙๖๐

๒) Social Education in Elementary Schools ของ Henry J. Otto ฉบับพิมพ์ ค.ศ. ๑๙๕๖ และ

๓) Unit Teaching in the Elementary School ของ Lavone A. Hanna และคณะ ฉบับพิมพ์ ค.ศ. ๑๙๕๖

ลักษณะสำคัญของเด็กวัย ๖ - ๘ ปี

เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างอัตราแห่งพัฒนาการและความเจริญงอกงามของเด็กในวัยนี้กับระลอกเด็กในวัยอนุบาลศึกษา หรือวัยเด็กเล็กแล้ว จะพบว่าของเด็กวัยนี้ช้ากว่า หรือเริ่มช้าลงกว่าเดิม แต่เด็ก ๖ - ๘ ปี ยังคงมีการเคลื่อนไหวรวดเร็ว กระฉับกระเฉง ว่องไว ไม่อยู่นิ่ง ชอบออกกำลัง กระโดด ปีนป่าย ย้อยูก อดกระจาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะส่วนขาของเขาเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ข้อต่อต่าง ๆ ในร่างกายของเด็กวัยนี้ เหนียว ข้อมือ ข้อศอก ข้อเท้า โคนแขนและขา และเข่า เป็นคน มีความคล่องแคล่วมากขึ้น

เด็กที่เริ่มเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ต้องการมากที่สุดที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ของเขา เพราะเป็นระยะที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากสำหรับเด็กวัยนี้ คือเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างชีวิตในวัยเด็กเล็กหรือวัยอนุบาล ซึ่งมีคนคอยพะเน้าพะนอเอาอกเอาใจสารพัด แต่เมื่อมาอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา เขาจะต้องสร้างฐานะทางสังคมขึ้นใหม่ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุด ดูเหมือนว่าเด็กวัยนี้จะมีกำลังเหลืออย่างมากมาย จึงเป็นเหตุที่ทำให้เขาเคลื่อนไหวไปมาอย่างไม่หยุดหย่อน และยังทำให้เขามีความอยากรู้อยากเห็น อยากรูทดลอง อยากรับต้อง อยากรูคัม และซึบคูดึงดูดทุกอย่างที่อยู่รอบตัวและที่เขาผ่านไปพบเห็นเข้า ดังนั้นเด็กวัยนี้จึงชอบเที่ยว สดุดส่องซอกแซกตามสถานที่ต่าง ๆ รอบ ๆ หมู่บ้านและใกล้เคียงบริเวณโรงเรียน

กล้ามเนื้อเล็ก เช่นกล้ามเนื้อนิ้วมือเป็นต้น ยังไม่เติบโตเต็มที่ ส่วนกล้ามเนื้อใหญ่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายทำงานได้ดีขึ้น

สายตายังไม่เจริญเต็มที่ เด็กส่วนมากมีสายตายาวมองเห็นสิ่งที่อยู่ไกลได้

มือและเท้ายังทำงานประสานกันไม่ได้ดี ดังนั้นสำหรับเด็กที่เริ่มอ่าน ไม่ควรให้เด็กตั้งถิ่นฐานจากหนังสือเป็นเล่ม ๆ ควรให้เริ่มอ่านจากแผนภูมิ และที่เขียนด้วยอักษรตัวโต ๆ การเริ่มต้นเขียนก็เช่นเดียวกัน ควรให้เริ่มต้นเขียนตัวโต ๆ ควรให้เด็กได้ใช้ดินสอด่างี่โต ๆ สดุดกแกการจับ และไม่ควรมบังคับให้เขียนในกระดาษที่มีเส้นบรรทัด

เด็กบางคนอาจจะเป็นพวกสายตากลบ และบางคนเป็นพวกถนัดซ้าย ครูจะต้องหาทางช่วยเหลือเขาให้ถูกทาง อย่าใช้วิธีบังคับขู่เข็ญ

สังเกตคล้ายกันว่าความมุ่งหมายขั้นต้นของการทำงานของเด็กวัยนี้คือการทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
เพื่อตนเอง และเพื่อความสนุกสนาน เป็นเพียงการเล่น ๆ เท่านั้น แต่แล้วในตอนต่อมาเขาจะ เปลี่ยนความ
มุ่งหมายเสียใหม่ คือกลายมาเป็นการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่หมุ่คณะกำหนดไว้

ความสนใจและความตั้งใจของเด็กในวัยนี้ มีรูวงสั้นมาก ในตอนแรกจะสนใจเฉพาะสิ่งที่มีประโยชน์
ในขณะนั้น แต่เมื่อเติบโตขึ้นก็จะรู้สึกสนใจในสิ่งที่มีประโยชน์ในช่วงเวลาที่ห่างไกลได้มากขึ้น

เนื่องจากช่วงระยะเวลาแห่งความสนใจและความตั้งใจของเด็กวัยนี้สั้น เขาจึงชอบซักถามและ
เปลี่ยนคำถามบ่อย ๆ ส่วนมากของคำถามมักเป็นคำถามประเภท "อะไร" แล้วเมื่อเติบโตขึ้น คำถามก็จะเปลี่ยน
เป็นประเภท "ทำไม" และ "อย่างไร" ในตอนต่อไป

ความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และเนื้อที่ของเด็กวัยนี้ ยังไม่ดี เช่น
เขาจะไม่เข้าใจว่าสิบปีก่อนที่ผ่านมาแล้วนั้นนานแค่ไหน หรือหนึ่งปีแตกต่างกับหนึ่งวันอย่างไร ระยะทาง ๑๐
กิโลเมตรยาวแค่ไหน เขาก็จะไม่รู้จัก เขามักจะยอมรับคำว่า "เดี๋ยวนี้" "วันนี้" "แกนี้" "เท่านี้" ฯลฯ คือ
ที่เกี่ยวกับปัจจุบันและอยู่ใกล้ตัวเขาเท่านั้น

เด็กยังไม่เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย สิ่งที่จะช่วยให้เขาเกิดความเข้าใจได้ก็คือ วัตถุสิ่งของ
ที่เขาสามารถสัมผัสจับต้องได้ สามารถที่จะทดลองชิมดู และทดสอบได้ ยิ่งกว่านั้นเด็กยังมีความเข้าใจในภาษาอย่าง
สับสนหลายอย่าง เช่น ความหมายของคำว่า ดี ไม่ดี, ถูก ไม่ถูก เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเด็กยัง
ขาดความสามารถในการค้นหาเหตุผลหรืออาจจะ เป็นเพราะยังยอมรับเฉพาะ เหตุผลที่เขาข้างตนเองมากเกินไป
ได้แก่การตัดสินสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยเกณฑ์ที่ตนยอมรับเท่านั้น เช่นบุคคลที่เขารักมากที่สุดคือ พ่อ - แม่, พี่น้อง
และครู ยอมรับบุคคลที่มีความดีที่สุด ทำอะไรก็ถูกหมดทุกอย่าง เป็นต้น

การเล่นของเด็กวัยนี้ ชอบเล่นเป็นหมู่เล็ก ๆ บางครั้งจะพบว่าเด็กวัยนี้ยังต้องการเล่นคนเดียวอยู่
หรือจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะประมาณ ๒ - ๓ คนเท่านั้น และการรวมกลุ่มกันก็รวมได้ไม่นาน

การเลือกเพื่อนเล่นก็จะเลือกเฉพาะผู้ที่ทำให้ตนสมปรารถนา ถ้ารู้ว่าตนจะไม่ได้ดังปรารถนาแล้ว
จะหยุดเล่นทันที ชอบเปลี่ยนเพื่อนเล่นอย่างรวดเร็ว และเด็กจะเลือกเพื่อนเล่นจากบุคคลที่อยู่ใกล้ๆ จะไปหา
ผู้ใหญ่สะดวก เด็กหญิงและเด็กชายยังคงเล่นรวมกันโดยไม่รู้สึกแปลก

พฤติกรรมที่จะพบเห็นบ่อย ๆ ของเด็กวัยนี้ก็คือ การทะเลาะเบาะแว้งกัน การโต้เถียงกัน ด้วย
เสียงอะอะต้งต้ง การแสดงความโกรธด้วยการตะโกน กระพือเท้า ร้องไห้ ซุกตอย เป็นต้น

เด็กผู้ชายชอบใช้กำลังรุกรานมากกว่าเด็กหญิง เด็กวัยนี้ไม่ค่อยยอมรับผิด และไม่ยอมรับว่าหนิตนเอง
ถือว่าตนทำถูกเสมอ

พยายามจะแสดงความสามารถออกมาด้วยประการต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากบุคคลอื่น

ในตอนปลายของวัยนี้ ความสนใจในตนเองจะลดลง และเริ่มสนใจในบุคคลอื่น เอาใจใส่ต่อเพื่อน
ฝูงมากขึ้น มีความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่นมากขึ้น นั่นคือเด็กวัย ๗ - ๘ ปี สามารถที่วางแผนงานร่วม
กัน และทำงานร่วมกันได้บ้าง

ความสามารถทางภาษาของเด็กวัยนี้ ยังอยู่ในขอบเขตจำกัดมาก ยังไม่อาจบอกได้ว่าสิ่งของแตก
ต่างกันและคล้ายคลึงกันอย่างไร แต่เด็กวัยนี้ก็สามารถที่จะฟังและแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เขาพอใจ
ได้บ้างพอสมควร และสามารถที่จะซักถาม โต้ตอบได้ดีพอควร ส่วนเด็กวัย ๗ - ๘ ปีนั้นเริ่มมีความสามารถ

ในการใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ตนสนใจหรือสนใจ

ภาษาของเด็กวัยนี้เขียนมาจากเขียนเล่นและทางครอบครัว คำศัพท์ที่เข้าใจได้คือ คำศัพท์เกี่ยวกับของจริง (อาศัยวัตถุประกอบ) บังลักษณะเฉพาะ และสัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตจริง

คำแนะนำสำหรับครูวิชาสังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒

การจัดโครงการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้เหมาะกับลักษณะสำคัญของเด็กวัย ๖ - ๘ ปี ควรปฏิบัติดังนี้

๑. เนื่องจากช่วงระยะเวลาหนึ่งความกังวลและความสนใจของเด็กวัย ๖ - ๘ ปี สั้นมาก ดังนั้นโครงการสอนควรให้พอเหมาะสมกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เขามักจะกำหนดสอนเป็นหน่วยย่อย ๆ ที่ใช้เวลาประมาณหนึ่งวันหรือสองวัน และอย่างนานที่สุดก็ภายในหนึ่งสัปดาห์ ก็ควรสอนให้จบในหน่วยเรื่องนั้น ๆ

๒. กิจกรรมต่าง ๆ ภายในหน่วยการสอนสังคมศึกษา ควรให้สอดคล้องกับลักษณะแห่งความสนใจของเด็กวัยนี้ นั่นคือได้แก่การสร้างบ้านตุ๊กตา การเล่นขายของขายแรง การแสดงละครเกี่ยวกับการซื้อขายของในร้านชนิดต่าง ๆ สถานที่ับเพลิง สัตว์เลี้ยงชนิดต่าง ๆ และกิจกรรมเกี่ยวกับการขนส่งภายในหมู่บ้าน ที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องไม่ลืมว่าเด็กวัยนี้เข้าใจเรื่องราวที่เกี่ยวกับรูปธรรมใดก็ตามนามธรรม และความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะยังคงน้อยอยู่

๓. จัดให้นักเรียนได้เล่นเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อ สายตา และการประสานงานกันระหว่างตากับมือ ด้วยการให้เด็กได้เล่นและได้ปฏิบัติงานหลาย ๆ อย่าง เช่น ปลูกถั่วงอก เอาพ่อนไม้มาต่อกันเป็นรูปต่าง ๆ การขีดเขียนบนพื้นดิน การกระโดดให้เข้ากับจังหวะ การตัก - การตัก และการพับกระดาษ ฯลฯ

๔. เด็กหญิงและเด็กชายควรให้เล่นด้วยกัน แต่ระมัดระวังอย่าให้มีการแข่งขันกันระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง เพราะเด็กหญิงมีวุฒิภาวะสูงกว่ามาก

๕. ระมัดระวังเรื่อง การเล่น - การทำงาน และการพักผ่อนให้สมดุลกัน และควรให้เด็กมีโอกาสเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความพอใจของตนและตามลำพังบ้าง

๖. ควรหาทางให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกัน ซึ่งอาจจะเริ่มต้นด้วยการให้ร่วมแสดงละครสั้น ๆ ร่วมกันในหมู่เล็ก ๆ ก่อน แล้วค่อยเริ่มทำงานชนิดอื่นในตอนต่อไป และครูจะต้องคอยควบคุมดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา

๗. กิจกรรมที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้แก่ การอภิปรายมีผู้เข้าร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การออกไปเล่าเรื่องนิทานแลกเปลี่ยนกัน การวัดผลงานร่วมกัน และการแข่งขันกันเป็นทีม เหล่านี้ ควรจัดให้เด็กได้ทำ

๘. เมื่อพิจารณาเห็นว่าเด็กคุ้นกับโรงเรียน ครูและเพื่อนฝูงดีแล้ว ครูควรเริ่มลงมือสอนเป็นหน่วยเล็ก ๆ และควรเริ่มต้นด้วยหน่วยเรื่องบ้าน โรงเรียน และเพื่อนบ้านใกล้เคียง ในหน่วยที่นำมาสอนเด็กวัยนี้ ควรเน้นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน การทำงานและเล่นด้วยกันเป็นคณะ

๙. ควรระมัดระวังเกี่ยวกับความวิตกกังวลของเด็กให้มาก เพราะเด็กวัยนี้มีความวิตกกังวลและความเข้าใจผิดในเรื่องเวลา ระยะทาง ความแตกต่างและความคล้ายคลึงกัน จึงควรใช้ประสบการณ์ตรง (First hand experience) ให้มาก และควรอธิบายความหมายของคำต่าง ๆ หรือคำศัพท์ด้วยการใช้ภาพถ่าย ภาพยนต์ ของจริง และหากทำได้อาจจะต้องใช้การแสดงประกอบ จะช่วยให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดได้ดีขึ้น

๑๐. สำหรับเด็กอายุ ๗ - ๘ ปี ย่อมมีความตั้งใจและสนใจยาวนานกว่าเด็กอายุ ๖ ปี ดังนั้นอาจจะเริ่มกันสอนพวกวิชาทักษะ เช่น วิชาอ่าน เขียน และคิดเลขได้แล้ว ด้วยการอาศัยอุปกรณ์การสอน

หลาย ๆ อย่าง และเด็กวัย ๗ - ๘ นี้ อาจจะเริ่มเริ่มการเขียนภาพ การก่อสร้าง และการใช้ ที่มีรายละเอียด เพิ่มขึ้นได้อีกว่าเด็กอายุ ๖ ปี

๑๑. เมื่อเด็กเริ่มย่างเข้าอายุ ๗ ขวบ ควรส่งเสริมให้เขาได้เข้าไปสำรวจสภาพความเป็นอยู่ภายในหมู่บ้านใกล้ ๆ โรงเรียน เพื่อช่วยให้เขาเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ภายในชุมชนนั้น

๑๒. ในระยะที่เรียนอยู่ในชั้นประถมปีที่ ๒ หรืออายุย่างเข้าปีที่ ๘ ควรส่งเสริมให้เขาได้เรียนเรื่องราวที่มีขอบเขตกว้างออกไปอีก เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชุมชนที่ใกล้เคียง และความสัมพันธระหว่างบุคคลในทางท้องถิ่น

๑๓. เด็กอายุ ๘ ขวบ อาจจะเริ่มสนใจในเรื่องราวของต่างประเทศบ้างแล้ว ฉะนั้นครูอาจจะแทรกเข้ามาได้ แต่ควรสอนโดยมุ่งให้นักเรียนเกิดความเข้าใจถึงวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของต่างประเทศ โดยเปรียบเทียบกับของตน มากกว่าที่จะสอนว่าอยู่ที่ไหน ห่างจากท้องถิ่นของตนเท่าไร เป็นหลัก

๑๔. วิชาทักษะต่าง ๆ เช่น เลข ภาษา วิทยาศาสตร์ และ ศิลปะขั้นพื้นฐาน จะต้องใช้สัมพันธ์กับกิจกรรมของการเรียนวิชาสังคมศึกษา และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของนักเรียน

ลักษณะสำคัญของเด็กวัย ๘ - ๑๑ ปี

กว่าโดยทั่วไปแล้วเด็กในวัย ๘ - ๑๑ ปี กับเด็กวัย ๖ - ๘ ปี ย่อมมีความเจริญเติบโตที่ไม่แตกต่างกันมากนัก คือค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป หรือเจริญเติบโตต่อไปอย่างช้า ๆ สำหรับเด็กอายุ ๑๐ - ๑๑ ปี บางคนจะมีกาเปลี่ยนแปลงทางร่างกายให้เห็นอย่างฉับพลัน เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เช่น เสื้อผ้าที่เกยสวมใส่ก็เกิดคับ แขนขาคู่ยาวรุงก้าง ทำให้เกิดความกังวลใจ และเริ่มไม่เชื่อฟังบุคคลที่ตนเคยเชื่อฟัง ชอบขัดขืนขบถบังคับ หรือ แกล้งทำล้มเสียบ้าง

ลักษณะที่แตกต่างกันทั้งทางร่างกายและความสนใจของเด็กชาย และเด็กหญิงเริ่มแสดงให้เห็นได้ชัด เมื่อเด็กมีอายุย่างเข้าปีที่ ๑๐ เด็กชายชอบไขการออกกำลังกายมากกว่าเด็กหญิง

เด็กชายสนใจในเรื่องเครื่องยนตร์กลไก การก่อสร้างแบบจำลอง วิทยาศาสตร์ การกีฬา และชอบชีวิตกลางแจ้ง ส่วนเด็กหญิงมักสนใจชีวิตในบ้าน กิจกรรมบันเทิงของสังคม การเย็บปักถักร้อย และการอ่านหนังสือวรรณคดี แต่ชอบช่วยแบ่งความสนใจของเด็กทั้งสองเพศต่างก็ขยายกว้างออกไปเช่นกัน คือสนใจในเรื่องราวของบุคคลในทางท้องถิ่นมากขึ้น ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวไปในต่างแดน

เด็กวัย ๘ - ๑๑ ปี สามารถที่จะทำงานละเอียดได้ดีขึ้น เพราะตาและมือของเขาประสานงานกัน ได้มากขึ้น บางคนสามารถที่จะทำงานละเอียดได้ดีเท่า ๆ กับผู้ใหญ่

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับความเจริญงอกงามทางร่างกายของเด็กวัยนี้ คือ เด็กบางคนมีอาการแสดงให้เห็นว่าทรุดทรอง หรือการทรงตัวของเขาเสียไป และความบกพร่องต่าง ๆ ทางร่างกายอาจจะเกิดขึ้นได้มากในขณะนี้

ความสนใจและความตั้งใจของเด็กวัยนี้มีระยะนานขึ้น และมีชอบช่วยขยายกว้างออกไปมาก ทั้งเด็กชายและเด็กหญิงจะมีความสนใจในการอ่านมาก และความสนใจในการอ่านของเขาจะเจริญถึงขั้นสูงสุดเมื่อเขามีอายุ ๑๑ - ๑๒ ปี

เริ่มรู้จักวิจารณ์ และวิเคราะห์การกระทำของตนเอง เข้าใจว่าอะไรเป็นเหตุ และอะไรเป็นผล สามารถอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างได้ และรู้จักสรุปความคิดรวบยอดจากประสบการณ์ตรงได้มากขึ้น

เริ่มมีความอาย และเริ่มไม่ยอมแสดงออก เช่น หากไม่แน่ใจว่าตนจะทำได้แล้วก็จะไม่ทำ รู้จักแยกการเล่นและการทำงานออกจากกัน และบอกได้ว่าเรื่องจริงกับเรื่องนิยายแตกต่างกัน ลักษณะทางภาษาของเด็กวัย ๕ - ๑๑ ปีดีขึ้น มีความสามารถในการอ่าน และการเขียนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงช่วยให้การเรียนวิชาสังคมศึกษาของเขารุดขึ้นไปด้วย

คำถามส่วนมากมักเป็นประเภท "อย่างไร" และ "เพราะเหตุไร"

ความมุ่งหมายในการทำงานยังมุ่งหวังผลประโยชน์ในปัจจุบันมากกว่าในระยะเวลาที่ห่างออกไป แต่ก็มีความสามารถในการวางแผนงาน หรือเตรียมงานล่วงหน้าได้มากขึ้น และสามารถที่จะเข้าใจความหมายของระยะเวลาที่บ่งถึงอนาคตได้บ้าง แต่ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเวลาในอดีตของเด็กวัยนี้ยังไม่ดี คือเด็กวัยนี้ยังไม่สามารถเข้าใจเวลาในประวัติศาสตร์ได้คือ ค่ายเหตุนี้จะพบเสมอว่าเด็กบางคนอาจพูดถึงเรื่องต่าง ๆ ได้ โดยไม่มีความเข้าใจในเรื่องเหล่านั้น

นอกจากความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเวลาในอดีตยังไม่ดีแล้ว ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับระยะทางหรือความยาว ของเด็กวัยนี้ก็ยังไม่ดี เช่น เรื่องเส้นรุ้ง เส้นแวง ความยาวของแม่น้ำ ความสูงของภูเขา ฯลฯ เด็กวัยนี้เข้าใจได้น้อยมาก

เด็กวัยนี้มีความเข้าใจในสังคมดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรที่เขาร่วมรู้จักสร้างกฎเกณฑ์ หรือข้อตกลงร่วมกันภายในหมู่คณะ และเริ่มรู้จักและเข้าใจในคุณค่าหรือคุณธรรมประจำหมู่คณะ พอที่จะเข้าใจในความแตกต่างระหว่าง ดี - ไม่ดี ถูก - ไม่ถูก

รู้จักเล่นรวมกันเป็นพวก รู้จักแบ่งแยกกันเล่นระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง มีความสนใจที่จะร่วมทำงานเพื่อหมู่คณะ

แม้จะพบว่าเด็กบางคนมีความลำบากในการเข้าร่วมคณะกับคนอื่น และมักจะหาทางออกด้วยวิธีการแกล้งเพื่อน และจะแยกตัวออกจากคณะและแสดงท่าทีต่อต้านคณะอีกด้วย แต่ส่วนมากแล้วเด็กวัยนี้รู้จักร่วมมือกันทำงาน รู้สึกสนุกสนานและพอใจที่จะได้ทำงานเป็นหมู่เป็นคณะ

ถึงเขาจะไม่ค่อยสนใจต่อแบบแผนความประพฤติที่ใหญ่กว่าหนัดไว้ แต่เขาก็จะพยายามทำให้ถูกใจครูหรือผู้ใหญ่ ๆ และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากผู้ใหญ่เสมอ

ปัญหาและความต้องการของเด็กวัยนี้ก็คือ ทำอย่างไร เขาจึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานทางสังคมที่ใหญ่กว่าหนัดไว้ และในขณะที่เกี่ยวกับเขาก็อยากทำตัวให้เป็นที่ยอมรับนับถือของหมู่คณะอีกด้วย

สิ่งที่ควรระวังมากที่สุดคือทัศนคติหรือ ความคิด-รวบยอดทางสังคมของเด็กในวัยนี้ ย่อมเกิดจากประสบการณ์ตรง เด็กจะชอบหรือเกลียดในสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งนั้นโดยตรง เช่น เด็กอาจจะเกลียดหรือชอบชาวต่างชาติ ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในวันนี้เป็นส่วนมาก หากเขาเคยทะเลาะชกต่อยกับเด็กชาติใดเมื่อโตขึ้นเขาก็จะเกลียดคนชาตินั้น และการที่เขาจะหันไปชอบคบกับคนในระดับสังคมที่ต่ำกว่า ก็เป็นเพราะเขาได้รับการยกย่องจากคนพวกนี้มากกว่าจากบุคคลอื่น เด็กวัยนี้มักจะเลือกคบเพื่อนที่เป็นเพศเดียวกัน

สิ่งที่ควรเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติทางสังคมของเด็กวัย ๕ - ๑๑ ปี คืออิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคม ย่อมมีอิทธิพลต่อเขามาก เพราะมีส่วนช่วยเสริมสร้างทัศนคติให้แก่เด็กวัยนี้ได้มากที่สุด

เด็กวัย ๕ - ๑๑ ปีนี้จัดเป็นวัยที่เริ่มมีปัญหามากมายเกี่ยวกับอารมณ์ และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เริ่มปฏิบัติตนตามแนวทางที่ต้องการพิสูจน์ให้เห็นว่าเขามีอิสระเสรีภาพ ไม่อยู่ใต้อำนาจของใคร เริ่มไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และต้องการที่จะทำตนให้เป็นไปตามมาตรฐานของสมัครพรรคพวก เพื่อให้หมู่คณะยอมรับและยกย่องตนเอง

คำแนะนำสำหรับครูวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ - ๕

เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะสำคัญของเด็กวัย ๕ - ๑๑ ปี ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ในระยะเทอมต้นของชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ควรจัดโครงการสอนให้คล้ายคลึงกับโครงการสอนสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้สร้างพัฒนาการอย่างต่อเนื่องกัน และหากโครงการสอนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจะทำให้เด็กเกิดความไม่สบายใจ และอาจจะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้ดี อาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และทางสังคมขึ้นได้
๒. ควรจัดเตรียมกิจกรรมหรือประสบการณ์ไว้หลาย ๆ อย่าง และ แตกต่างกันไป เพื่อเตรียมไว้สำหรับสนองความแตกต่างกันระหว่างเด็กบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากว่าในวัย ๕ - ๑๑ ปีนี้ เด็กเริ่มแสดงความแตกต่างกันออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัด เด็กชายกับเด็กหญิงเริ่มมีความสนใจแตกต่างกัน และเด็กเพศเดียวกันก็แสดงความถนัดตามธรรมชาติให้เห็นว่า แตกต่างกันอีกด้วย
๓. จะต้องนำเอาเรื่องความสนใจที่แตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงมาพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะเลือกวิธีสอน วัสดุประกอบการสอน การจัดแบ่งหมู่ และการกำหนดงานให้ทำ แม้ว่าเด็กแต่ละเพศจะเริ่มแสดงท่าทีให้เห็นว่าต้องการจะแยกกันเล่นและแยกกันทำงาน แต่ครูจะต้องหาทางส่งเสริมให้เด็กทั้งสองเพศได้ทำงานร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ เช่นการทำงานก่อสร้างร่วมกัน การกระโดดโลดเต้นให้เข้ากับจังหวะการแสดงประกอบบทเพลง หรือ คำประพันธ์ เป็นต้น
๔. โครงการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ - ๕ ควรเริ่มสอนเรื่องราวที่เกี่ยวกับท้องถิ่นก่อนได้แล้ว แต่จะต้องถือเอาหน่วยเรื่องชุมชนของเด็กเป็นจุดเริ่มต้น เพราะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๒ นี้ ส่วนมากเด็กได้เรียนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเองมาแล้ว ดังนั้นในตอนนี้ควรขยายขอบเขตของประสบการณ์ให้กว้างออกไปโดยอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นหลัก
๕. ควรส่งเสริมให้เด็กรู้จักวิธีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ มีสมรรถภาพในการเตรียมแผนงานและร่วมกันปฏิบัติงานตามแผน เพราะเด็กวัยนี้มีความต้องการที่จะรวมกันเป็นหมู่เป็นคณะ
๖. ควรหาโอกาสให้เด็กได้ออกไปศึกษาสถานอกสถานที่ให้มากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของเด็กที่ชอบเรื่องตื่นเต้น โลกโคจรและต้องการที่จะแสดงความสามารถในการปกครองตนเอง
๗. วิธีที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับความตื่นเต้น ฉลาดตามธรรมชาติของเด็กวัย ๕ - ๑๑ นี้คือการแสดงละคร การฟังรายการวิทยุ และโทรทัศน์ การอ่านหนังสือ แต่จะต้องรู้จักเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็กชาย และเหมาะสมกับเด็กหญิง เพราะเด็กชายชอบที่จะแสดง "ความเข้มแข็ง อดทน และกล้าหาญ" ส่วนเด็กหญิงชอบที่จะแสดง "ความอ่อนหวาน ละมุนละไม และความเป็นสภาพสตรี"

๔. การเล่นและการแสดงออกต่าง ๆ จะต้องให้เป็นไปอย่างมีระเบียบ แขนงแผน มีกฎเกณฑ์ และมีชีวิตชีวาเป็นจริงเป็นจังมากกว่าในระยะวัย ๖ - ๘ ปี

๕. การเรียนวิชาหัตถศึกษา ศิลปศึกษา และงานภาคปฏิบัติจะต้องให้ความละเอียดละออ ยิ่งขึ้น และให้ได้นผลงานในระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น เพราะเด็กมีความเจริญงอกงามมากขึ้น และการประสานงานกันระหว่างกล้ามเนื้อเกิดขึ้นมากแล้ว

๑๐. ยังจะต้องจัดเตรียมประสบการณ์ตรงไว้ให้เด็กวัยนี้อยู่อีกเพื่อช่วยให้เขาสร้างความคิดรวบยอดได้ถูกต้อง และการสร้างความเข้าใจหรือการสรุปความ หรือการสร้างความคิดรวบยอดจากประสบการณ์จริง ยังทำไม่ได้ดี

๑๑. เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดค้นหาเหตุผลและการสรุปความได้ถูกต้อง ควรให้เด็กได้ฝึกฝนตอบปัญหาประเภท "อย่างไร" และ "เพราะเหตุใด"

๑๒. ควรส่งเสริมให้เด็กได้รับทักษะทางภาษาให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการอ่าน เพราะเด็กในวัยนี้มีความสนใจและความสามารถในการอ่านดีมาก ควรส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักวิจารณ์เรื่องราวที่ได้อ่านแล้ว และฝึกนิสัยการอ่านที่ดีให้แก่เด็ก

๑๓. นอกจากทักษะในทางภาษาแล้ว เด็กควรได้รับทักษะทางอื่นเพิ่มขึ้น เช่น ทักษะในการคิดคำนวณ (เลข) ทักษะในฉากรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และทักษะในการเสนอผลงานของตนเองในที่ประชุม เป็นต้น

๑๔. ควรส่งเสริมให้เด็กได้ศึกษาปัญหาทางสังคม ด้วยการจัดประสบการณ์ที่มากขึ้นจนเป็นที่ให้แก่เด็ก ซึ่งจะช่วยสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่เขา และจะต้องคอยระมัดระวังให้เขาเกิดความเข้าใจอย่างละเอียดละออและถูกต้องทุก ๆ ส่วน

๑๕. ระยะเวลาที่ใช้ในการสอนหน่วยจะต้องเพิ่มให้ยาวนานยิ่งขึ้น เพราะช่วงเวลาที่ความตั้งใจและความสนใจของเด็กวัยนี้ยาวกว่าของเด็กวัย ๖ - ๘ ปี นั่นคือในระดับชั้นประถมปีที่ ๓ - ๕ ควรจัดเตรียมหน่วยการสอนให้เรียนจบในระยะเวลาที่นานกว่า ๑ สัปดาห์

๑๖. ควรให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางศิลปะ และความคิดริเริ่มให้มากยิ่งขึ้น

๑๗. ควรส่งเสริมการวัดผลงานด้วยตนเองและโดยหมู่คณะ ให้มากขึ้น ด้วยการนำเอาแบบภูมิหรือกราฟแสดงความเจริญงอกงาม บัญชีการสำรวจผลงานและการอภิปรายหมู่มาใช้ให้มากยิ่งขึ้น

๑๘. โครงการสอนสังคมศึกษาจะต้องจัดเตรียมขึ้นเป็นอย่างดี เพื่อให้เด็กได้ฝึกฝนและนำเอาทักษะต่าง ๆ ที่เขามีอยู่ มาใช้ได้อย่างสัมพันธ์กัน เช่น การฟัง การอ่าน การสรุปข้อความ การค้นคว้า และการทดลอง การเขียนป้ายประกาศ การทำรายงาน การเล่นนิทาน การคิดเลข และการอ่านประกาศในที่ประชุม ฯลฯ เป็นต้น เหล่านี้ควรจะได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหของหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษา

ลักษณะสำคัญของเด็กวัย ๑๒ - ๑๓ ปี

เป็นระยะเริ่มต้นของวัยแตกเนื้อหนุ่มเนื้อสาว เพราะมีเด็กหญิงเป็นจำนวนมากที่เริ่มเข้าสู่วัยเป็นสาวเมื่ออายุ ๑๒ ปี ระยะนี้จึงนับว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญมาก มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและทางความคิดอื่น ๆ จากการเป็นเด็กเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ จะต้องประกอบกิจกรรมและรับผิดชอบยิ่งขึ้น

ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย จะมีความสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สำหรับเด็กหญิงอายุ ๑๒ ปี จะมีลักษณะทางเพศเจริญเต็มที่ ส่วนเด็กชายจะเริ่มมีลักษณะทางเพศเจริญเต็มที่เมื่ออายุ ๑๓ ปีเต็ม

กระดูกเจริญเติบโตเต็มที่

กล้ามเนื้อต่าง ๆ ประสานงานกันเต็มที่

หัวใจมีขนาดโตขึ้นอย่างรวดเร็ว

ส่วนหัว รูปร่าง หน้าตา เหมือนผู้ใหญ่มากที่สุด

เนื่องจากเด็กเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจึงทำให้เด็กเป็นกังวลกับรูปร่างของตนเอง ทำทางจะมีลักษณะเกะกะแก้ง้าง ไม่กระฉับกระเฉง จนกระทั่งอายุย่างเข้าปีที่ ๑๔ - ๑๕ จึงจะหายไป และทำให้เด็กต้องการอดกล้ำดังมาก ๆ ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

โรคภัยไข้เจ็บที่ควรระวังระยะนี้คือ อากาการปวดศีรษะ เลือดกำเดาออก หัวใจสั่น วัณโรค และโรคหัวใจ

การคบเพื่อนของเด็กวัยนี้ ต้องการคบเพื่อนในวัยเดียวกัน และเริ่มหันมาสนใจเพื่อนเพศตรงข้าม แต่ส่วนมากเด็กหญิงให้ความสนใจในเด็กชายมากกว่า ที่เด็กชายจะสนใจเด็กหญิง ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงมีบุคลิกจะสูงกว่า เก่งที่ใช้ในการเลือกคบเพื่อนนั้นมักจะ เลือกคบเฉพาะคนที่มิอะไรคล้ายคลึงกัน เช่นมีฐานะ ความสามารถและความสนใจ คล้าย ๆ กัน

ต้องการที่จะมีฐานะในสังคมซึ่งแสดงออกด้วยการหาสมัครพรรคพวก และชอบทำตามแบบอย่างกัน เป็นหลัก ๆ เช่น อาจจะทำตัวประหลาดตามอย่างกัน เป็นต้น

พยายามแสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ไม่ใช่เด็กแล้ว จึงต้องการสร้างมาตรฐานความประพฤติ เป็นของตนเอง และชอบทำตัวให้เด่นเพื่อเรียกร้องความสนใจจากเพศตรงข้าม

ยอมกล่าวได้ว่าวัยนี้เด็กมีความเชื่อมั่นในตัวเองน้อยลง เขาจึงพยายามทำตามแบบอย่างของพรรคพวก แต่เมื่อใด เขามีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นแล้ว อิทธิพลของพรรคพวกก็จะลดน้อยลง

อารมณ์ของเด็กวัยนี้รุนแรงรวดเร็ว ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงง่าย เช่นวันหนึ่งหน้าตาสดใส พอรุ่งขึ้นเขาจะมีหน้าเศร้าหมองเป็นคนเจ้าทุกข์ได้ทันที มีความอดทนต่อการกระทำของคนอื่นน้อยมาก

เด็กวัยนี้ต้องการความรัก ความสนใจ และความเห็นอกเห็นใจจากพ่อแม่ แต่ตัวเขามักจะไม่ตอบสนองความรักของพ่อแม่เสมอไป เนื่องจากเขาอยู่ใกล้ชีวิตพ่อแม่มาก ทำให้คิดว่าพ่อแม่จะหึงให้เขากลายเป็นเด็กเล็ก ๆ และไม่มีอิสระ เขาจึงต้องการที่จะปลัดขิวออกจากพ่อแม่ให้มากที่สุด ดังนั้นโรงเรียนจึงควรจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่เด็กวัยนี้ได้ดีกว่าพ่อแม่

อาจจะมีจิตใจผูกพันและนิยมชมชอบในผู้ใหญ่บางคนที่เขาเห็นว่าเก่ง และยึดถือเขาเป็นแบบอย่าง กลัวจะถูกควบคุมในเรื่องการแสดงความคิดเห็น

ชอบคุยโตโอ้อวดและทำตลกเฮฮา เพื่อจะได้รับการยกย่องจากเพื่อน ๆ ครูจึงไม่ควรหัวเราะเยาะหรือพูดถากถางหรือแสดงท่าทีไม่เอาใจใส่ แต่ควรให้ความสนิทสนมและแสดงความเอาใจใส่อย่างจริงจัง

สติปัญญาของเด็กวัยนี้คงเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับของเด็กในวัยก่อน คือคนที่ทำหน้าที่เป็นเด็กฉลาด ต้องเป็นเด็กแรกออกไป ส่วนคนที่ปัญญาที่อ่อนเป็นไปในลักษณะเดิม แต่เด็กวัยนี้ตั้งใจเรียนมากขึ้น ทำงานอย่างจริงจัง ต้องการปรับปรุงความสามารถของตนให้ขึ้นไปสู่ขั้นบุคลิกภาพของผู้ใหญ่ และที่นำสิ่งแตกก็คือสนใจที่จะทำงานอาชีพ และตั้งความมุ่งหมายไปในการทำงานไปในระยะที่ข้างหน้าต่อไป

คำแนะนำสำหรับครูวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - ๗

การจัดโครงการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กวัย ๑๒ - ๑๒ ปี ควรปฏิบัติความหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

๑. การเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการสอนวิชาสังคมศึกษา จะต้องคำนึงถึงความจริงข้อสำคัญที่ว่าเด็กวัยนี้ ส่วนมากมีความรู้สึกอ่อนไหว กระจกอายุ ขอบต่ออ่าน และมีความคิดเข้าข้างตัวเอง

๒. เพื่อสนองความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละ เด็กบุคคลสำหรับเด็กวัยนี้ อาจจะทำใ้ควบการส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้ทำภาววิจัยปัญหาทางสังคม

๓. ประสพการจตรงยังคงมีความจำเป็นอยู่ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาสมรรถภาพในการแก้ปัญหา และการใช้อุปกรณ์การสอนหลาย ๆ อย่าง จะช่วยให้นักเรียนได้รับทักษะในการมีางความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรม ทักษะในการทำงาน และตามสมควรในการสรุปตาม

๔. โครงการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - ๗ นอกจากจะขยายขอบข่ายของปัญหาให้กว้างออกไปตามลักษณะความสนใจของเด็กแล้ว จะต้องขยายเนื้อหาให้กว้างออกไปอีก เช่น ควรให้เนื้อหาวิชาบางส่วนเกี่ยวกับวิชาสังคมวิทยา การปกครอง เศรษฐศาสตร์ และจริยศาสตร์

๕. หน่วยการสอนควรจะให้ เป็นเรื่องปัญหาที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ชีวิตและความเป็นอยู่ของประเทศเพื่อนบ้าน ความเจริญก้าวหน้าของสังคมปัจจุบันและประโยชน์ของวิทยาการแผนใหม่

๖. ในระยะนี้สมควรที่จะส่งเสริมให้เด็กมีทักษะในการอ่าน และแปลความหมายของแผนที่และโลก การค้นคว้าจากหนังสืออุเทศ และการใช้ห้องสมุด เพราะเด็กวัยนี้มีระดับสติปัญญาสูงขึ้น

๗. ขบวนการในการอภิปรายหมู่ และการทำงานร่วมกันเป็นคณะ จะต้องดำเนินไปตามแบบแผนประชาธิปไตย เปิดเผยและตรงไปตรงมา

๘. ควรส่งเสริมให้เด็กมีทักษะในการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยการอ่าน และอาจจะเริ่มกันด้วยการวิเคราะห์ข่าวที่ไ้ยิน ได้อ่านมา ว่าเป็นข่าวที่ควร เชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด

๙. จำเป็นจะต้องจัดโครงการแนะแนวเป็นรายบุคคลให้แก่เด็ก และการแนะนำโดยทางอ้อม นับเป็นสิ่งที่สำคัญ

๑๐. การที่เด็กต้องการเป็นตัวของตัวเอง และต้องการเสรีภาพเเองจะช่วยให้การทำงานเป็นหมู่เป็นคณะของเด็กมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๑๑. จำเป็นจะต้องจัดเตรียมกิจกรรม อุปกรณ์การสอน และประสพการณ์ของหน่วยการเรียน ให้มีลักษณะแตกต่างกันหลาย ๆ อย่าง เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กวัยนี้

๑๒. จะต้องจัดแบ่งหมู่ของเด็กด้วยความระมัดระวังและมีหลักเกณฑ์ เพื่อป้องกันปัญหาทางอารมณ์และสังคมของเด็ก

๑๓. จะต้องไม่ลืมว่าเด็กหญิงมีระดับวุฒิภาวะสูงกว่าเด็กชายในทุก ๆ ด้าน

๑๔. ในการส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการประเมินผลด้วยตนเองนั้น สำหรับเด็กวัยนี้

ควรจะนำเอาบัญชีสำรวจ (แบบสำรวจความสนใจ (แบบสำรวจทัศนคติ

และแบบตารางวัดผลของผลการเรียนของตนเอง (

พัฒนาการทางสังคมของเด็กที่ควรได้รับการส่งเสริม

นอกจากจะพิจารณาหาทางเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยประถมศึกษา ดังได้กล่าวแล้ว ต่อไปนี้เป็นลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางสังคม ที่ควรช่วยให้เด็กได้รับ อันได้แก่ทักษะ ความสามารถ และความคิดรวบยอดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ -

๑. สมรรถภาพในการอธิบายปัญหา เด็กควรได้รับการฝึกอบรมจนมีความสามารถพอที่จะร่วมอธิบายปัญหากับคณะได้ คือเปลี่ยนแปลงจากแนวความคิดที่ยึดถือว่าตนเองสำคัญกว่า (

ไปเป็นแนวความคิดที่ยอมรับความคิดเห็นของหมู่คณะ

๒. ทักษะในการร่วมมือกับทำงานเป็นหมู่คณะ นั่นคือ ช่วยให้เด็กปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น จากการเล่นแล้งานคนเดียว จนสามารถที่จะเล่นและทำงานร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ และจากการทำอะไรอย่างตามใจตนเองคนเดียว ให้กลายมาเป็นการทำอะไรให้ถูกต้องและสอดคล้องกับแนวความคิด หรือแบบแผนอันพึงปรารถนาของหมู่คณะ

๓. สมรรถภาพในการแก้ปัญหา เด็กควรได้รับการเสริมสร้างสมรรถภาพในการแก้ปัญหาให้เกิดขึ้นกับตัวเขา เริ่มต้นจากสมรรถภาพในการแก้ปัญหาง่าย ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และง่ายพอที่จะแก้ไขได้ในระยะเวลาอันสั้น และค่อย ๆ พัฒนาสมรรถภาพนี้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น จนถึงขั้นที่จะสามารถแก้ปัญหายาก ๆ ที่มีความสลับซับซ้อน และต้องการเวลานานยิ่งขึ้น

๔. การปรับปรุงความคิดรวบยอดทางสังคม เริ่มต้นจากความคิดรวบยอดที่เกิดจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ภายในบ้าน โรงเรียน และอยู่ใกล้ตัว แล้วขยายกว้างออกไปโดยอาศัยทั้งประสบการณ์ตรง และประสบการณ์รอง เป็นเครื่องช่วย

๕. สมรรถภาพในการแสดงละคร เริ่มต้นจากการเล่นเรื่องง่าย ๆ และสั้น ๆ เริ่มด้วยการแสดงบทบาทประกอบนิทาน และบทเพลง ให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระไม่มีแบบแผน ไม่มีจังหวะ และไม่มีการควบคุม จนกระทั่งสามารถที่จะแสดงได้อย่างเห็นเป็นเรื่องราวจริงจัง เข้าไปตามบทบาทและแบบแผนที่กำหนดไว้ และสามารถที่จะนำเอาเหตุการณ์ที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองและในต่างถิ่นมาแสดงได้เป็นอย่างดี

๖. สมรรถภาพในการก่อสร้าง เริ่มต้นจากการสร้างวัตถุสิ่งของง่าย ๆ และหยากจนสามารถที่จะสร้างได้อย่างปราณีต บรรจง มีความละเอียดละออ ต้องการความแน่นอน และมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น

๗. พัฒนาการทางความสนใจ เริ่มต้นจากความสนใจในสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัว แล้วขยายออกไปถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่ห่างไกลออกไป

๘. การพัฒนาความรู้สึกรักใคร่ชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เริ่มต้นจากหน้าที่และความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับตนเอง จนกระทั่งมีความสามารถในการรับผิดชอบหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของหมู่คณะ

๙. ทักษะในการอ่าน เริ่มต้นจากขั้นแห่งการสร้างความพร้อมในการอ่าน จนถึงขั้นที่สามารถจะอ่านได้ด้วยตนเอง นั่นคือ มีความสามารถในการอ่านหนังสือต่าง ๆ เช่นอ่านประกาศ อ่านเพื่อหาความรู้และข้อเท็จจริง และอ่านเพื่อหาความบันเทิง ฯลฯ และสามารถที่จะเลือกหนังสือสำหรับอ่านได้ด้วยตนเอง

ตัวอย่างของการเรียงลำดับหัวข้อเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา

The Social Studies Committee of Santa Clara County, Calif., U.S.A.
ได้จัดเรียงลำดับหัวข้อเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ดังนี้.-

(หมายเหตุ กัดลอกจาก Teacher Guide for Social Studies in the Elementary Schools of
Santa Clara County: San Jose, Calif., 1951)

- Grade One : Our School
The Home
The Neighborhood
- Grade Two : Life in a City Community
Life on a farm
- Grade Three: Life in a Modern Community
Life in a Contrasting Primitive Community: Pueblo Indians
- Grade Four: Early California
Mexico, Our Good Neighbor
- Grade Five: Period of Discovery
The Colonial Period
The Western Movement and Pioneer Life California Today
- Grade Six: Our Latin-American Neighbors
Alaska
Canada
Aeronautics
Communication
Islands of the Pacific
- Grade Seven: England and the British Empire France, Italy, Germany
and the U.S.S.R.
The Scandinavian Countries
Africa and Asia Minor
Asia
- Grade Eight: The Growth of Democracy
1. What ancient people contributed to the growth of democracy?
  2. What great documents have contributed to the growth of democracy?
  3. What meetings and events have contributed to the growth of democracy?
  4. What events led to the formation of our type of government?
  5. What are the parts of the Constitution?
  6. How has political freedom developed?
  7. How has economic freedom developed?
  8. How has social freedom developed?
-

หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาชั้นประโยคประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๓

โครงการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นประโยคประถมศึกษาในประเทศไทย จะห้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตรชั้นประโยคประถมศึกษาฉบับปัจจุบัน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยกำหนดและจัดเรียงลำดับหัวข้อเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ไว้ดังนี้.-

ก. โครงการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นประโยคประถมศึกษาตอนต้น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

๑. ชีวิตในบ้าน
๒. สิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก (สิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิต ซึ่งได้มาจาก และสัตว์)
๓. ชีวิตในโรงเรียน
๔. เพื่อนบ้านใกล้เคียง (เพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือเรา)
๕. ทีวี และภาพยนตร์
๖. วันหยุดตามเทศกาล
๗. ข้าวและเหตุการณ์ภายในท้องถิ่น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒

๑. ชีวิตในชุมชน
๒. ประวัติของโรงเรียนและชุมชน
๓. บุคคลที่มีประโยชน์ในชุมชน
๔. หน้าที่อื่นที่อาศัยในชุมชน
๕. บุคคลสำคัญของประเทศไทยในปัจจุบัน
๖. การคมนาคม การขนส่ง และการติดต่อสื่อสาร ระหว่างท้องถิ่นที่ใกล้เคียง
๗. ผลผลิตที่เกิดในท้องถิ่นของตน (ทรัพยากรธรรมชาติภายในท้องถิ่นของตน)
๘. แผนผังอย่างง่าย ๆ เช่น แผนผังของห้องเรียน บริเวณโรงเรียน และหมู่บ้าน
๙. วันหยุดตามเทศกาลและวันสำคัญต่าง ๆ
๑๐. ข้าวและเหตุการณ์สำคัญในจังหวัดของตน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

๑. สภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งทำให้ถิ่นในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีอาชีพและความเป็นอยู่แตกต่างกัน
๒. การคมนาคม การขนส่ง และการติดต่อสื่อสารภายในประเทศ
๓. การใช้และการสงวนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
๔. ลักษณะของภูเขา ที่ราบ แม่น้ำ ทะเล ฝั่งทะเล เกาะ แลลม อ่าว
๕. การอ่านแผนที่สังเขปของท้องถิ่นและแผนที่ประเทศไทย
๖. บุคคลสำคัญของชาติไทย ให้รู้ว่าเป็นใคร สมัยใด อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร ทั้งชื่อต่อไปนี้ พระพุทธอมเกล้าฯ พระเจ้ากรุงธนบุรี พระนเรศวร

สุริโยทัย
หน้า ๖)

พอจุน รามคำแหง (ถ้ามีบุคคลสำคัญที่โครงการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ที่นอกเหนือไปจากนี้

- ๗. การปกครองท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่
- ๘. บุคคลที่ทำประโยชน์ภายในจังหวัด ให้รู้จักหน้าที่ของบุคคลเหล่านั้นโดยสังเขป
- ๙. ชนต่างชาติในประเทศไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมของเราอย่างไร
- ๑๐. ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรม และวัฒนธรรมของไทย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

- ๑. สัตว์ฐานของโลก ลักษณะของพื้นโลก ทวีป มหาสมุทร
- ๒. ภูมิศาสตร์ประเทศไทยโดยทั่วไป
- ๓. การอ่านและเขียนแผนที่ของท้องถิ่น และแผนที่ประเทศไทย
- ๔. ประวัติศาสตร์ของชาติไทยโดยย่อ
- ๕. บุคคลสำคัญของชาติไทย ให้รู้ว่าเป็นใคร สมัยใด อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร ดังชื่อต่อไปนี้
พระพุทธรูปทองคำ พระนารายณ์ พระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าอยู่หัว
พระเจ้าเม็งราย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
(ถ้าโรงเรียนใด เห็นว่ามีบุคคลสำคัญที่ต้องการสอนนอกเหนือไปจากนี้ก็อาจทำได้)
- ๖. การปกครองประเทศไทยสมัยปัจจุบัน การบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และ
ส่วนท้องถิ่นโดยสังเขป
- ๗. หน้าที่ของพลเมืองที่พึงมีต่อรัฐ สิทธิ และหน้าที่ของประชาชนในระบบประชาธิปไตย
- ๘. ศิลธรรม และวัฒนธรรมของชาติไทยโดยย่อ
- ๙. สภาพของคนในชุมนุมชนซึ่งมีอาชีพ ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมต่างกัน ต้องพึงพาอาศัย
และอำนาจประโยชน์ให้แก่กันและกัน
- ๑๐. หน้าที่ของตนเอง ครอบครัว และชุมนุมชน เช่น การประกอบอาชีพ การออมทรัพย์
การปรับปรุงที่อยู่อาศัยและชุมนุมชน
- ๑๑. ภูมิศาสตร์ของประเทศลา กัมพูชา เวียดนาม พม่า มลายา และสัมพันธ์ภาพระหว่าง
ไทยกับประเทศเหล่านั้นโดยสังเขป
- ๑๒. ชาวภายในประเทศ และชาวต่างประเทศ

หมายเหตุ ในท้องถิ่นใดที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอื่นนอกจากศาสนาพุทธ อาจสอนหัวข้อธรรมะในศาสนา
นั้นประกอบด้วยได้ แต่ทั้งนี้จะต้องให้มีประมวลการสอนซึ่งผู้ตรวจการกระทรวงศึกษาธิการของภาค
ศึกษานั้น ๆ เป็นผู้อนุมัติ

๖. โครงการสอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย

กำหนดรายการ สอนตามหัวข้อรายวิชาดังนี้

ก. ศิลธรรม	ง. ประวัติบุคคลสำคัญ
ข. หน้าที่พลเมือง	จ. สถานที่และวัตถุสำคัญของชาติ
ค. ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์	ฉ. ชาวและเหตุการณ์

ก. วิชาศีลธรรม จัดหัวข้อเรื่องสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ , ๖ และ ๗ ใช้หัวข้อเรื่องอย่างเดียวกัน ดังนี้.-

- ๑. พุทธประวัติโดยย่อ
- ๒. พระรัตนตรัย ความหมายและคุณของพระรัตนตรัย
- ๓. เบญจศีล เบญจธรรม อุโบสถศีล
- ๔. วิธีปฏิบัติที่พุทธชนสมควรพึงกระทำ
- ๕. ให้ยกพุทธภาษิตที่เกี่ยวกับหัวข้อธรรมที่เรียนมาประกอบตามสมควร
- ๖. ชนบชรรวมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การเลี้ยงพระ วันตรุษ วันสงกรานต์ ฯลฯ
- ๗. ชรามจริยา ได้แก่ การตรงต่อเวลาและหน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกล้าและความอายตอบาป การคบมิตร ความสุภาพอ่อนน้อม ความเมตตากรุณา ความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอดุสาหะ ความกล้าหาญ ความมีชัยศักดิ์ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ เป็นนักกีฬา การถือประโยชน์ส่วนรวม อดายนุชและการหลีกเลี่ยงจากอบายนุช
- ๘. คุณสมบัติของผู้ดี และมารยาทในสังคม ตามสมควรแก่ชั้นและวัย

หมายเหตุ ในท้องถิ่นใดที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอื่นนอกจากพุทธศาสนา อาจสอนหัวข้อธรรมะในศาสนา นั้นประกอบด้วยได้ แต่ทั้งนี้จะต้องได้มีประมวลการสอน ซึ่งผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการของ ภาคศึกษานั้น ๆ เป็นผู้อนุมัติ

ข. วิชาหน้าที่พลเมือง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

- ๑. การปฏิบัติตนในทางที่ชอบคือโรงเรียน
- ๒. การประกอบอาชีพ การส่งเสริมอาชีพของคนไทย
- ๓. การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ๔. การปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๕. คุณประสงค์และความจำเป็นของรัฐที่ก่อให้เกิดภาวะอากาศ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

- ๑. การรักษาโบราณสถาน ศิลปวัตถุ และสาธารณสมบัติ
- ๒. การปกครองส่วนภูมิภาค
- ๓. การปฏิบัติในทางที่ชอบต่อชุมชนและชาติ
- ๔. พระมหากษัตริย์กับการปกครองระบอบรัฐธรรมนุญ
- ๕. ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง การทำนุบำรุง และช่วยส่งเสริม โดยการร่วมมือช่วยเหลือ เสียภาษีอากรให้แก่รัฐบาลตามกฎหมาย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗

- ๑. การปกครองตามระบอบรัฐธรรมนุญโดยย่อ
- ๒. สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ
- ๓. ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง สิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง
- ๔. การปกครองส่วนกลาง กระทรวง และหน้าที่ของกระทรวง
- ๕. หลักความยุติธรรมในกรณีเกิดภาวะอากาศ
- ๖. การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง

ก. วิชาภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์

ชั้นประถมศึกษา ๕

๑. โลก สันฐานและขนาด ข้อพิสูจน์ว่าโลกกลม
๒. ดวงอาทิตย์ สันฐานและขนาด เปรียบเทียบกับโลก ระยะห่างจากโลก
๓. ดวงจันทร์ สันฐานและขนาด เปรียบเทียบกับโลกและดวงอาทิตย์ ระยะห่างจากโลก
๔. ภูมิศาสตร์ประเทศไทยโดยสังเขป ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร การทำมาหากิน การคมนาคม
๕. แผนที่ การอ่านและเขียนแผนที่ประเทศไทย แสดงเส้นกั้นอาณาเขต แม่น้ำ ภูเขา เมืองหลวง
๖. ภูมิศาสตร์ประเทศจีน ลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า ให้อูจ๊กที่ตั้งเมืองหลวง การทำมาหากิน สินค้า การคมนาคมติดต่อกับประเทศไทย ลักษณะที่คล้ายคลึง และที่แตกต่างกับประเทศไทยโดยสังเขป
๗. ประวัติชนชาติไทยโดยสังเขป ดินเค็มของชนชาติไทยในแถบไคของประเทศไทย อาณาจักรอัยลาว และอาณาจักรน่านเจ้าโดยสังเขป เหตุที่ลี้ภัยอพยพไปเป็นไทย สาขาใหญ่ ๆ ชนชาติเดิมในสุวรรณภูมิ ละว้า มอญ ขอม จำนวนของขอม ในดินแดนนี้
๘. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เหตุการณ์สำคัญ ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง การรวมอำนาจการปกครองกรุงสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยา

ชั้นประถมศึกษา ๖

๑. โลกและดวงจันทร์ การหมุนของโลกและดวงจันทร์ กลางวัน กลางคืน ขั้วขั้ว ขั้วแรม น้ำขึ้น น้ำลง
๒. ใต้น้ำ เมฆ หมอก น้ำค้าง ฝน ลูกเห็บ หิมะ
๓. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย อาณาเขต ขนาด รูปร่าง ฝั่งทะเล แหลม เกาะ อ่าว ภูเขา แม่น้ำ บึง ทะเลสาบ ทรัพยากร การสงวนทรัพยากร ผลกระทบ
๔. แผนที่ การอ่านและเขียนภาพแผนที่ประเทศไทย แสดงเมืองท่า เมืองสำคัญ ทางรถไฟ ทางหลวงสำคัญ
๕. การใช้ลูกโลก ให้อูจ๊กเส้นรุ้ง เส้นแวง และให้อูจ๊กที่ตั้งของประเทศใกล้เคียง ที่เรียนชั้นนี้
๖. ภูมิศาสตร์ประเทศสหพันธรัฐมลายู ลังกา อินเดีย และปากีสถาน ให้อูจ๊กที่ตั้งเมืองหลวง การทำมาหากิน สินค้า การคมนาคมติดต่อกับประเทศไทย
๗. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา การตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี การรวมอำนาจการปกครองกรุงสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยา

ความสัมพันธ์กับประเทศกัมพูชา ลาว พม่า จีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา

  - การรับปรุงบ้านเมืองในด้านารปกครอง
  - การเสียดูกร้างที่เมือง การถือสหภาพ

- เหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยของพระนารายณ์ จนถึงการเสียกรุงครั้งที่สอง

ชั้นประถมปีที่ ๗

- ๑. จตุ และภูมิอากาศ เหตุที่เกิดจตุ จตุสำคัญ ภูมิอากาศของโลก แบ่งเป็น เขตหนาว อบอุ่น และร้อน ภูมิประเทศทำให้ภูมิอากาศแตกต่างกัน
- ๒. ลม เหตุที่เกิดลมชนิด ลมทะเล ลมมรสุม เหตุที่เกิดลมมรสุมในประเทศไทย เหตุและบริเวณที่เกิดลมไต้ฝุ่น ลักษณะและผลของลมไต้ฝุ่น
- ๓. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย การเกษตร การป่าไม้ การชลประทาน การประมง การทำเหมืองแร่ การอุตสาหกรรม การค้า สินค้าเข้า สินค้าออก การคมนาคม การขนส่ง การสื่อสาร เมืองสำคัญ พลเมือง ความหนาแน่น สัญชาติ ภาษา
- ๔. แผนที่ การอ่านและการเขียนแผนที่ประเทศไทยให้ละเอียดขึ้น โดยเพิ่มสาย การเดินเรือ สายการเดินอากาศภายในประเทศ อ่านแผนที่ทวีปเอเชีย
- ๕. ภูมิศาสตร์ประเทศญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ใหญ่ทั้งเมืองหลวง การทำมาหากิน สินค้า การคมนาคมติดต่อกับประเทศไทย ลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับประเทศไทยโดยสังเขป
- ๖. ให้อธิบายสายการเดินทางรอบโลก โดยทางเรือ ทางอากาศ ตลอดจนเมืองท่าเรือ และท่าอากาศยานที่สำคัญ
- ๗. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ การปฏิรูปสภาพ และการตั้งกรุงธนบุรี การตั้งกรุงรัตนโกสินทร์

ความสัมพันธ์กับประเทศ ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ

ความสัมพันธ์กับประเทศ อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ และเหตุการณ์สำคัญในรัชกาลนี้

เหตุการณ์สำคัญในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ เหตุการณ์สำคัญในประเทศ และการติดต่อกับต่างประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ

การเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ สืบมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญ

ง. ประวัติบุคคลสำคัญ

ชั้นประถมปีที่ ๕

ให้เรียนประวัติย่อของบุคคลต่อไปนี้

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนรามคำแหง พันท้ายนรสิงห์ พระสิริยคาบหัก

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฯ ท้าวสุรนารี เอ็ดเวิร์ด เจนเนอร์ หลุยปาสเตอร์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ให้เรียนประวัติย่อของบุคคลต่อไปนี้

พระครูทอง พระสุริโยทัย พระนเรศวร พระนารายณ์
พระยาโกษาธิบดี (ปาน) ศรีนเรนทร์ ชาวบ้านนางระจัน
กักกิลิเอลโม มาร์โคนี ออร์วิลล์ และวิลเบอร์ ไรท์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗

ให้เรียนประวัติย่อของบุคคลต่อไปนี้

พระเจ้ากรุงธนบุรี พระครูหมอกฟ้า ฯ ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร
เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สุนทรภู่ พระจอมเกล้า ฯ พระมงกุฎเกล้า ฯ พลเรือเอก
ในทิสเกษม ฆอมัง เอ เอคิสัน

จ. สถานที่และวัตถุสำคัญของชาติ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

ให้รู้จักสถานที่ และวัตถุสำคัญต่อไปนี้ว่าคืออะไร อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พระแท่นมิ่งยศศิลา พระปฐมเจดีย์

พระพุทธชินราช พระบรมธาตุไชยา พระธาตุพนม พระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช
พระธาตุหริภุชชัย พระธาตุเชิงชุม พระบรมมหาราชวัง สถานเสาวภา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ให้รู้จักสถานที่ และวัตถุสำคัญต่อไปนี้ว่า คืออะไร อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร

ดอนเจดีย์ พระมณฑปเบญจ พระแสงดาบคาบค่าย พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำ

สะโตง วัดพนัญเชิง พระมณฑปพิภพ พระนอนจักรสีห์ พระพุทธรูปท่า พระพุทธรูปสิงห์
พระพุทธรูปโสธร หอสมุดแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗

ให้รู้จักสถานที่และวัตถุสำคัญต่อไปนี้ว่า คืออะไร อยู่ที่ไหน สำคัญอย่างไร

ปราสาทหินเขาพระวิหารและพิมาย พระแก้วมรกต จักรวรรดิรัตนโกสินทร์

วัดพระเชตุพน พระปรางค์วัดอรุณ วัดเบญจมบพิตร วัดสุทัศน์ พระราชวังบางปะอิน
ถอยสุเทพ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระสุโขทัยไตรมิตร

หมายเหตุ

ถ้าโรงเรียนใดเห็นว่ามีความสำคัญที่สมควรให้นักเรียนรู้นอกจากที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ก็ให้นำมา
สอนเพิ่มเติมด้วย

ฉ. ข่าวและเหตุการณ์

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๖ และ ๗ สอนให้ทราบข่าวภายในประเทศ และต่างประเทศ
ที่สำคัญ

การจัดการการสอน

การจัดการการสอน เป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมโครงการสอน เพราะเป็นการจัด กำหนด
และแบ่งเวลาภายในวันหนึ่ง ๆ และในรอบสัปดาห์หนึ่ง ๆ ที่จะใช้สำหรับกิจกรรมและประสบการณ์ใด ๆ แบบ
อย่างหรือวิธีการจัดการสอน หรือการจัดการวางเวลาเรียนนั้น มีที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ ๓ แบบคือ.-

แบบที่ ๑ การจัดการการสอนแบบแยกรายวิชา แบ่งเวลาออกเป็นช่วง ๆ เพื่อให้ได้จำนวนชั่วโมงการเรียนตรงตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

แบบที่ ๒ จัดการการสอนเพื่อให้การสอนวิชาหน่วย หรือการสอนตามโครงการสอนแบบบูรณาการ (Integrated program) กับ การสอนวิชาทักษะ (Skill subject) กาง ๆ เช่น วิชาเลขคณิต ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ฯลฯ มีส่วนสัมพันธ์และสมมูลกันตามปรกติ-มักจะจัดการการสอนดังนี้.-

- ๘.๓๐ - ๘.๐๐ น. งานประจำต่าง ๆ เช่น เข้าแถว เกรงพชงชาติ สวดมนต์ ตรวจร่างกายทั่วไป
สำรวจจำนวนนักเรียน นักเรียนทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไว้แล้ว การเก็บ
งาน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ๘.๐๐ - ๑๐.๓๐ น. เรียนวิชาหน่วย (Unit Teaching)
- ๑๐.๓๐ - ๑๐.๔๕ น. พักนอน เข้าห้องน้ำ ทำความสะอาดห้อง
- ๑๐.๔๕ - ๑๑.๐๐ น. วัสดุ และรายงานผลงาน
- ๑๑.๐๐ - ๑๑.๔๕ น. ดนตรี ศิลปะศึกษา เล่นนิทานและการอ่าน เพื่อความเพลิดเพลิน
- ๑๑.๔๕ - ๑๒.๐๐ น. เตรียมตัวเพื่อพักรับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. พักกลางวันและรับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๓.๐๐ - ๑๔.๓๐ น. เรียนวิชาทักษะต่าง ๆ และพยายามจัดให้สัมพันธ์กับวิชาหน่วย
- ๑๔.๓๐ - ๑๕.๓๐ น. พละศึกษา และการเล่น

แบบที่ ๓ จัดการการสอนเพื่อการสอนตามโครงการแบบบูรณาการ (Integrated program) โดยเฉพาะ จะไม่มีการกำหนดเวลาสำหรับเรียนวิชาทักษะแต่อย่างใดเลย ซึ่งมักจะจัดการสอนดังนี้

- ๘.๓๐ - ๘.๐๐ น. งานประจำต่าง ๆ และเตรียมงาน
- ๘.๐๐ - ๑๑.๐๐ น. ทำงานตามที่ได้เตรียมไว้แล้ว
- ๑๑.๐๐ - ๑๑.๑๐ น. พัก
- ๑๑.๑๐ - ๑๑.๕๐ น. เล่นอผลงาน วัสดุผลงาน และการเล่น
- ๑๑.๕๐ - ๑๒.๐๐ น. เตรียมตัวพักกลางวัน
- ๑๒.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. พักกลางวัน
- ๑๓.๐๐ - ๑๓.๑๕ น. เตรียมงาน
- ๑๓.๑๕ - ๑๔.๕๐ น. ทำงานตามที่ได้เตรียมไว้แล้ว
- ๑๔.๕๐ - ๑๕.๐๐ น. พัก
- ๑๕.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. เล่นอผลงาน วัสดุผลงาน และการเล่น

ตัวอย่างการทำบันทึกการสอน

การทำบันทึกการสอนย่อมหมายถึงการเตรียมที่จะปฏิบัติการสอนให้เป็นไปตามโครงการสอนที่จัดทำไว้แล้ว ดังนั้นจึงนับว่ามีความจำเป็นและสำคัญมาก และได้้นำตัวอย่างของการทำบันทึกการสอนมาแสดงไว้ ๕ แบบ ก็คือ

- ก. บันทึกการสอนรายวัน
- ข. บันทึกการสอนรายสัปดาห์

ก. ตัวอย่างบันทึกการสอนรายวัน

ตัวอย่างที่ ๑ บันทึกการสอนรายวัน วิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

๑) ความมุ่งหมาย

(ก) ความมุ่งหมายของครู

- (๑) เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นคณะ ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน
- (๒) เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวของเด็ก
- (๓) เพื่อเสริมสร้างความสนใจในสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวของเด็ก
- (๔) เพื่อพัฒนาความสามารถในการคะเนขนาดและรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ (รูปร่างและขนาดของใบไม้)

(ข) ความมุ่งหมายสำหรับนักเรียน

- (๑) เพื่อทำความรู้จักและคุ้นเคยกับเพื่อนร่วมชั้น
- (๒) เพื่อหาความรู้และความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว
- (๓) เพื่อหาความสนุกสนานด้วยการเล่นและชื่นชมในธรรมชาติที่ได้พบเห็น
- (๔) เพื่อรวบรวมใบไม้และนำมาใช้ประโยชน์ในการตกแต่งห้องเรียน

(๒) วัสดุประกอบการสอน

ใบไม้แห้งสัก ๒ - ๓ ใบ ที่เก็บได้ในบริเวณใกล้ ๆ โรงเรียน

(๓) การกำหนดแบ่งเวลา

- (๑) กำหนดเวลาสำหรับการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นมา
- (๒) ก่อนจะนำนักเรียนออกนอกห้องเรียน เพื่อไปสำรวจดูสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณใกล้ ๆ โรงเรียน จะต้องให้นักเรียนได้เข้าห้องน้ำ ห้องส้วม ให้เรียบร้อยเสียก่อน
- (๓) กำหนดเวลาสำหรับเตรียมการเพื่อนำนักเรียนออกไปดูสิ่งต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงเรียน ควรใช้เวลาประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที (สำหรับใช้ในการเตรียมตัว การแบ่งกลุ่ม และการแบ่งงาน)
- (๔) กำหนดเวลาสำหรับใช้ในการเดินทางไปสำรวจสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตกลงไว้แล้ว

(๔) ขั้นคำเนิการ

- (๑) ครูนำใบไม้มาให้ซักเรียนดู และถามนักเรียนว่า "ใครรู้จักใบไม้เหล่านี้บ้าง ?" ให้นักเรียนเล่าเรื่องใบไม้เหล่านั้น
- (๒) ถามต่อไปว่า "ใครรู้จักใบไม้อื่นบ้าง ?" ให้นักเรียนอธิบายเรื่อง รูป รส กลิ่น และสีใบไม้เหล่านั้น
- (๓) ถามต่อไปว่า "เราจะเก็บใบไม้เหล่านั้นได้จากที่ไหน ?" เมื่อนักเรียนตอบ และตกลงที่จะออกไปเก็บใบไม้แล้ว จึงให้มีการปรึกษาแบ่งงาน กำหนดหน้าที่ และกำหนดข้อตกลงที่จะปฏิบัติ ด้วยการเขียนไว้ดังนี้

ระเบียบเกี่ยวกับการเดินทางไปเก็บใบไม้

การไปเก็บใบไม้

๑. เดินรวมกันเป็นหมู่
๒. ฟังคำสั่งของหัวหน้า และครู
๓. เก็บใบไม้อย่างละ ๒ - ๓ ใบ

- (๔) ในระหว่างการเดินทางให้ครูคอยควบคุมและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน
- (๕) เมื่อกลับถึงห้องเรียน ให้ทุกคนนำใบไม้ของตนออกมาอวดเพื่อนหน้าชั้น
- (๖) ถามนักเรียนว่า "เราจะเอาใบไม้เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง ?" รวบรวมข้อเสนอแนะ
- (๗) ให้นักเรียนเก็บใบไม้ไว้ที่โต๊ะหน้าชั้น แล้วคอยจัดทำใหม่ในเวลาต่อไป

(๕) การวัดผลงาน

- (๑) สังเกตของครู สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเดินทางไปเก็บใบไม้ และบันทึกลงในระเบียบพฤติกรรม
- (๒) กิจกรรมของนักเรียน เช่น กำหนดให้นักเรียนเขียนชื่อใบไม้ การนำใบไม้ลงในสมุด การเล่าเรื่องใบไม้ ฯลฯ

ตัวอย่างที่ ๒ บันทึกการ สอนรายวัน วิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

๑. ความมุ่งหมาย

(ก) ความมุ่งหมายของครู

๑. เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความสามารถที่จะทำวัสดุที่จำเป็นในการแสดงละคร
๒. เพื่อช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการวัดอย่างถูกต้องและทักษะในการใช้เครื่องมือ
๓. เพื่อช่วยให้นักเรียนมีความสนใจในเรื่องอาการแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนของเรา

(๗) ความมุ่งหมายของนักเรียน

๑. เพื่อออกแบบอาคารต่าง ๆ ที่จำเป็นในเรื่องของเรา
๒. เพื่อช่วยกันทำงานและแบ่งปันกันในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ
๓. เพื่อฝึกหัดนิสัยการทำงานอย่างมีระเบียบ และทำงานด้วยความระมัดระวัง

๒. วัสดุประกอบการสอน

เครื่องมือช่างไม้ต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น ค้อน ฆ้อน ไขควง กระจก เลื่อยมือ สิ่ว คีม สลัก ฆ้อง แปรง ฯลฯ

๓. วิธีดำเนินงานและการกะเวลาที่จะใช้ในการสอน

(๑) การเตรียมงานร่วมกัน (๕ - ๑๐ นาที)

(ก) ขั้นเริ่มต้น

ครู : ในบทเรียนก่อนเรารู้กันว่า ชุมชนของเราต้องการอาคารบ้านเรือนเพิ่มอีก นักเรียนจำได้ไหมว่าเราต้องการอาคารสำหรับอะไรบ้าง ? จดรายการของอาคารที่ต้องการลงบนกระดานดำ กำหนดอาคารที่ต้องการทำในวันนี้ จดรายการของเครื่องมือต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ แบ่งงานให้นักเรียนแต่ละคนทำ

(ข) ทบทวนความรู้เดิม

ทบทวนเกี่ยวกับการวัด มาตราส่วน การใช้เครื่องวัดระยะทาง

(ค) วางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

(๑) ระเบียบเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ

- (๒) กำหนดที่สำหรับทำงานแต่ละอย่าง เช่น การเลื่อยไม้ การตอกตะปู และการทำสี เป็นต้น ฯลฯ

(๒) การปฏิบัติงานร่วมกัน (๒๐ - ๒๕ นาที)

สังเกตการปฏิบัติงานของนักเรียนแต่ละหมู่ และให้สังเกตเป็นรายบุคคลด้วย ครูคอยบันทึกข้อบกพร่องต่าง ๆ ไว้ และคอยแนะนำนักเรียนเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือด้วย

(๓) การวัดผล (๑๐ นาที)

(๑) ให้แต่ละคนรายงานผลงานของตน

(๒) ให้แต่ละหมู่นำผลงานของตนออกมาแสดงหน้าชั้น

(๓) ให้นักเรียนเสนอปัญหาที่ตนค้นพบในระหว่างปฏิบัติงาน และวิธีการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วย

(๘) ตัวอย่างบันทึกการสอนรายสัปดาห์

ตัวอย่างบันทึกการสอนรายสัปดาห์ วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๑. วันจันทร์ อภิปรายเกี่ยวกับกาที่จะเดินทางไปดูพิพิธภัณฑ์ บันทึกหัวข้อของปัญหาต่าง ๆ ที่พบเห็นมา และตั้งคำถามต่าง ๆ

๒. วันอังคาร เปรียบโครงการที่จะเดินทางไปพิพิธภัณฑ์ กำหนดหน้าที่ของแต่ละบุคคล และแต่ละหมู่

๓. วันพุธ ออกเดินทางไปพิพิธภัณฑ์ ดำเนินการตามโครงการที่ได้เตรียมไว้แล้ว
๔. วันพฤหัสบดี อภิปรายเกี่ยวกับผลงานที่ได้รับจากการไปทัศนศึกษา สรุปลห้วงข้อสำคัญ ๆ ที่ได้เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ กำหนดวิธีที่ จะนำเอาความรู้ใหม่ ๆ นี้ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์
๕. ศุกร์ จัดแบ่งหมู่นักเรียน เพื่อนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาจากพิพิธภัณฑ์ ไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำภาพหนังสือ การทำเครื่องแต่งตัวละคร และโครงการอื่น ๆ

VIII. กระบวนและวิธีสอนวิชาสังคมศึกษาแบบต่าง ๆ

กระบวนและวิธีสอน (Patterns and Methods of Teaching) ที่อาจจะนำมาใช้
ในการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น ย่อมมีอยู่มากมายหลายแบบ จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูวิชาสังคมศึกษาจะต้องศึกษาให้
เข้าใจอย่างละเอียด เพื่อความสดวกในการเลือกใช้ และมีความสามารถพอที่จะนำมาใช้ได้เป็นอย่างดี จึงจะ
ขอนำเอาเรื่องกระบวนการสอน (Patterns of Teaching) และ วิธีสอน (Methods of Teaching)
แบบต่าง ๆ มากล่าวไว้โดยย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

กระบวนการสอนแบบต่าง ๆ มีดังนี้

๑. แบบบันไดห้าขั้นของเฮอริบาร์ต (Herbartian Five Formal Steps)
๒. แบบมอร์ริสัน (Morisonian Plan)
๓. แบบวินเนทกา (Winnetka Plan)
๔. แบบดัลตัน (Dalton Plan)
๕. แบบวิธีแก้ปัญห (Problem-Solving Method)
๖. แบบโครงการ (Project Method)
๗. แบบหน่วย (Unit Teaching)

การจำแนกกระบวนการสอน จำแนกออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. กระบวนการสอนที่ยึดถือเอาครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centric Pattern)
๒. กระบวนการสอนที่ยึดถือเอาธรรมชาติของเด็กเป็นศูนย์กลาง (Pupil Centric Pattern)
๓. กระบวนการสอนที่มุ่งส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นคณะ (Co-operative Group Pattern)

ในบรรดากระบวนการสอนทั้ง ๓ อย่างที่กล่าวมานี้ ลักษณะที่ ๓ เป็นกระบวนการสอนที่ควร
นำมาใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษามากที่สุด เพราะ กระบวนการสอนที่มุ่งส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นคณะนั้น
มีความเชื่อพื้นฐาน (Basic Assumptions) ดังนี้.-

มีความเชื่อว่า " พัฒนาการและความเจริญงอกงามของบุคคล จะเป็นไปในแนวทางที่พึง
ปรารถนา เมื่อเกิดขึ้นด้วยการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มของบุคคลภายในสังคม" ฉะนั้น กระบวนการสอนแบบนี้
จึงส่งเสริมให้บุคคลได้มีส่วนสัมพันธ์กัน และมีการประกอบกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน (Co -
operative group activity) กระบวนการสอนแบบทำงานร่วมกันเป็นคณะ (Co-operative group
pattern) นี้ยึดถือขบวนการสอนที่เราเรียกกันว่า ขบวนการแบบคณะ (Group process) เป็นสำคัญ และ
นับว่าเป็นกระบวนการสอนที่สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดโรงเรียนที่มุ่งปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของ
สังคม (Society-centered school) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เพิ่มขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณปี
ค.ศ. ๑๙๓๐ มีลักษณะที่น่าสนใจดังนี้.-

ก. เป็นกระบวนการสอนที่มุ่งส่งเสริมความงอกงามทางค่านิยมและมองเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมความงอกงามทางค่านิยมแบบประชาธิปไตย

ข. เป็นกระบวนการสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ในห้องเรียนไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

ค. เป็นกระบวนการสอนที่มุ่งส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการนำเอาแหล่งวิชาการในชุมชน (Community resource) หลาย ๆ อย่างมาประกอบกับการเรียนและการสอน

ง. เป็นกระบวนการสอนที่พยายามจัดสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องเรียน เพื่อนที่เจอะ และบรรยากาศในห้องเรียน ให้มีสภาพคล้ายความเป็นอยู่ในครอบครัวของผู้เรียนมากที่สุด

วิธีสอนที่นำมาใช้ในกระบวนการสอนแบบทำงานร่วมกันเป็นคณะ (Co-operative group pattern) นี้ ได้แก่วิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. วิธีท่องจำที่เปิดโอกาสให้คนอื่นมีส่วนร่วมด้วย (Socialized recitation) ได้แก่ วิธีสอนที่ครูมอบงานให้นักเรียนไปค้นคว้ามา อาจจะมอบให้เป็นรายบุคคลหรือเป็นคณะไปทำก็ได้ และครูได้แนะนำแหล่งที่จะทำการค้นคว้าหลาย ๆ แห่ง แล้วให้นักเรียนนำมารายงานหน้าชั้น ไม่ใช่รายงานหรือท่องให้ครูฟังคนเดียว แต่ทั้งนักเรียนทุกคนในชั้นย่อมมีส่วนร่วม (Participation) อยู่ด้วย

ข. การอภิปรายหมู่ (Group discussion) ซึ่งอาจเป็นการเตรียมงานร่วมกัน (Group planning) การประเมินผลงานร่วมกัน (Group evaluation) และการวางกฎข้อบังคับร่วมกันเพื่อยึดถือเป็นแนวปฏิบัติของคณะ ในการเตรียมงานเป็นคณะนี้แบ่งออกได้เป็นสามส่วน คือ

(๑) การเตรียมงานโดยคณะครู เป็นการปรึกษาหารือกัน ระหว่างครูที่ทำการสอนวิชาเดียวกัน หรือสอนเด็กในระดับชั้นเดียวกันเพื่อเตรียมงานที่จะนำไปสอน เป็นขั้นของการเตรียมการสอนที่เรียกว่า เตรียมล่วงหน้า (Preplanning) ก่อนที่จะนำไปสอนนักเรียน

(๒) การเตรียมงานโดยได้รับความร่วมมือจากครูและนักเรียน

(๓) การเตรียมงานโดยนักเรียน ซึ่งอาจจะแบ่งออกเป็น การเตรียมงานของคณะหรือ

การเตรียมเป็นรายบุคคล โดยถือข้อตกลงร่วมกันของคณะเป็นมาตรฐาน

วิธีสอนแบบต่าง ๆ มีอยู่หลายวิธี ดังนี้

๑. วิธีสอนแบบปาฐกถา (Lecture Method)
๒. วิธีสอนแบบซักถาม (Questioning Method)
๓. วิธีสอนแบบทางตรง (Direct Method)
๔. วิธีสอนแบบฮิวริสติก (Heuristic Method)
๕. วิธีสอนแบบเล่นเป็นเรียน (Play-way Method)
๖. วิธีสอนแบบแสดงละคร (Dramatic Method)
๗. วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)

ตัวอย่างหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษา

ตัวอย่างที่ ๑ ตัดลอกมาจากหนังสือ Social Studies for Children in a Democracy ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๖ ของ John U. Michaelis ซึ่งได้แสดงเค้าโครงของหน่วยการสอนไว้อย่างคร่าว ๆ ถึงแม้จะไม่ละเอียด แต่ก็คงพอที่จะช่วยให้เข้าใจการเตรียมหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษาได้เป็นอย่างดี

Excerpts from a Unit on Air Transportation

I. Purposes

- A. Major understandings to be developed, such as
1. Air transportation is influencing the ways of living of people in all parts of the world.
  2. Air transportation is bringing people closer together and increasing interdependence among people throughout the world.
  3. Man's ideas of travel time, distance, and travel routes are changing because of the speed of air transportation.

II. Outline of Background Information

- A. The local airport is the center of a variety of activities and offers many services:
1. Air express is handled jointly by the airlines and Railway Express.
  2. Passenger service is available to main line centers and from there to all points. Meals are provided on some flights, and thirty to forty pounds of baggage may be taken, depending on type of flight.
  3. Maintenance shops, hangars, runways, control tower, fuel facilities, and an administration building are located at the airport.

III. Initiation or Approach

- A. This unit may be started by means of an arranged environment. The following materials are to be placed in the classroom to stimulate interests, needs and problems:
1. Pictures. Types of planes, buildings at the airport, a series to show changes in planes, and so forth.
  2. Maps. Selected maps of U.S.A., air routes, and air-age maps.
  3. Books. A library corner in which are displayed Book of Modern Airplanes, Air Patrol, and so forth.
  4. Models. Planes and gliders arranged on a table.
  5. Audio-visual materials. A set of slides on the airport will be shown.
  6. Group discussion will follow exploration of the environment.

IV. Problems and Related Experiences

<u>Problems or Needs</u>	<u>Experiences Involved</u>
1. What are the activities of workers at the airport? a. Pilots b. Dispatchers c. Stewardesses d. Others	1. Group planning and discussion to determine ways of solving the problem and sources of information 2. Seeing a film strip on the airport. 3. Interviewing airport workers. 4. Examining free materials from airline 5. Reading stories in Keliher, Air Worker pp. 30-50; Pryor, Airplane Book, pp. 15 6. Planning and taking a trip to the airport.
2. Types of airplanes	1. Discussion of types seen at the airport 2. Reading in Booth, Book of Modern Airplanes; Whipple, Airplanes at Work. 3. Examining pictures. 4. Seeing slides on airplanes

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง "ชุมชนของเรา"

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตพิบูลบำเพ็ญ วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ชลบุรี

เป้าหมาย

ก. ความรู้และความเข้าใจที่เป็น

๑. ชีวิตและความเป็นอยู่ประจำวันของชาวชลบุรี
๒. สมาชิกของสังคมแบบประชาธิปไตยจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อปรับปรุงสังคมของเขาให้ดีขึ้น
๓. กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นก็เพื่อช่วยให้เรามีความปลอดภัยและได้รับความสะดวกสบายในการครองชีพ
๔. ทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในหน้าที่ ๆ แตกต่างกันไป
๕. ทรัพยากรตามธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการครองชีพของเรา
๖. เราควาลังใจทรัพยากรตามธรรมชาติให้หมดไปทุก ๆ วัน
๗. สิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่ชีวิตของเรา นั้นย่อมได้มาจากทรัพยากรตามธรรมชาติ
๘. ความพร้อมเพรียงและร่วมมือกันของเราเท่านั้นจะช่วยส่งเสริมปรับปรุงได้ชลบุรีเจริญยิ่งขึ้น
๙. การเรียนรู้ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศของชลบุรีย่อมช่วยให้เรามองเห็นช่องทางจะปรับปรุงมันให้ดีขึ้น
๑๐. การอาชีพต่าง ๆ ของชลบุรี

ข. ทัศนคติ

๑. ความรู้สึกที่อยากจะเรียนรู้เรื่องเพื่อนบ้านใกล้เคียง
๒. เคารพในสิทธิและเสรีภาพของสมาชิกในกลุ่มของตน
๓. สนใจและตั้งใจจะทำงานช่วยเหลือเพื่อนบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
๔. รู้สึกว่างานอาชีพทุก ๆ อย่างของชลบุรี เป็นสิ่งที่ควรยกย่องและเป็นการจำเป็นแก่การครองชีพ
๕. ตั้งใจในงานของสมาชิกของสังคมชลบุรี ทุกคนที่เขาได้เสียสละเพื่อปรับปรุงส่งเสริมให้ส่วนรวมดีขึ้น
๖. รักการทำงานแบบประชาธิปไตย
๗. ใส่ใจจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมหรือหมู่คณะ
๘. ปราปรารถนาที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม
๙. รู้สึกภาคภูมิใจในความสวยงามของธรรมชาติในชลบุรี

ค. ทักษะ

๑. ทำงานช่วยเหลือสมาชิกของคณะและร่วมมือกับหมู่คณะ
๒. ทำงานที่หมู่คณะมอบให้จนสำเร็จ
๓. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมนุมชนที่ตนอาศัยอยู่
๔. ศึกษาความรู้ใหม่ ๆ อย่างตั้งใจและชื่นชม
๕. สนุกสนานกับการฟังเรื่องราวต่าง ๆ ของเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง
๖. ร่วมมือป้องกันและรักษาทรัพยากรตามธรรมชาติของชลบุรีให้ดียิ่งขึ้น

เนื้อเรื่อง

๑. ที่ตั้ง

- ก. อาณาเขตของชลบุรี
- ข. ภูมิประเทศของชลบุรี
- ค. ลมฟ้าอากาศ
- ง. เปรียบเทียบดินฟ้าอากาศของชลบุรีกับตัวอื่น

๒. ทรัพยากร

- ก. สัตว์น้ำ
- ข. ป่าไม้
- ค. ภูเขา
- ง. ฝั่งทะเล
- ฉ. เปรียบเทียบทรัพยากรของชลบุรีกับต่างจังหวัด
- ช. ทรัพยากรตามธรรมชาติของเราถูกทำลายโดยวิธีใดบ้าง?
  - ๑) จากภัยธรรมชาติ
  - ๒) มนุษย์

๓. ผลไม้และการอาชีพ

- ก. เชื้อชาติ ศาสนา
- ข. การทำมาหากินของผลไม้ส่วนใหญ่
  - ๑) ทับทิม
  - ๒) ฝรั่ง
  - ๓) กล้วย
  - ๔) ทุเรียน
- ค. ชีวิตประจำวันของชาวชลบุรี
  - ๑) การพักผ่อน รื่นเริง
  - ๒) การงู้อะหาร
  - ๓) การป้องกันและรักษาชีวิตให้ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย อุบัติเหตุและโรคภัยไข้เจ็บ

ง. ประวัติความเป็นมาของชลบุรีเมื่อสมัยเริ่มแรก

- ๑) พลเมืองส่วนมากมาจากไหน
- ๒) เคลื่อนย้ายมาสู่ชลบุรีโดยวิธีใด
- ๓) อาชีพเดิมของชาวชลบุรี

จ. ความก้าวหน้าของชลบุรี

- ๑) การเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิธีการทำงานของชาวชลบุรี
- ๒) จำนวนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น
- ๓) การปรับปรุงทางการสาธารณูปโภค การคมนาคม การศึกษา ตลอดจนด้านอื่น ๆ

๔. การคมนาคมและการสื่อสาร

ก. การติดต่อสื่อสาร ไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ วิทยุ

ข. การขนส่งและเส้นทางขนส่ง

- ๑) ทางบก โดยรถยนต์ เรือยนต์
- ๒) ทางน้ำโดยเรือใบ เรือเคียนทะเล

ค. ระเบียบข้อบังคับเรื่องการคมนาคมในชลบุรี

- ๑) เทศบาล
- ๒) กรมทางหลวงแผ่นดิน

๕. การปกครอง

ก. ส่วนที่สัมพันธ์กับนโยบายของประเทศ สถาปนาเทศบาล

ข. ส่วนที่รับผิดชอบในจังหวัด สถาปนาเทศบาล

ค. ส่วนที่รับผิดชอบในท้องถิ่น อําเภอ ตำบล สถาปนา

ง. หน่วยบริการต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวชลบุรี

- ๑) สถานีตำรวจ
- ๒) หน่วยดับเพลิง
- ๓) โรงพยาบาลและอนามัย

๖. สถานที่สำคัญในจังหวัดชลบุรี

ก. ที่ทำการรัฐบาล ฝ่ายการปกครอง เช่น ศาล ศาลากลางจังหวัด ฯลฯ

ข. สถานตากอากาศ

ค. โรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญ เช่น โรงงานสุรา โรงงานทำน้ำตาล โรงงานทำแป้ง ฯลฯ

ง. สถานที่ศึกษา เช่น โรงเรียนต่าง ๆ และองค์การปรับปรุงการศึกษา

จ. สถานที่ทางทหาร เช่น สถานีสัตตหีบ

ฉ. สถานที่ทางศาสนา เช่น วัดต่าง

ช. เกาะที่สำคัญ ๆ เช่น เกาะสีชัง

หมายเหตุ เนื้อเรื่องทั้งหมดนี้เป็นเพียงแนวแนะเท่านั้น อาจจะมีเพิ่มเติมหรือตัดออกบ้าง ย่อมสุดแท้แต่เวลา ครูผู้สอนและผู้เรียน อาจจะมีบางเรื่องซ้ำกับสิ่งที่เคยเรียนมาแล้ว ก็ถือว่าเป็นเรื่องดีที่ไปจากเรื่องเดิมไป

กิจกรรม

จำแนกออกเป็น

๑. กิจกรรม

๑. กิจกรรมชั้นเริ่มหน่วย อาจจะอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ :-

(๑) การอภิปรายปัญหาร่วมกัน อลทิเช่น

" การอาศัยของชาวชลบุรี " จากคำอภิปรายปัญหานี้จะเป็นแนวทางนำให้นักเรียนเกิดความสนใจอยากที่จะเรียนรู้เรื่องชลบุรีให้กว้างขวางออกไปยิ่งขึ้น ในการเปิดการอภิ-ปราย ครูควรจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้นำการอภิปราย หรือคอยทำหน้าที่ซักถามบ้างบางโอกาสเพื่อเป็นการแนะแนวให้นักเรียนเข้าใจวิธีการอภิปรายและดำเนินไปโดยสะดวก ครูจะต้องคอยช่วยเหลือนักเรียนให้นักเรียนมีโอกาสอภิปรายโดยทั่วถึงกัน สุกท้ายของการอภิปรายอาจจะช่วยให้เราได้หัวข้อเนื้อเรื่อง "ชลบุรีของเรา" และอาจจะกำหนดกิจกรรมบางอย่างล่วงหน้า เช่น การแบ่งหมู่ การกำหนด ให้นำหมู่ไปค้นคว้าจากหนังสือหรือรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ เพื่อนำมาแสดงในชั้นเรียน เป็นต้น

(๒) การสร้างแผนผังเมืองชลบุรีหรือแผนที่ชลบุรี กิจกรรมนี้ควรจะจัดให้ทำเป็นงานร่วมกันทั้งชั้น อาจจะเริ่มต้นในการเรียนเรื่อง "ชลบุรีของเรา" ได้ ในระหว่างการทำงานนี้ ย่อมจะเป็นโอกาสที่ครูจะได้คอยสังเกตว่านักเรียนสนใจและต้องการจะเรียนรู้อะไร จะเป็นประโยชน์แก่การแบ่ง หมู่และสร้างหัวข้อเรื่อง

(๓) การจัดกระดานป้าย (Bulletin Board) รูปภาพที่ควรจะนำมาคิดได้แก่ภาพ

- ก. การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับชลบุรี
- ข. สถานที่ต่าง ๆ ของชลบุรี
- ค. ชาวเกี่ยวกับชลบุรี ฯลฯ

(๔) การจัดมุมอ่านหนังสือในห้องเรียน หนังสือที่ควรจัดให้มี

- ก. ประวัติของชลบุรี
- ข. หนังสือพิมพ์รายวันที่ตีพิมพ์ในจังหวัดชลบุรี
- ค. สมุดภาพหรือหนังสือแนะนำเที่ยวชลบุรี
- ง. ตำราภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ

(๕) การจัดตกแต่งห้องเรียน อาจจะจัดสิ่งต่อไปนี้

- ก. ตกแต่งด้วยรูปภาพ
- ข. วัตถุที่ผลิตในชลบุรี เช่น เครื่องปั้นดินเผา สินค้าทางทะเล
- ค. แบบบ้านของชาวชลบุรี

หมายเหตุ

๑. การจัดกิจกรรมในชั้นเริ่มหน่วยนี้ สุกแต่แต่ครูผู้สอนจะเลือกทำโดยเลือกเอาวิธีที่คิดว่าจะได้ผลมากที่สุด หรืออาจจะใช้พร้อมกันสัก ๒ - ๓ วิธี หากเห็นเหมาะสม นอกจากวิธีต่าง ๆ ที่เสนอมาแล้ว ยังอาจจะใช้วิธีอื่น ๆ ได้อีก

๒. หลังจากชั้นเริ่มหน่วยแล้ว ควรจะเริ่มการแบ่งหมู่ให้นักเรียนออกตามแนวความสนใจ ของนักเรียนแต่ละคนหนึ่ง ๆ ไม่ควรจะมีมากเกินไป ๔ หมู่ เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานของครู

๓. สำหรับครูควรมีสถุภัณฑ์ประจำวันสำหรับบันทึกงานของแต่ละหมู่ว่า จะทำอะไรบ้าง หรือได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง เพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนแต่ละคนต้องการเรียนรู้อะไร ฯลฯ

๔. หมู่ต่าง ๆ ย่อมมีบางหมู่ไปทำไม่เหมือนกัน จำเป็นที่ครูจะต้องคอยจัดให้หมู่ไหนได้ออกมา รายงานผลต่อที่ประชุมใหญ่ เพื่อหมู่อื่น ๆ จะได้รับทราบร่วมกันและช่วยกันประเมินผลงานอันนั้น

๒. กิจกรรมชั้นสร้างประสบการณ์ (กิจกรรมต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะเท่านั้น ครูผู้สอนอาจยึดเป็นแนวทาง และคิดเปลี่ยนแปลงใหม่เพื่อให้เหมาะสมได้)

๑. เรื่อง "ที่ตั้งของจังหวัดชลบุรี" เพื่อที่จะเกิดความรู้และเข้าใจในเรื่องนี้ นักเรียนควรจะได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ เพื่อนำมารายงานหน้าชั้น หรือทำเป็นรายงานทึคไว้ที่กระดานแม่ป้าย (Bulletin Board) ดังนี้

ก. หนังสือเรื่องเมืองทองของไทย แต่งโดย อ. อมาตย์กุล

ข. โครงการปรับปรุงชลบุรีฉบับพิเศษ

ค. หนังสือ ชลบุรี ของโรงเรียนธรรมากรบำรุง

ง. ตำราภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์

จ. เทียบ ๗๑ จังหวัด ของนายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์

ฉ. นำเทียวจังหวัดชลบุรี โดย นายหล่อ ลีระชาติ

(๒) การทำแผนที่ประเทศไทยและเมืองชลบุรี เพื่อแสดง

ก. ลักษณะสูงต่ำของภูมิประเทศ

ข. ดินฟ้าอากาศ

ค. การอาชีพ

ง. ลักษณะของพื้นดิน เช่น บริเวณที่เป็นหิน ดินเหนียว ทราย ฯลฯ

จ. เส้นรุ้ง เส้นแวง การคิดเทียบเวลา

(๓) การทำกราฟ (Graph) เพื่อแสดง

ก. จำนวนน้ำฝนของปีต่าง ๆ

ข. อุณหภูมิประจำฤดู

๒. เรื่องทรัพยากรตามธรรมชาติของชลบุรี เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจในเรื่องนี้ นักเรียนควรจะได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

(๑) การสัมมนา เช่นการไปสัมมนาเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ หรือเชิญเจ้าหน้าที่ป่าไม้ มาปาฐกถาเพื่อให้นักเรียนจะได้สนทนาด้วย ครูอาจจะช่วยเตรียมคำถามให้นักเรียนเพื่อถามเจ้าหน้าที่ดังกล่าวได้

- ก. เนื้อป่าไม้ของชลบุรีมีสักเท่าไร
- ข. ชื่อต้นไม้ที่เป็นประโยชน์
- ค. ชลบุรีได้รับประโยชน์จากป่าไม้อย่างไรบ้าง
  - (๑) ก่อสร้างบ้านเรือน เครื่องประดับบ้าน มีไม้อะไบบ้าง
  - (๒) ส่งขายเป็นสินค้า มีไม้อะไบบ้าง
  - (๓) เชื้อเพลิง มีไม้อะไบบ้าง
- ง. ควรจะจัดการปรับปรุงป่าไม้ของเราให้ดีขึ้นอย่างไรบ้าง
- จ. พระราชบัญญัติการป่าไม้เกี่ยวกับการขออนุญาตตัดไม้ (ที่จำเป็นและควรรู้)

หมายเหตุ

- ๑. นอกจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้แล้ว อาจจะได้ให้นักเรียนได้มีโอกาสได้สัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ อีก เช่น ประมงจังหวัด เกษตรจังหวัด ที่ดินจังหวัด หรือชาวประมง
- ๒. จำเป็นที่ครูจะต้องช่วยให้ นักเรียนเตรียมคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อจะได้เกิดผลตามต้องการ
- ๓. ก่อนจะไปสัมภาษณ์ใคร ครูควรจะต้องเตรียมให้นักเรียนให้เข้าใจจุดประสงค์และปัญหาของหมู่เสียก่อน
- ๔. ผู้ถูกสัมภาษณ์ควรจะได้อ่านโอกาสทราบเรื่องราวเพื่อเตรียมตัวก่อนจะให้นักเรียนไปสัมภาษณ์

๒. กรณีศึกษา เช่น ไปดูบ่อน้ำร้อน อ่าวพิทยา เป็นต้น ในการไปทัศนศึกษาแต่ละครั้งนั้น ย่อมเป็นหน้าที่ของครูจะต้องดำเนินการในการเตรียมตัวนักเรียนให้เข้าใจถึงจุดประสงค์ของการไป และวิธีการไป ตลอดจนสิ่งที่ควรปฏิบัติตัวของนักเรียนในระหว่างการเดินทาง สมมติว่า จะนำไปดูบ่อน้ำร้อน ครูกับนักเรียนอาจจะร่วมกันวางจุดประสงค์ของการไปดังนี้

- (๑) ไปเพื่อสำรวจว่าพื้นที่รอบ ๆ บ่อน้ำร้อนนั้นเป็นอย่างไร
- (๒) ไปเพื่อค้นหาสาเหตุว่าน้ำในบ่อน้ำร้อนนั้น
- (๓) ไปเพื่อสังเกตดูว่า ชลบุรีจะได้รับประโยชน์จากบ่อน้ำร้อนโดยทางใดบ้าง
- (๔) เขียนจดหมายติดต่อขอความรู้จากผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เช่น
  - ก. กรมการประมง เพื่อศึกษาเรื่องทรัพยากรในน้ำ
  - ข. กรมการป่าไม้ เพื่อศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้
  - ค. กรมโลหกิจ เพื่อศึกษาเรื่องแร่ธาตุ
  - ง. กรมวิทยาศาสตร์ เพื่อสอบถามความรู้ที่จำเป็น
  - จ. เจ้าหน้าที่ของสมาคมวิทยาศาสตร์
  - ฉ. หมอบุญส่ง เลขะกุล เพื่อสอบถามเรื่องสัตว์ป่าในเขตชลบุรี

หมายเหตุ

- ๑. ในการเขียนจดหมายติดต่อนี้ควรเป็นหน้าที่ของนักเรียน
- ๒. เมื่อได้รับคำตอบแล้วอาจจะนำมาคิดไว้ที่ที่กระดานแผ่นป้าย

(๕) การทำกราฟ (Graph) เพื่อแสดง

ก. สถิติการตัดไม้ของป่าต่าง ๆ

ข. การเปรียบเทียบพื้นที่ป่าไม้ ภูเขา ผังทะเล ไร่ าลา

(๖) การทำแผนที่แสดงแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ เช่น

ก. ป่าไม้

ค. สีสแร่

ข. ภูเขา

ง. สัตว์ป่า และอื่น ๆ

(๗) การรวบรวมสิ่งของเช่น ไม้ไม้ แผลง แร่ธาตุ รูปภาพ ฯลฯ

(๘) การค้นคว้าจากตำราเรียน เช่น หนังสือภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์ เพื่อหาความ

รู้เกี่ยวกับทรัพยากรตามธรรมชาติของประเทศไทย เพื่อนำมา เปรียบเทียบกับทรัพยากรตามธรรมชาติในจังหวัด
ชลบุรี

(๙) การอภิปรายร่วมกับถึงปัญหาต่าง ๆ

ก. เราจะป้องกันไม่ให้ทรัพยากรตามธรรมชาติของเราถูกทำลายไปได้อย่างไร

ข. ทรัพยากรตามธรรมชาติให้ประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันของเราอย่างไรบ้าง

(๑๐) การเขียน กำหนดำเนินการเพื่อรักษาและป้องกันทรัพยากรตามธรรมชาติไว้ เช่น

ก. การรักษาและสงวนพันธุ์ไม้

ข. การรักษาและสงวนพันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า

ค. การสงวนและรักษาแม่น้ำ ลำคลอง ให้เกิดประโยชน์

๓. พลเมืองและอาชีพ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและรู้ในเรื่องนี้ เขาควรจะได้ทำ

กิจกรรมต่อไปนี้คือ

(๑) การสำรวจย่านตลาดหรือชุมชนของชลบุรี เพื่อสังเกต

ก. เชื้อชาติและศาสนา

ข. อาชีพ

ค. ผลิตภัณฑ์

(๒) การค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ (ซึ่งมีอยู่ในรายการข้างหลัง) เพื่อนำมาอภิปรายหรือ
เขียนรายงานไปเปิดไว้ที่กระดานแผ่นป้าย

(๓) การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ หรือเชิผูู้มีความรู้มาสนทนากับนักเรียนถึง เรื่องการอาชีพ การ
ลดภาษี และการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวชลบุรีสมัยก่อนประมาณ ๑๐ ปีที่แล้วมา

(๔) การทำกราฟ (Graph) เพื่อแสดงจำนวนพลเมืองของชลบุรีที่เพิ่มจำนวนคนที่ประ
กอบอาชีพต่าง ๆ กันในปัจจุบัน ฯลฯ

(๕) การเล่นเกมหรือการแสดงช่วยกันแต่งกายอื่นเกี่ยวกับพิธีที่จัดให้มีขึ้นในชลบุรี เช่น

ก. การแห่กระต๊อน

ข. การวิ่งควาย

ค. งานสงกรานต์

(๖) การประดิษฐ์แบบบ้านเพื่อแสดงลักษณะ

- ก. บ้านของชาวประมง
- ข. บ้านของชาวไร่ ชาวนา
- ค. แบบบ้านสมัยโบราณ
- ง. แบบบ้านสมัยใหม่

(๗) การเขียนภาพเพื่อแสดงวิวัฒนาการการประกอบอาชีพของชาวชลบุรี เช่น การทำนาสมัยใหม่ กับการทำนาสมัยเก่า หรือยานพาหนะต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ

(๘) ประติมากรรมเครื่องแต่งกายที่พบเห็นเป็นแบบของชาวชลบุรี

(๙) การอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับปัญหา

- ก. เราจะจัดการปรับปรุงการอาชีพของชาวชลบุรีได้อย่างไรบ้าง
- ข. การสหกรณ์ช่วยเหลือเราอย่างไรบ้าง

การคมนาคมและการสื่อสาร กิจกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียนควรจะได้ทำ คือ

(๑) การค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ (ตั้งมืออยู่ในรายการข้างท้าย) เพื่อนำมารายงานหน้าชั้นหรือปิดไวที่กระดานป้าย

(๒) การทำแผนที่เพื่อแสดงเส้นทางคมนาคมของชลบุรี

- ก. ทางบก
- ข. ทางน้ำ

(๓) การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของกรมทางหลวงแผ่นดิน

(๔) การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จราจร เพื่อศึกษากฎจราจรและเครื่องหมายจราจร

(๕) การไปเยี่ยมสถานีวิทยุ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

(๖) การเขียนภาพแสดงความก้าวหน้าของการคมนาคม และสื่อสารสมัยใหม่เปรียบ

เทียบกับสมัยเก่า

๕. การปกครอง กิจกรรมที่นักเรียนควรจะได้ประกอบคือ

(๑) การค้นคว้าจากหนังสือเพื่อเรียนรู้การปกครองชลบุรีก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ กับสมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ (ตั้งรายการหนังสือข้างท้าย)

(๒) การแสดงละคร เพื่อแสดง

- ก. การประชุมสภาผู้แทนราษฎร
- ข. การประชุมของสภาเทศบาล

(๓) การทำแผนผังแสดงระบบการปกครองของประเทศไทย

- ก. สมัยก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕
- ข. สมัยหลัง พ.ศ. ๒๔๗๕

(๔) การสัมภาษณ์ข้าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าศาล

(๕) การเชิญวิทยากรมาพูดในชั้นเรียน เพื่อจะไขข้อข้องใจเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ

- (๖) การอภิปรายปัญหาที่ร่วมกันถึงเรื่อง
- ก. ผลดีของการปกครองแบบประชาธิปไตย
  - ข. ทำไมจึงต้องมีกฎหมายและตำรวจ
  - ค. เราจะช่วยเหลือรัฐบาลในการปกครองประเทศอย่างไรบ้าง

๖. สถานที่สำคัญ นักเรียนควรจะได้ประกอบกิจกรรม ดังนี้.-

- (๑) การทัศนศึกษาไปชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ
- (๒) การสำรวจ
  - ก. โรงเรียน
  - ข. วัด
  - ค. สถานที่ตากอากาศ
- (๓) การเขียนคำชักชวนนำเที่ยวสถานที่สำคัญ
- (๔) การทำแผนที่แสดงที่ตั้งของสถานที่สำคัญต่าง ๆ
- (๕) การเขียนภาพของสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น
  - ก. วัด
  - ข. ศาล ศาลากลางจังหวัดและอื่น ๆ

๓. กิจกรรมขั้นสุดท้าย (เอาไปรวมไว้ในกิจกรรมขั้นวัดผล)

๔. กิจกรรมขั้นวัดผล จำแนกออกเป็น

ก. กิจกรรมของครู

- (๑) จัดทำแบบบันทึกความเจริญของงานของแต่ละ
- (๒) จัดทำป้ายเพื่อตรวจสอบกิจกรรมของเด็ก
- (๓) สังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล
- (๔) สร้างข้อทดสอบ (ซึ่งจะจัดทำหลังจากจบหน่วยแล้ว)
- (๕) ทำสมุดบันทึกประจำวัน

ข. กิจกรรมร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน

- (๑) จัดแสดงผลงานของกิจกรรมของแต่ละหมู่เพื่อให้นักอื่น ๆ ติและชม
- (๒) จัดทำสมุดรวบรวมรายงานการประชุมและผลงานของแต่ละหมู่
- (๓) เชิญผู้ปกครองของนักเรียนมาชมผลงานของกิจกรรมในชั้น

ค. กิจกรรมของนักเรียน

- (๑) เขียนรายงาน
- (๒) จัดทำสมุดภาพและจดบันทึกผลของการค้นคว้า
- (๓) อภิปรายแก้ไขข้อปัญหาที่เกิดขึ้น

อุปกรณ์

ก. หนังสือ หนังสือต่าง ๆ ที่ควรจัดให้มีไว้ในห้องเพื่อนักเรียนจะทำการค้นคว้าได้คือ

๑. หนังสือรวมวิชาชั้นประถมศึกษาที่ ๕
๒. หนังสือเรื่องเมืองทองของไทย แต่งโดย ต. ขวมาศยกุล
๓. หนังสือโครงการปรับปรุงชลบุรี ฉบับพิเศษ
๔. หนังสือชลบุรี ของโรงเรียนประจำจังหวัดชลบุรี "ชลราชนันท์บำรุง"
๕. ตำราภูมิ-ประวัติศาสตร์
๖. หนังสือนำเที่ยว ๓๑ จังหวัด แต่งโดย นายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์
๗. หนังสือประวัติชลบุรี
๘. บทความนำเที่ยวชลบุรี โดย นายหล่อ ลีระชาติ
๙. หนังสือพิมพ์รายวันที่ตีพิมพ์ในจังหวัดชลบุรี

(แหล่งที่ควรจะทำการศึกษาเพื่อการค้นคว้าคือ ห้องสมุดของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์เพื่อ วิทยาลัยบางแสน วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดประจำอำเภอเมือง)

ข. แผนที่ต่าง ๆ เช่น

๑. แผนที่ประเทศไทย ซึ่งแสดงเส้นกั้นอาณาเขต จังหวัด การคมนาคม แม่น้ำและภูเขา ฯลฯ
๒. แผนที่ของจังหวัดชลบุรี
๓. แผนที่แสดงแหล่งโรคภัย การอาชีพ ฯลฯ

ค. รูปภาพที่ถ่ายจากพิพิธภัณฑ์ของจังหวัดชลบุรี

ง. วัตถุที่ควรจัดให้มีไว้ในห้องเรียน

๑. เครื่องมือช่างไม้ เช่น ค้อน ตาปู แผนกระดาษ ฯลฯ
๒. เครื่องมือช่างปั้น
๓. กระดาษสำหรับเขียนภาพ แผนที่และแผนผัง
๔. สีต่าง ๆ เช่น สีเทียน สีน้ำ สีผสมเพื่อระบายด้วยนิ้วมือ
๕. เศษกระดาษหนังสือพิมพ์
๖. แป้งมัน
๗. ดินเหนียว
๘. กระดาษทราย
๙. กาวที่ทำจากยางดิบ
๑๐. หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ หรือ รายเดือนที่มีรูปภาพ
๑๑. กรรไกรหรือมีดตัดกระดาษ

๑๒. กระดาษแข็งแผ่นโต ๆ สำหรับเขียนป้ายประกาศ
๑๓. อ่างแก้วหรือตู้กระจก
๑๔. กระดาษป้าย
๑๕. ซอล์คสี
๑๖. กระดาษคำ

จ. วิธีพิมพ์ที่ควรจัดใหม่

๑. ตัวอย่างไม้
๒. ตัวอย่างแร่ธาตุ
๓. สัตว์ต่าง ๆ

ฉ. ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของชลบุรี

๑. สินค้าทางทะเล
๒. เครื่องนุ่งห่ม
๓. สินค้าจากไร่

ช. วิทยากร (Resource Persons) ที่ควรจะใช้มาสนทนากับนักเรียน

๑. เกษตรจังหวัด
๒. ป่าไม้จังหวัด
๓. ประมงจังหวัด
๔. กำนัน
๕. เจ้าหน้าที่ศูนย์อบรมการอนามัยชลบุรี

ซ. สถานที่ ๆ ควรจะไปเยี่ยม

๑. สถานีสัตกตหีบ
๒. บ่อน้ำร้อน
๓. โรงงานอุตสาหกรรม
๔. สถานที่ทางราชการ
๕. บ้านชาวประมง หรือหมู่บ้านที่ทำการจับปลา

วิชาที่สัมพันธ์กันหน่วย

๑. ภาษาไทย

- ก. การอ่านออกเสียง เช่นการออกมาอ่านรายงานหน้าชั้น
- ข. การอ่านในใจ เช่น การไปค้นคว้าจากตำราเพื่อนำมาเขียนรายงาน
- ค. การสะกด เช่น การเขียนชื่อสัตว์ หรือเขียนคำอธิบายภาพ
- ง. การพูด เช่น การออกมुरายงานกิจกรรมหน้าชั้น
- จ. วรรณคดี เช่น การหัดแต่งบทเพลง บทละคร กลอนหรือโคลงเพื่อบรรยายภาพ
- ฉ. เรียงความและเขียนจดหมาย นักเรียนจะต้องเขียนรายงานและเขียนจดหมายที่ค้ค่อต่าง

๒. สังคมศึกษา

- ก. ภูมิศาสตร์ประเทศไทยเรื่อง อาณาเขต, แม่น้ำ, ภูเขา, การอาชีพ, เชื้อชาติ, ศาสนา โภคทรัพย์ ฯลฯ
- ข. ชนรรมชาติศึกษา เรื่องป่าไม้, น้ำ, ไฟ ฯลฯ
- ค. หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม เรื่องการปกครองของประเทศไทย, เรื่องศาสนาพุทธ ฯลฯ

๓. วิชาเลขคณิต

- ก. การเขียนตัวเลข
- ข. การคำนวณ บวก ลบ คูณ หาร มาตราส่วนที่จะเอามาใช้ในการทำแผนที่ บัญญัติไตรยางค์ขึ้นเทียบ ใช้ในการจัดทำสถิติพลเมือง ฯลฯ

๔. วิชาลูกเสือและอนุสภาคาชาด

- ก. การอ่านแผนที่และการทำแผนที่
- ข. การจักเตรียมเครื่องแต่งกาย

๕. วิชาศิลปะ (นำเข้ามาใช้ได้ทุกหมวด)

- ก. วาดเขียน
  - ข. ปั้นและช่างไม้
  - ค. คนตรีและขับร้อง.
-

IX. การเตรียมกิจกรรมและอุปกรณ์การสอนวิชาสังคมศึกษา

ดังได้กล่าวไว้ในตอนแรกแล้วว่า ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาทางสังคม (Social Education) ใต้แก่เด็กนั้น มีอยู่ ๓ ส่วน คือ

(๑) การเตรียมเนื้อหาวิชา ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วอย่างละเอียดในหัวข้อเรื่อง การจัด
โครงการสอนวิชาสังคมศึกษา

(๒) การเตรียมกิจ เพื่อสร้างการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งกำลังจะนำมากล่าวในตอน
ต่อไป และ

(๓) การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ทางสังคม ซึ่ง
ส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน จึงไม่ได้นำมากล่าวไว้ในเอกสารฉบับนี้ทั้งหมด แต่จะพูด
ถึงเพียงบางส่วนอันได้แก่การ เตรียมอุปกรณ์การสอนวิชาสังคมศึกษา

ประเภทของกิจกรรม จำแนกออกได้ ๒ ประเภทคือ -

๑. กิจกรรมภายใน หน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษาอันได้แก่กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้
เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายของโครงการสอนวิชาสังคมศึกษา

๒. กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก ซึ่งอาจจะ เป็นกิจกรรม
ที่มีอยู่ภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ได้ หมายถึงกิจกรรมซึ่งคนส่วนมากนิยมเรียกว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตร
(Extra curricular activities)

๑. กิจกรรมภายในหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษา จำแนกดังนี้ -

ก. กิจกรรมชั้นนำเข้าสู่หน่วย มีอยู่หลายอย่าง เช่น

(๑) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในช่วง Sharing period

(๒) การจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน อันได้แก่การตกแต่งห้องเรียนด้วยรูปภาพ
วัตถุสิ่งของ และอื่น ๆ เพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน

(๓) การทศขยลวงหน้า เพื่อยั่วให้นักเรียนเกิดปัญหาและมีความต้องการที่จะศึกษาให้
เข้าใจปัญหานั้น ๆ

(๔) การรวบรวมปัญหาและการสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

(๕) การใช้สื่อทัศนวัสดุต่าง ๆ หลายอย่างเช่น ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง กราฟ

และเครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

คำแนะนำสำหรับครู

กิจกรรมชั้นนำเข้าสู่หน่วยมีความสำคัญมาก เพราะหากเริ่มต้นหน่วยได้ก็แล้ว ย่อมจะช่วยให้
การสอนได้ผลดีตามความมุ่งหมายมากที่สุด ฉะนั้นครูจะต้องเอาใจใส่และระมัดระวังการใช้กิจกรรมชั้นนำเข้าสู่
หน่วยให้มาก ครูควรเข้าใจจุดประสงค์สำคัญของการทำกิจกรรมชั้นนำเข้าสู่หน่วย ดังต่อไปนี้ -

- เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในหน่วยการสอนมากยิ่งขึ้น

- เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าหน่วยการสอนนั้นเป็นงานที่เขามีส่วนร่วมในการเตรียมตัว

- เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับในความมุ่งหมายของการสอน
- เพื่อทดสอบดูว่าหน่วยการสอนที่เตรียมไว้แล้วเหมาะสมหรือยัง ควรจะแก้ไขดัดแปลงอย่างไร

ข. กิจกรรมในระหว่างการสอนหน่วย

หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ หรือสำหรับใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหน่วยการสอน ซึ่งจำเป็นต้องจัดเตรียมไว้เพื่อให้เหมาะสมกับปัญหาต่าง ๆ แต่ละอันแต่โดยทั่วไปแล้ว ย่อมได้แก่กิจกรรมเหล่านี้

- ๑) การอ่านหนังสือคำกร
- ๒) การใช้ห้องสมุด
- ๓) การใช้อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ
- ๔) การใช้ประสบการณ์เกี่ยวกับวิชาศิลปะศึกษา เช่น ละคร ร้องเพลง การแสดง ประกอบเพลง ฯลฯ เป็นต้น
- ๕) การปฏิบัติงานในห้องทดลอง หรือห้องปฏิบัติการต่าง ๆ
- ๖) การใช้วิทยากร (Resource person)
  - ๑) การไปทัศนศึกษาเพื่อการศึกษา (Field trip)
  - ๔) การปฏิบัติงานนอกห้องเรียน (Extension work)
  - ๕) การปฏิบัติงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ และการจัดทำโครงการทดลองต่าง ๆ ขึ้น

ค. กิจกรรมขั้นสุดท้าย (Culminating activities)

หมายถึงกิจกรรมที่จัดเตรียมไว้สรุปผลการเรียนรู้ หรือรวบรวมผลการค้นคว้าของนักเรียนที่ได้จากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว กิจกรรมขั้นสุดท้ายที่ควรจัดให้แก่ นักเรียน มีอยู่หลายอย่างเช่น

- ๑) การเล่นละครสั้นภายในห้องเรียน
- ๒) การจัดนิทรรศการผลงานต่าง ๆ ของนักเรียน
- ๓) การแสดงหมู่กลางแจ้ง
- ๔) การร้องเพลงและการแสดงดนตรี
- ๕) การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ๖) การสาธิต (Demonstration) คือการแสดงวิธีผลิตสิ่งของใหญ่ชิ้น

ง. กิจกรรมเพื่อการประเมินผลและวัดผล ควรจำแนกออกเป็น

- ๑) การวัดผลที่ครูควรนำมาใช้ ได้แก่

- การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนและการสอบถามความเห็นของผู้อื่น ฯลฯ

- การใช้ข้อสอบต่าง ๆ เช่น ข้อสอบแบบเรียงความ และข้อสอบแบบปรนัย เป็นต้น

- ๒) การวัดผลการเรียนโดยวิธีการแบบหมู่คณะ (Group evaluation) เช่น การอภิปราย

ปัญหา การสำรวจความคิดเห็น และการใช้ Rating Scale เป็นต้น

๓) การวัดผลงานโดยนักเรียนเอง เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักให้เหตุผล และมีทักษะในการตัดสินใจ

หลักสำคัญในการจัดรวบรวมกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรปฏิบัติตามหลักสำคัญต่อไปนี้

๑. จะต้องเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในสภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางธรรมชาติของมนุษย์
๒. จะต้องเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะใหม่ ๆ ให้แก่นักเรียน เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของเขาคได้เป็นอย่างดี
๓. จะต้องเหมาะสมและสอดคล้องความสนใจของนักเรียนและช่วยพัฒนาความสนใจของเด็กให้คงค้างมากยิ่งขึ้น
๔. จะต้องช่วยให้นักเรียนสร้างทักษะและทัศนคติที่จำเป็นแก่การทำงานและเล่นร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ
๕. จะต้องเสริมสร้างความคิดริเริ่มของนักเรียน
๖. จะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มากเท่าที่จะเป็นกิจกรรมของครู หรือของนักเรียนคนใดคนหนึ่งเท่านั้น
๗. จะต้องมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และความเข้าใจในสภาพของสังคมปัจจุบันของเขา และเสริมสร้างทัศนคติที่ผิดคือการ เปลี่ยนแปลงและความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นภายในสังคมปัจจุบัน
๘. จะต้องช่วยให้นักเรียนมีความต้องการที่จะทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง นั่นคือกิจกรรมจะต้องเหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะของเด็ก ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเกินไป และจะต้องไม่ง่ายจนเกินไป
๙. จะต้องคำนึงถึงคุณประโยชน์ที่จะได้รับในทางการศึกษา นั่นคือ มองแง่เศรษฐกิจ ใ้แก่การพิจารณาว่าค่าใช้จ่ายและเวลาที่เสียไปในการประกอบกิจกรรมนั้น จะได้รับผลทางการศึกษาคือคุ้มหรือไม่
๑๐. จะต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมสำหรับวิชาสังคมศึกษา

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมสำหรับหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษา ทั้งสองตัวอย่างดังต่อไปนี้ ได้ดัดแปลงมาจากหนังสือ Modern Elementary Curriculum ของ William B. Ragan ฉบับพิมพ์แก้ไขใหม่ในปี พ.ศ. ๑๙๖๐ หน้า ๒๔๘ - ๒๔๙ และ ๒๕๙ - ๒๖๑

ตัวอย่างที่ ๑ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ควรจัดในหน่วยการสอนเรื่องการขนส่ง จำแนกออกตามลักษณะของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เด็กได้รับ ดังต่อไปนี้

1. Learning how people and goods are transported by land:
    - a. Discussing transportation by passenger trains, freight trains, automobiles, trucks, busses, and trolleys;
    - b. Taking a trip on a train;
    - c. Visiting a railroad station;
    - d. Showing the film Passenger Train;
    - e. Dramatizing the work of the engineer, conductor, and porter;
    - f. Drawing pictures of trains, automobiles, and busses;
    - g. Writing stories about the parts of a passenger train; pullman, chair car, observation car, diner, kitchen, baggage car, and mail car;
    - h. Drawing, painting, and modeling trains, automobiles, trucks, and busses;
    - i. Developing songs, poems, and plays about trains, trucks, automobiles, etc.
    - j. Making a frieze depicting the development of transportation;
    - k. Compiling a scrapbook of pictures of trains, automobiles, trucks, etc
    - l. Drawing maps tracing some railroad routes;
    - m. Computing the cost of a trip by train, automobile, and bus;
    - n. Finding out what devices are used to make train travel safe and comfortable;
    - o. Reading books on transportation;
  2. Learning how people and goods are transported by water;
    - a. Reading about steamships, ocean liners, pilot boats, canoes, police boats, etc;
    - b. Discussing the importance of water transportation;
    - c. Finding out what devices are used to make water transportation safe and comfortable;
    - d. Collecting pictures of modern ships;
    - e. Drawing, painting, and modeling boats;
    - f. Creating stories, poems, and songs about boats;
    - g. Collecting travel folders, and pamphlets, and timetables;
    - h. Computing the cost of a boat trip;
    - i. Reading about navigation instruments;
    - j. Relating experiences on a boat trip;
    - k. Showing films of modern ships;
  3. Learning how people and goods are transported by air;
    - a. Discussing the types of air ships such as balloons, airplanes, seaplanes, helicopter, etc.
    - b. Discussing the importance of air transportation;
    - c. Learning what types of work people do on airplanes;
    - d. Finding out what devices are used to make air travel safe and comfortable;
    - e. Comparing the cost of air travel with that of train or bus travel;
    - f. Experimenting with air pressure;
    - g. Drawing, painting, and modeling airplanes;
    - h. Taking a short trip by airplane;
    - i. Visiting an airport to notice types of planes, safety controls, etc
    - j. Showing films on aviation;
    - k. Learning how the airplane has changed the map of the world;
    - l. Studying the economic social and military influence of air transportation;
    - m. Finding out for which activities, other than travel, planes are used: delivering mail, rescuing people, rushing food and medicine to people in distress, spraying orchards and fields, advertising, patrol duty, etc;
    - n. Making lists of words relating to airplanes;
    - o. Writing descriptions of the different parts of an airplane, such as the cockpit, cabin, kitchenette, etc.;
    - p. Dramatizing the work of people on airplanes;
    - q. Tracing some airplane routes.
-

ตัวอย่างที่ ๒ กิจกรรมที่ควรจัดให้นักเรียนทำในการเรียนหน่วยที่เกี่ยวกับการสงวนและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้.-

Conservation of Soil

Taking excursions to see how soil is blown by wind and washed by water;
Planting seeds and observing how plants hold the soil;
Showing films, such as Rain on the Plains, Soil and Life, and Soil Conservation;
Clipping articles from newspapers and magazines on soil conservation;
Making piles of soil in the schoolyard and observing how they are washed away by rain;
Covering piles of soil with lawn clippings and observing how these lessen washing;
Making collections of different types of soil and observing the differences in color and texture between rich soil and poor soil;
Observing lawns to see what happens to soil where paths are made;
Consulting farmers to find out how the soil is conserved and renewed;
Finding out what local, state, and federal agencies help in soil conservation
Learning about the cost of erosion in terms of farms lost, homes destroyed, and the reduced prosperity of cities.

Conservation of Forests

Taking field trips to collect and identify leaves;
Drawing leaf prints;
Learning to identify trees in the community;
Planting trees;
Making booklets illustrating the work of the forest ranger;
Making conservation posters;
Drawing pictures of trees studied;
Finding out how rapidly forests are being depleted;
Studying the use of products from forests;
Making booklets about national parks and forests;
Learning songs and poems about trees.

Conservation of Mineral Resources

Learning how the nation's coal and iron can be conserved;
Collecting publications that deal with uses made of petroleum;
Locating the principal oil fields in the nation;
Learning what coal is used for;
Making a survey of the uses of iron in the home and community;
Collecting scrap iron;
Writing articles about the conservation of minerals.

Conservation of Wildlife

Collecting pictures of birds;
Learning to identify different types of birds, such as game birds, song birds, and predatory birds;
Taking a field trip to identify birds;
Finding out where birds live, what they eat, and how they raise their young;
Making birdhouses and birdbaths;
Learning poems and songs about birds;
Drawing pictures of different types of birds;
Listening to phonograph recordings of bird songs and calls;
Learning to identify different kinds of fish;
Taking a trip to a fish hatchery;
Collecting pictures of fish;
Building an aquarium;
Learning poems and songs about fish and fishing;
Finding out what is being done to preserve the supply of fish;
Learning the legal ways of catching fish.

Conservation of Water

- Locating the principal rivers in the state;
- Finding out how water resources influence the industrial development of the state;
- Seeing films of the principal lakes of the state;
- Finding out where the city water supply comes from;
- Learning how reservoirs and dams help to conserve water;
- Finding out about methods used for flood control.

Conservation of Human Resources

- Finding out what agencies in the community conserve the health of the people;
- Finding out whether all the children in a community are receiving as much education as they should;
- Learning about the best use of income;
- Studying and practicing ways of preventing accidents.

๒. กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก

นอกจากกิจกรรมที่จัดเตรียมไว้ในหน่วยการสอนแล้ว ทางโรงเรียนควรจัดเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ไว้ เพื่อให้เด็กเรียนรู้โอกาสและสภาพการณ์ทางสังคม คือ -

- ก. หน่วยบริการให้ความปลอดภัย (Safety Patrols)
- ข. หน่วยป้องกันอัคคีภัย (Fire Wardens)
- ค. หน่วยบริการรถขนส่งนักเรียนไป-กลับ (Bus Patrols)
- ง. สภานักเรียน (Student Council)
- จ. แผนกบริการห้องสมุด (Library Helpers)
- ฉ. แผนกบริการในสำนักงานของโรงเรียน (Office Helpers)
- ช. แผนกพิมพ์โฆษณา (Publications)
- ซ. ชุมชมต่าง ๆ เช่น ชุมชมวิทยาศาสตร์ ชุมชมดนตรี ชุมชมศิลปะ และอื่น ๆ
- ด. หน่วยบริการนำเที่ยวเพื่อการศึกษา (Field Trips)
- ณ. แผนกปฏิคม คอยทำหน้าที่ต้อนรับแขก และ เชื้อเชิญแขก
- ค. การเรียนวิชาลูกเสือ และอนุภาซาท
- ต. การพักแรม (Camping)

ทางโรงเรียนจะต้องยอมรับว่าโอกาสที่จะให้การศึกษาทางสังคมแก่นักเรียนนั้น ไม่ใช่มีอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ยังมีโอกาสอื่น ๆ ที่สำคัญมากเช่นกัน เป็นทั้งว่า ในรถเมล์ตอนเดินทางไปและกลับในห้องอาหารของโรงเรียนขณะนักเรียนนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน และในช่วงเวลาเล่นระหว่างพักกลางวัน ดังนั้น กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ทางสังคมจึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก สมควรที่ทางโรงเรียนจะได้เอาใจใส่พิจารณาจัดเตรียมไว้ให้พร้อมเพียง เช่นเดียวกับกับการจัดเตรียมกิจกรรมในหน่วยการสอนวิชาสังคมศึกษา

ประเภทอุปกรณ์การสอนวิชาสังคมศึกษา

จำแนกออกตามลักษณะของประโยชน์ ดังนี้

๑. เพื่อใช้เป็นแหล่งสำหรับค้นคว้าหาความรู้ และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่

ก. หนังสือ จำแนกออกเป็น

- (๑) หนังสือตำรา (Textbooks)
- (๒) หนังสืออ่านประกอบ (Supplementary books)
- (๓) หนังสืออ้างอิง (Reference books)

ข. วารสาร (Periodicals) ต่าง ๆ ได้แก่

- (๑) หนังสือพิมพ์รายวัน (Newspapers)
- (๒) หนังสือพิมพ์รายคาบ (Magazines) ต่าง ๆ เช่น รายสัปดาห์ รายักษ์ และรายเดือน เป็นต้น
- (๓) คำนแถลงการณ์ทางราชการ (Bulletins) ต่าง ๆ เช่น แถลงการณ์ของกระทรวงสาธารณสุข และแถลงการณ์ของกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น
- (๔) ข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน (Current events) ได้แก่การแถลงข่าวต่าง ๆ ขององค์การรัฐบาล องค์การอุตสาหกรรม และองค์การคำ เป็นต้น
- (๕) รายงานสถิติต่าง ๆ (Statistical reports)
- (๖) หนังสือ หรือเอกสารนำเที่ยว (Travel folders)
- (๗) อนุสาร (Brochures or pamphlets)
- (๘) ปฏิทินพิศดาร (Almanacs) ซึ่งรวบรวมสถิติต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ ในแต่ละปีไว้อย่างละเอียดละออ

ค. โสตทัศนวัสดุ ได้แก่

- (๑) ภาพยนตร์
- (๒) Film strips
- (๓) Slides
- (๔) วิดีโอ
- (๕) โทรทัศน์
- (๖) การจัดนิทรรศการ (Exhibits)
- (๗) การจัดป้ายนิเทศ (Bulletin boards)
- (๘) แผนที่และลูกโลก
- (๙) Charts and graphs
- (๑๐) ภาพนิ่ง และภาพโฆษณา

ง. อุปกรณ์ที่ครูและนักเรียนอาจจะจัดทำขึ้นเองได้ เป็นต้นว่า

- (๑) แผนผัง (Diagram)
- (๒) หุ่นจำลอง (Models)
- (๓) แผนประกาศ (Posters)
- (๔) การเขียนภาพประกอบ (Illustrations)
- (๕) Charts and graphs
- (๖) การจัดนิทรรศการ (Exhibits)

๒. อุปกรณ์เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่

- ก. กระดาษ
- ข. สีต่าง ๆ เช่น สีฝุ่น สีน้ำมัน คินสอสี และอื่น ๆ
- ค. ไม้กระดานขนาดต่าง ๆ รวมทั้งแท่งไม้
- ง. เครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องมือปั้น เครื่องมือช่างไม้ และเครื่องมือแกะสลัก เป็นต้น
- จ. เค้าโครงการเขียนแผนที่ (Outline maps)
- ฉ. กินเหนียว
- ช. กะปะทราย
- ซ. แป้งเปียก และกา
- ด. อุปกรณ์อื่น ๆ ตามความต้องการในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ แต่ละอย่าง เช่น ภาชนะ ลวด และเชือก เป็นต้น

๓. ผลิตภัณฑ์ที่... ในชุมชน ได้แก่

- ก. ตัวอย่างของผลิตภัณฑ์จากโรงงานอุตสาหกรรม
- ข. กล้องหรือหีบขนาดต่าง ๆ
- ค. โตะ
- ง. เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
- จ. เครื่องใช้ต่าง ๆ (Properties) สำหรับใช้ในการแสดงละคร รวมทั้งฉาก โตะ ม้านั่ง เครื่องตกแต่งห้อง ฯลฯ

คำแนะนำในการ เตรียมอุปกรณ์การสอนวิชาสังคมศึกษา

ควรปฏิบัติตามหลักสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ :-

- ๑) ต้องเลือกอุปกรณ์การสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการประกอบกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เช่น หากต้องการให้นักเรียนรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้อง ย่อมจำเป็นที่จะต้องใช้นั่งโต๊ะเก้าอี้เรียนที่เชื่อถือได้ หากเป็นแผนที่และลูกโลกก็จะต้องมีความแม่นยำที่สุด
- ๒) ต้องเลือกอุปกรณ์การสอนที่จะช่วยให้นักเรียนได้รับประโยชน์ทางการเรียนรู้มากที่สุด ไม่ใช่เลือกมาใช้เพราะครุฑึกเขาว่าเป็นสิ่งที่คนอื่น ๆ เขานิยมใช้กัน
- ๓) ต้องเลือกใช้เฉพาะอุปกรณ์การสอนที่ให้ผลประโยชน์ทางการเรียนรู้แก่นักเรียนอย่างคุ้มค่า ก็คือสิ้นเปลืองพื้นที่และเวลาน้อย แต่ให้ประโยชน์มากกว่า และปลอดภัย
- ๔) ต้องเลือกใช้เฉพาะอุปกรณ์การสอนที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และประสบการณ์ของนักเรียน

- ๘) ต้องเลือกใช้เฉพาะอุปกรณ์การสอนที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาการทางทัศนคติที่ดีของเด็ก
- ๙) อุปกรณ์การสอนจะต้องมีขนาดเหมาะสม และมีรายละเอียดพอเหมาะกับวัยของเด็ก
- ๑๐) การใช้อุปกรณ์หลาย ๆ อย่างเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกใช้ และเปรียบเทียบสิ่งที่ได้รับจากอุปกรณ์นั้น ๆ ว่าแตกต่างกันและคล้ายคลึงกันอย่างไร
- ๑๑) ในการเตรียมและเลือกใช้อุปกรณ์การสอนนี้ ควรให้คณะครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมด้วย
- ๑๒) ครูจะต้องมีความรู้และสามารถที่จะใช้อุปกรณ์สอนต่าง ๆ ที่เลือกไว้แล้วเป็นอย่างดี และก่อนจะนำออกใช้ ครูจะต้องทดสอบเสียก่อน เพื่อความเรียบร้อย
- ๑๓) ภายหลังจากใช้อุปกรณ์การสอนแล้ว ควรจะต้องมีการวัดผลเพื่อทดสอบดูว่ามีผลมากน้อยเพียงไร และมีอุปสรรคอะไรบ้าง ซึ่งจะนำไปเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติงานในคราวต่อไป
- ๑๔) จะยังคงคำนึงอยู่เสมอว่า เนื้อหาวิชา (Contents) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ (Learning activities) และอุปกรณ์การสอนจะต้องสัมพันธ์กัน.

การวัดผลการสอนวิชาสังคมศึกษา

ความมุ่งหมายของการวัดผล

ความมุ่งหมายสำคัญของการวัดผลการสอนวิชาสังคมศึกษามีดังต่อไปนี้ -

- ๑. เพื่อทราบว่านักเรียนได้รับการเรียนและความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ มากน้อยเพียงไร
- ๒. เพื่อทราบว่าเนื้อหาวิชา (Content) กิจกรรม และอุปกรณ์การสอนมีความสัมพันธ์กันหรือไม่

เพียงไร

๓. เพื่อทราบข้อบกพร่องและอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อบกพร่องเนื่องจากการปฏิบัติงานของครู และของนักเรียน เช่น วิธีการที่ครูนำมาใช้ในการปกครองชั้นเหมาะสมหรือยัง ? วิธีสอนและเทคนิคการสอนเหมาะสมหรือยัง เป็นต้น

๔. เพื่อรวบรวมสิ่งที่ค้นพบในตัวเด็ก และค้นหาวิธีการที่จะเสริมสร้างให้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะสำคัญของการวัดผล

- ๑. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมด้วย เช่น ให้โอกาสให้เขาได้เลือกเครื่องมือในการวัด และได้วัดความเจริญงอกงามของเขาด้วยตนเอง
- ๒. วัดทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่วัดเฉพาะด้านสติปัญญาเท่านั้น แล้วนำผลมารวมกันเข้า เพื่อใช้ในการประเมินผลในขั้นสุดท้าย
- ๓. เลือกใช้เครื่องมือมาตรฐาน พอที่จะเชื่อถือได้
- ๔. เลือกเครื่องมือใช้ให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการจะวัด
- ๕. จะต้องทำเป็นขบวนการต่อเนื่องกัน หลาย ๆ ครั้ง
- ๖. จะต้องให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษา
- ๗. การประเมินผลขั้นสุดท้ายจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ และควรแปลความหมายเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขและส่งเสริมให้ดีขึ้นมากกว่าที่จะใช้เพื่อการตัดสินได้ตก

ขอบเขตวิธีของการวัดผล

ควรดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

- ๑. แปลความหมายของความมุ่งหมายการสอนวิชาสังคมศึกษาออกเป็นพฤติกรรมเฉพาะ ที่สามารถจะสังเกตได้และวัดได้ เช่น

ตัวอย่าง : รู้จักยอมรับนับถือความคิดเห็นของคนอื่น ย่อมประกอบด้วยพฤติกรรมต่อไปนี้ -

- ยินดีที่จะรับฟังและปฏิบัติตามข้อตกลงของคณะ
- ไม่แสดงอาการโกรธฉุนเฉียวเมื่อถูกขัดแย้ง
- โต้เถียงกันเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเท่านั้น โดยไม่นำเอาเรื่องส่วนตัวเข้ามาพัวพันด้วย
- ยินดีรับเอาวิธีการของคนอื่นที่แตกต่างจากของตนไปปฏิบัติทันทีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

- ๒. การเลือกและจัดเตรียมเครื่องมือสำหรับวัดพฤติกรรมต่าง ๆ โดยพิจารณาว่าจะใช้อะไรวัด ? และวัดอย่างไร วัดเมื่อไหร่ จึงจะรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้ได้ถูกต้องและครบถ้วนที่สุด
- ๓. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ และจัดไว้เป็นหมวดหมู่ แล้วแปลความหมาย เพื่อให้เข้าใจง่าย
- ๔. การวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างข้อเสนอนี้เพื่อแก้ไขและปรับปรุงข้อบกพร่องเหล่านั้น

สิ่งที่ควรมีมาพิจารณาประกอบการวัดผล

ในการวัดผลการสอนวิชาสังคมศึกษา ควรนำเอาสิ่งต่อไปนี้ มาพิจารณาประกอบด้วย คือ -

- ๑. พฤติกรรมของเด็กในขณะที่เขาเล่นและพักผ่อนตามลำพัง
- ๒. พฤติกรรมของเด็กในขณะที่เขาทำงานร่วมกัน เช่น เตรียมแผนงานร่วม ปฏิบัติงานเกี่ยวกับปัญหา ร่วมกัน และการวัดผลลงงานร่วมกัน ฯลฯ
- ๓. การแสดงออกที่สร้างสรรค เช่น การแสดงละคร คนตรี ภาพเขียน และบทประพันธ์ เป็นต้น
- ๔. การสำรวจความสนใจของเด็ก
- ๕. ความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน
- ๖. การเลือกหนังสืออ่าน

วิธีและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดผลการสอนวิชาสังคมศึกษา

มีอยู่หลายอย่าง ซึ่ง J.U. Michaelis รวบรวมไว้ในบทความเรื่อง "Current Practices in Evaluation in City School Systems", Educational and Psychological Measurement, 9: 15-22, Spring 1949 ดังต่อไปนี้.-

Directed observation	Logs	Case studies
Informal observation	Diaries	Activity records
Group discussion	Autobiographies	Recordings
Small group interview	Scrapbooks	Photographs
Individual interview	Collections	Movies
Case conference	Samples of work	Stenographic reports
Checklists	Teacher-made tests	Cumulative records
Rating scales	Group-made test	Pupil graphs
Inventories	Standardized tests	Profiles
Questionnaires	Sociometric tests	Sociograms
Charts	Anecdotal records	Flow of discussion charts
Evaluative criteria	Behavior journals	

ตัวอย่าง การเลือกใช้วิธีและเครื่องมือวัดผลให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด

(คัดลอกมาจากหนังสือของ Michaelis J.U., "Social Studies for Children in a Democracy" (Second Edition) Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, Inc. 1960, p.p. 400 - 401 ดังต่อไปนี้.-

- Critical Thinking. Standardized tests, observation, group discussion, checklists, charts.
- Attitudes. Questionnaires, checklists, scale of beliefs, observation, anecdotal records, recordings, discussion, individual interviews.

Interests. Observation, diaries and logs, interest inventories and checklists, questionnaires, records of activities and use of leisure time.

Concepts. Observation of use, group discussion, tests.

Work-Study Skills. Samples of work, tests, observation of use, checklists, charts, group discussion, interviews.

Functional Information. Tests, charts, discussion, observation, samples of work.

Group Processes. Observation, group discussion, charts, checklists, sociograms.

Insofar as possible, evaluative instruments selected for use in the social studies should meet the following criteria:

Validity. Measure what they purport to measure.

Reliability. Measure consistently and accurately.

Objectivity. Give similar results even though used by different persons.

Practicality. Easy to administer and do not require the expenditure of unreasonable amounts of time and money.

Relatedness. Related to the social studies program (sometimes referred to as curricular validity).

Usefulness. Contribute evidence which can be put to use.

Appropriateness. Related to the level of development of the group with which they will be used and fit into the over-all program of evaluation.

Descriptiveness. Give evidence that describes the behavior of children.

ตัวอย่างการสร้างเครื่องมือวัดผลบางชนิด

ตัวอย่าง : Anecdotal Record (ได้ประกอบการสังเกตพฤติกรรมของเด็ก)

ชื่อ - สกุล	เด็กหญิง	สมศรี	ปัญญา	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒
<u>วัน เดือน ปี</u>	<u>พฤติกรรมที่สังเกตได้</u>			<u>ข้อสังเกตแนะ</u>
๑๐ ก.ค. ๐๘	สมศรี ได้ห้อยขลุ่ยแล้ววิ่งหนีไปเล่น ล้อออกไปมาเล่น และไม่ยอมให้คนอื่นเล่น			เธอยังไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการเล่นของช่างทำขลุ่ยคนอื่น
๓๐ ก.ค. ๐๘	สมศรียังไม่ยอมเล่นขลุ่ยขลุ่ยกับใครเลย			
๑๕ ส.ค. ๐๘	สมศรีร่วมกับเพื่อน ๆ ในการเตรียมงานในคอนเสิร์ต และคอยแนะนำให้คนอื่น ๆ ยกมือก่อนพูด			เมื่อเธอลังพยายามจะเรียนรู้วิธีการเล่นและการทำงานร่วมกับคนอื่น

ตัวอย่าง Check Sheet (ใช้ประกอบการสังเกตพฤติกรรมของเด็ก)

การสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะอภิปรายร่วมกัน

โรงเรียน _____ ชั้น _____

หน่วยการสอนเรื่อง _____ หัวข้อการอภิปราย _____

บันทึกเมื่อวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ ผู้บันทึก _____

(ก = ดีมาก   ข = ดี   ค = พอใช้   ง - ยังใช้ไม่ได้)

ข้อ # สดล	พฤติกรรมที่ต้องการสังเกต					
	(๑) พูดชัดเจน ชัดเจน	(๒) พูดถูกจุด ไม่อ้อมค้อม	(๓) แสดงความคิดเห็น ที่เห็นประโยชน์	(๔) ตั้งใจฟังคนอื่นพูด	(๕) เคารพในความคิด เห็นคนอื่น	(๖) เป็นคนช่างคิดและ วิจารณ์อย่างมีเหตุ ผล
๑.						
๒.						
๓.						
๔.						
๕.						
๖.						
๗.						
๘.						
๙.						
๑๐.						

แบบสำรวจความชอบของนักเรียนในรายวิชา

ชื่อครูประจำชั้น

ชั้นประถมศึกษา

ผู้จัดทำ

ภาคเรียนที่

โรงเรียน

ปีการศึกษา

คำแนะนำ

สังเกตความชอบของนักเรียนได้เริ่มเป็นรายบุคคลในแต่ละวิชา จากงานที่นักเรียนทำไปทำหรือส่งออกมา บันทึกเป็นตัวเลข ๑ = ดีมาก, ๒ = ดี, ๓ = ปานกลาง, ๔ = ยังอ่อน

รายวิชา

ชื่อคุณ

การพูด

การฟัง

อ่านออกเสียง

อ่านในใจ

การเขียน

การสะกดการันต์

กัวยามือ

เลขคณิต

ทรรษชาติวิทยา

สุขศึกษา

หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

ภูมิศาสตร์และแผนที่

ประวัติศาสตร์

ศิลปะ

ดนตรี

พลศึกษา

ผลการทดสอบประจำสัปดาห์

Table with 15 columns and 15 rows for recording student preferences across various subjects.

ชื่อ .....

ชั้น .....

โรงเรียน .....

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ฉันเป็นคนสุภาพเรื่องอะไรบ้าง

กิจกรรม	ใช่	ไม่ใช่
๑. ฉันสนใจและตั้งใจฟังเมื่อคนอื่นพูด		
๒. ฉันไม่แย่งคนอื่นพูดและฉันจะพูดเมื่อคนอื่นพูดจบแล้ว		
๓. ฉันให้เพื่อนยืมสิ่งของส่วนตัวด้วยความยินดี		
๔. ฉันรู้จักขอโทษเมื่อฉันทำผิดพลาดไป		
๕. ฉันรู้จักกล่าวขอโทษเมื่อคนอื่นช่วยเหลือ		
๖. ฉันรู้จักเก็บสิ่งของเข้าที่เก็บได้เรียบร้อย		
๗. ฉันทำงานอย่างสงบเงียบ ไม่รบกวนคนอื่น		
๘. ฉันยินดีปฏิบัติตามข้อตกลงของชั้น		

แบบสำรวจผลงานส่วนบุคคล

(สำรวจโดยนักเรียน)

ชื่อ .....

ชั้น .....

โรงเรียน .....

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ฉันทำงานได้ดีเพียงไร

กิจกรรม	ใช่	ไม่ใช่
๑. ฉันทำงานโดยอาศัยความสามารถของตนเอง		
๒. ฉันทำงานสำเร็จทุกชิ้น		
๓. ฉันทำงานตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับและคำแนะนำ		
๔. ฉันตั้งใจฟังคนอื่นพูดและอธิบายเป็นอย่างดี		
๕. ฉันรู้จักเก็บสิ่งของคืนเข้าที่เดิมอย่างเป็นระเบียบ		
๖. ฉันรู้จักรักษาหนังสือ เครื่องมือ และเครื่องใช้		
๗. ฉันรู้จักเก็บกวาดให้สะอาดเมื่อทำงานเสร็จแล้ว		

